

PETRI DANIELIS

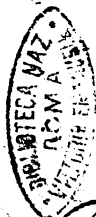
HUETII,

Episcopi Abrincensis,

CENSURA
PHILOSOPHIÆ
CARTESIANÆ.

EDITIO NUPERRIME

correcta & emendata.

NEAPOLI, M. DCC. XXVIII.

Ex Typographia Felicis Mosca.

Superiorum permissu.

Expensis Cajetani Elia.

ANTECESSIO.

CUM Philosophiam Cartesianam ad censuram meam revocare instituissem ante annos aliquot, ea præfatus eram, quibus non contumelias modo sectæ hujus, sed & offensionem vitare me posse sperabam. Præ me enim tuleram, non sponte a me susceptum id esse scribendi argumentum, sed coactum impulsu summi viri Montauseriî, cujus magna erat imprimis apud me & gravis auctoritas. Præterea in ipsius argumenti tractatione ea adhibita erat a me modestia, atque moderatio, ut si a respondendo temperare sibi non posset factio illa, quantumvis superba, atque procax, pari tamen jure, modoque mecum acturam putarem. Verum evenit multo aliter.

A 2

Nam.

4 ANTECESSIO.

Nam & in Germania, & in Hollandia, & in Frisia, & plus hic etiam in Gallia, in circulis, in scholis, in disputationibus publicis studioforum, in praedicationibus Magistrorum, dictis, scriptis, carminibus famosis appetitus sum. Quidam etiam ex hoc grege cordati viri, veteri mecum necessitudine conjuncti, non temperarunt sibi, quin se totos ab amicitia nostra averterent, mallerentque amicum ejurare, quam susceptam opinionem. Quae quamvis ingrata erant, ferebam tamen aequo animo, quippe nullius mihi culpae conscius. Nam cum hanc mihi scribendi materiamsumerem, in medio palmam omnibus positam esse credebam, qui tractarent Philosophiam; iniquos fore, qui licere sibi vellent veterum sectas contemnere, mihi novam hanc repudiare fas esse nollent; atque etiam eo iniquiores, si convitiis pugnare mallerent, quam rationibus. Non enim comparata ad-

ver-

ANTECESSIO.

versum me scriptiones illæ, quas apud exteros circumferri acceperam, flagrante hoc bello, ad me poterant pervenire; nec porro perventuras sperabam. Jam itaque defunctum me putabam hujus controversiæ molestia, cum ecce longo post tempore Cartesianæ Philosophiæ defensorem se fert, vir in hac palæstra diu subactus, & inter suos celebris grandi opere nuperrime edito, quo totam doctrinæ hujus descriptionem, ac seriem complexus est. Is, sive gregalium suorum persuasu & inductu, sive suoapte ingenio, patrocinium in se recepit sectæ hujus; Centurionem nostram palam confutare instituit. Tolerassem hoc vero sine querela, si pro eo ac debuerat, loci, ac dignitatis nostræ rationem habuisset, nec præter omnem urbanitatis, acque etiam humanitatis morem, eâ in me jactasset, quas magistratus potius animadversione, quam nostræ responsione digna essent. Verùm hæc condonamus homini nimis Philosopho, ac Cartesiano præsertim, hoc est,

A 3 Phy-

6 ANTECESSIO.

Physicæ Philosophiæ, quam Moralibus studiosiori. Quod spectat ad opus ipsum, ut nulli alii prodidiissent hujus sectæ fœtus, qui prodierunt quamplurimi, unde æstimari ea posset, vel ex uno hoc certo libro, si quis attente introspexerit, qui sit hominum illorum captus, quod ingenium, quæ eruditio, quæ in ratiocinando facultas, quæ sententiarum, ac verborum cohærentia, facile licet cognoscere. Quod si tantum nobis abs re nostra fuisset otii, ut singula possemus persequi, resabiisset in immensum; verum exclusi temporis angustiis, & ad graviora revocati, cum recudetur opus nostrum, intactis reliquis, quæ objecta nobis fuerant argumentis, in primo hæsimus capite, quo totius Cartesianæ molis fundamenta continentur. His enim emotis, quod factum a nobis est, nisi nostra nos fallunt, reliqua corruere necesse est. quæ ne quis a me gratis jactari existimet, quam multa flagitia in libello hoc commiserit nuperus ille Cartesianæ disciplinæ vindex,

ex

ANTECESSIO. 7

ex pauculis illis existimare prom-
tum est, quæ hic damus in an-
tecessum. Ordiamur a discrepan-
tia sententiarum, & verborum.
Cum alibi sæpe, tum præcipue
in responsione ad questionem no-
nam primi capitis; quaeritur co-
gitationem, qua aliquid mens Pag. 32
percipit, actionem a me haberi
& appellari, cum nihil aliud sit,
quàm affectio. At paulo tamen
superius diserte hæc scripsit: Cum Pag. 22.
ajo, ego cogito, scio me agere;
scio enim idem esse agere & cogi-
tare; scio me agere cum cogito.
Tum alio loco, *Actio*, inquit, Pag. 44
qua cognoscimus nos rem bonam,
vel malam iudicasse, pertinet ad
mentem. In responsione ad se-
ctionem undecimam ejusdem ca- Pag. 49. &
pituli, negat ratiocinationem in- seq. & pag.
esse in his verbis, *Ego cogito,* 25.
ergo sum; cum tamen hoc ipso
loco verba hæc ratiocinationem
appellet, eorumque conclusionem
nobis lumine naturali cognitam
esse dicat, & propositum fuisse
Cartesio, enunciatum hoc de-
monstrare, *Ego sum*. Item alibi, Pag. 13.
Optime, inquit, *ratiocinatur Car-* 14. 25.

8 ANTECESSIO.

Fig. 27.

tesius, cum ait, Ego cogito, ergo sum, in eoque argumento haberi fatetur præmissas, ut vocant, propositiones, & consequentiam, atque id esse enthymema, quo syllogismus continetur. Et rursum tradit Cartesium ita differentem, Ego cogito, ergo sum, uti Analyti ad cognoscendam suam existentiam. Quid aliud est autem Analysis, quam ratiocinationis quoddam genus? Alias Philosophi hujus noxas prodamus. Circulares vocant Dialectici, sive petitionem principii, vitiosam hanc ratiocinationem, qua quæsitum sumitur pro concessio, sive ut Græci loquuntur, λαμβάνεται ἐν τῷ ἀρχῇ. Valde familiarem eam esse Cartesio probat Censura nostra, ut minime mirum sit hoc duce in eam discipulos ipsius impegisse. Cum quæreretur, an certum nobis sit nos existere, quod dubium visum fuerat Democrito & Academicis, demonstrare id conatus fuerat Cartesius hoc argumento, Ego cogito, ergo sum. Nos ostendebamus incertum probari per incertius, nec quidquam ex hac ratiocinatione

ANTECESSIO. 9

tione colligi . Respondet Cartes-
 fianus noster ad sectionem unde-
 cimam primi capituli , eam non es-
 se ratiocinationem , quippe cujus
 conclusio ex se nota sit , ea nimi-
 rum , *Ergo sum* . In quo sumit
 quæsitum pro concessio , nempe an
 certum sit Cartesio , se existere .
 Cum fidem luminis naturalis du-
 biam haberi jubeat in ipso aditu
 Cartesiana Philosophia , quod falli
 sæpe nos contingat in rebus cla-
 rissimis , Geometraeque ipsos sæ-
 pe fallat lumen naturale , in eo
 tamen falli nos negat novitius
 ille scriptor , *Quidquid cogitat* ,
est : ego cogito , ergo sum ; quippe
 hoc mihi cognitum esse lumine
 naturali , cujus fides dubia non
 est . Quid est autem circulus , si
 hoc non est ? Ecce tibi jocular-
 rem aliam hominis ejusdem ra-
 tiocinationem . Scire non possum
 me esse , quin & sciam me non
 semper falli a Deo : scire autem
 non possum me non semper falli
 a Deo , quin sciam me esse . En
 cor Zenodoti : en jecur Cratetis .
 Strictim hæc delibamus . Nunc
 festæ hujus inscitiam declaremus

*Pag. 49.
 50. 51.*

*Respons. ad
 cap. 1. sect.
 12. pag. 60.*

*Respons. ad
 cap. 1. sect.
 12. pag. 66.*

A S exem-

10 ANTECESSIO.

*Respons. ad
cap. 1. § 2.
2. pag. 4.*

exemplis aliquot. Cum Certesiam
nam dubitationem similem esse
scribit nuperus Philosophus, du-
bitationis Socraticæ, Platonicae,
& Carneadeæ; & quid a dubita-
tione Scepticorum differat, defi-
nere audet; in eo, ut & in aliis
plerisque, veteris Philosophiæ
plane imperitum se prodit. At
aspernari se ajunt rancida hæc
veterum deliria: aspernentur ve-
rò, dummodo ne fingant se sci-
re, quæ nesciunt. An & asper-
nantur Cartesii ipsius Philoso-
phiam, quam defendunt? incre-
dibile sane est & tamen verissi-
mum, pleraque ejus capita hunc
Philosophiæ Cartesianæ propaga-
torem ignorasse: cum jactare ni-
hilominus soleant Cartesiani, so-
los se Cartesii mentem tenere.
Unicum dabimus exemplum,
quod esse possit instar omnium
millium. Scripseram placitum
esse Cartesio, ea facere Deum
posse, quæ repugnent; puta rem
simul esse & non esse; totum
non esse majus sua parte. Con-
tradicit ille Scriptor, negatque
id unquam vel sensitse, vel scri-
psisse.

ANTECESSIO. II

plisse Cartesium . At clarissime
tamen & liquidissime traditum id
ab eo extat in Epistola ad Mo-
rum , aliisque Epistolis , & in Re-
sponsionibus ad sextas Objec-
tiones . Jam verò quam supinus er-
ror est , lumen cum visione con-
fundere ? factum id tamen est ab
auctore nostro . Nam comparare
mentem oculo , cogitationem vi-
sioni , rem cogitatam rei visæ ,
quod factum a me est , hocceine
verò est cogitationem luminis
comparare , quod factum a me as-
severat istud Cartesianarum par-
tium columen ? Quam absur-
dum vero quod addit , tria in-
esse in lumine , oculum , qui vi-
deat , actionem , per quam ocu-
lus videat , rem visam ab oculo ?
Itane , mi homo ? Cùm initio re-
rum dixit Deus , *Fiat lux* , &
facta est lux , an simul procrea-
vit oculos , qui lucem viderent ,
de quibus siluerit Moyses ? Quàm
ineptum est , quod ait , argu-
mentum hoc , *Ego cogito , ergo*
sum , simplex esse axioma ; atque
item propositionem hanc , *Ego*
sum , axioma esse , quod non egeat

Cart. Epist.
tom. 1.

Resp. ad
Epist. 67.

Resp. ad
sext. Ob-
ject. sect.
6. 8.

Resp. ad
cap. 1. sect.
9. p. 33. 36.

Respons. ad
cap. 1. sect.
7. pag. 25.
& ad sect.
12. pag. 30.

12 ANTECESSIO.

demonstratione ? At nos audiveramus in scholis , axioma esse propositionem quamdam universalem , ex se cognitam , cujusmodi sunt Axiomata Euclidis . An verò propositio isthæc , *Ego sum* , est universalis , quæ ad me unum pertinet ? An ex se cognita est , quam in dubium revocavit Democritus , & quam tanto conatu probare instituit Cartesius ? Nec me fugit Dialecticis Græcis dictum esse *ἀξίωμα* , plenam , ac perfectam verborum sententiam , quæ necessario vera sit , aut falsa . Sed hoc nihil ad ea , de quibus disputat his locis nuperus Philosophus , ut res ipsa loquitur , & verba ejus declarant . Mitto puerilem hunc errorem , *Criterion* vocabulum esse Latinum . Nam Græcæ , Latinaeque Linguae imperitia gloriantur Cartesiani . Itaque dum nostra Gallice reddit ille , vix me , meaque in ipsius verbis agnosco . Velut cum argumenti conclusionem , quam nullam esse dixeram , falsam interpretatur . Quasi nihil differant , conclusio nulla , &

con-

*Respons. ad
cap. 2. sect.
II. pag. 76.
77.*

*Respons. ad
cap. 2. sect.
9. pag. 32.*

ANTECESSIO. 13

conclusio falsa . Argumenti hujus , Omne animal est vivens , Petrus est sanctus , ergo Petrus est vivens , conclusio nulla est ; & tamen falsa non est . Dixeram significationem quamdam enuntiato suo affictam fuisse a Cartesio : significationem fictam , nec naturalem interpretatur ille . Sciret verò aliud esse fingere , aliud affingere ; sciret præterea enuntiato contineri posse significationem , non naturalem , sed translatam , neque tamen fictam . Cum capite sexto sententiam Cartesii de ortu mundi hujus aspectabilis exponerem , dixi materiam primi elementi continuato motu tenuiorem magis magisque fieri , *neque ullum esse molituræ hujus , ac trituræ modum* . Hæc ille sic interpretatus est , *nullam ipsis superesse vel molem certam , vel figuram* . Nam qui legitimum cum iis habere congressum , & sermonem queas , qui te non intelligant ? Minuta ista sunt , præ ut graviora afferam , quæ non per inscitiam , sed data opera perperam ab eo interpolata , truncata ,

con-

14 ANTECESSIO.

conficta sunt, ut per fas & nefas
serviret causæ : cujusmodi illud
est, quod scripseram : Cum fluxa
sit autem & infirma hominum
memoria, ad aliud lemma facile
referri potest consecutio, quam ad
id, unde profecta est. Ac ne quis
in distinctione rerum veterum &
recentiorum cavillaretur, quod
oblivioni minus obnoxie sint re-
centiores, quam veteres, conti-
nuo subjeceram : Simile quid no-
bis in quotidiana familiaris ser-
monis consuetudine usu venire so-
let, cum aliquantum dicendo pro-
gressi, unde ducta sint conclusio-
nes, in quibus hæremus, & quor-
sum referendæ, non satis memi-
nimus. Ne sibi distinctionem il-
lam, quam dixi, quantumvis
inanem, eripi pateretur, totum
hoc comma in interpretatione
sua prætermisit. Insignis & illa
est dissimulatio, cum memorabi-
lem Thomæ locum supprimit,
quo decernitur, alium esse actum,
quo intellectus intelligit lapidem;
alium, quo intelligit se intellige-
re lapidem. Quippe negaverat
Cartesius, aliam esse cogitatio-
nem,

Censur.
Philos. Car-
tes. cap. 1.
sect. 9.

Respons. ad
cap. 1. sect.
9. pag. 31.
36. 37.

Respons. ad
cap. 1. sect.
20. p. 41.
Thom. par.
1. qu. 87.
art. 3. ad
secundum.

ANTECESSIO. 15

nem, qua cogito me esse, aliam, qua cogito me id cogitare. Cum cœteroquin Thomæ patrociniū libenter asciscat schola Cartesiana. Quid quod nequiter, & dolo malo falsitatis nos insimulat, quod an virum philosophum atque probum deceat, ipse existimet. Dixi Cartesium docuisse, Deum errorum nostrorum auctorem fingi non posse, etiam si erroribus obnoxios nos effecerit. Locum adnotavi ad oram; nempe, *Partem primam Principiorum, sectionem vigesimam nonam, & sequentes*. Quid ad hæc animadversor ille noster? *Minime*, inquit, *hæc extant in sectione hac vigesima nona*. Cur de sequentibus, quas itidem ut vigesimam nonam indicavi, siles, ò bone vir, & in responsione tua, & in interpretatione verborum nostrorum? Nempe calumniæ tuæ latebram quæris, dum temere nos falsitatis accusas: quippe hæc plane scripta extant in sectione tricesima sexta Cartesii, quæ una sane est ex his, quæ sequuntur vigesimam nonam. En tibi verba ipsa Car-

*Respons. ad
cap. 1. sect.
12. pag. 53.
22.*

te

tesii : Neque tamen ullo modo Deus errorum nostrorum auctor fingi potest , propterea quod nobis intellectum non dedit omniscium . Hujusmodi vernilibus technis se tuetur causa Cartesianorum . Ita fallaciis , & falsitatibus ad veritatem grassantur . Damus hic & aliam exquisitioris notæ . Positum erat in quæstione , an istæ propositiones , *Ego cogito , ergo sum* , nobis cognitæ essent per simplicem , uti vocant visionem ,

Respons. ad
cap. I. sect.
II. pag. 48.
& seq.

an per ratiocinationem . Quæ cum defendere se posse desperaret Philosophus iste , a quæstione hac ad aliam callide nos traducere conatus est ; istam videlicet , an nostra nobis ex seipsa cognita sit *existentia* . Quæ longe utique diversa sunt . Ac primum verba nostra falsa interpretatione pervertit . Nam cum ita scripsissem : *Cartesius , ejusque affectatores , ut duo hæc , Ego cogito , ergo sum , quæ facile divelli posse prospiciebant , firmitus adstringerent , dicere ausi sunt , nobis hæc esse , non per ratiocinationem cognita , sed per simplicem visionem .*

Ita

ANTECESSIO. 17

Ita hæc ab interprete nostro depravata sunt : *Cartesius* , ejusque affectatores , cum duas hæce propositiones , *Ego cogito , ergo sum* , facile divelli posse prospicerent , dixerunt nos nostram existentiam non per ratiocinationem cognoscere , sed per simplicem visionem . Disputamus de duabus hisce propositionibus , *Ego cogito , ergo sum* : avocat nos ille ad disputationem de nostra existentia . Mox ista subjecimus ; Si totum istud , *Ego cogito , ergo sum* , meram esse ratiocinationem docuero , nec per simplicem visionem nosci posse , incertum hoc esse utique probavero ; falli vero , vel fallere , qui ratiocinationem negant esse ratiocinationem . Quæ in sincera hac interpretatione adulteravit : Si duas hæce propositiones , *Ego cogito , ergo sum* , meram esse ratiocinationem docuero , nec eam , quæ his continetur veritatem , per simplicem visionem nosci posse , incertum hoc esse & dubium simul probavero . Quærebam ego , an duæ istæ propositiones nobis per simplicem visionem sint cognitæ : quæ-

18 ANTECESSOR.

quærit ille in sua interpretatione, non de propositionibus ipsis, sed de veritate, quæ iis continetur, de nostra nimirum *existentia*. Pergit deinde in eadem ludificatione: nam cum ista addidissem: *Nescire se profitetur Cartesius in aditu Philosophiæ suæ, an sit. Ut autem ad rei huius ignota notitiam perveniat, quærit aliquid, quod sibi sine ulla dubitatione cognitum sit. Id esse vult, Ego cogito. Quæ postrema ita interpolavit: Quærit existentiam rei, de qua dubitare non possit. Monueram postmodum Lectorem, liquido apparere in secunda Cartesii Meditatione, progressionem mentis per cognitionem cogitationis suæ, ad perceptionem rei prius incognitæ, nempe se esse, ac proinde ratiocinationem esse istud, Ego cogito, ergo sum. Hæc una litura ipse induxit. Rebus ita demum ad fruendam fraudem paratis, quasi id ageretur inter nos, an nostra *existentia*, non autem argumentum illud, Ego cogito, ergo sum, per simplicem visionem, non per ratiocinationem*

ANTECESSIO. 19

nem sit cognita, exultat deinde in quaestionis hujus tractatione, minimeque ad ipsam pertinere ostendit, quæ in eam a nobis neutiquam allata sunt, sed in quaestionem de hoc argumento, *Ego cogito, ergo sum*. Plura afferre possem hujusmodi, sed hæc profecto sunt satis; unde intelligi possit, quid veri ex Cartesiana Philosophia, quid sani, quid sinceri sit expectandum. Frons speciosa, fateor, magnifici aditus, splendida promissa. Opiniorum emendatio, medicina errorum, veritatis adeptio. Figmenta in recessu, somnia, aut si quid somniis inanius est: summa liberalium disciplinarum imperitia, atque imprimis veteris Philosophiæ, ob idque affectata ejus despectio; quam si cognoscerent, quantum eos puderet suæ! Tricæ in disputando, fallaciæ, offuciæ, omnia ad pompam & ostentationem composita; nec esse, sed videri. Ad hunc nostrum adversarium quod attinet, si isthac animadversione non resipiscat, de illo certe jam finem faciam dicentem.

20 ANTECESSIO.

cendi mihi, cumque sperandum
non sit, ut dediscat senex, .quæ
tot annos didicit & docuit, su-
perest ut ipsum demum

*Discipularum inter iubeam plo-
rare cathedras .*

CEN-

CENSURA
PHILOSOPHIÆ
CARTESIANÆ.

Ad Illustrissimum
& Excellentissimum Ducem
CAROLUM SAMMAURÆUM
MONTAUSERIUM,
Franciæ Parem .

P R Æ F A T I O.

*I. Exordium. II. Libri argumentum. III. Idem
tenebitur ordo disputationis , quem secutus est
Cartesius , quoad ejus fieri poterit.*

I. UÆSIVISTI ex me sæpe-
numero ILLUSTRISSE
DUX, quid sentirem de Car-
tesiana Philosophia , quæ ita
placuit huic ætati , hominum-
que etiam acutissimorum ani-
mos novitate sua ita cepit , ut præ ea
A pe-

I. Exordium.

P R Æ F A T I O.

pene jam obsoleverint reliquæ Philosophorum disciplinæ. Cumque intellexisses parum omnino mihi eam probari, rogasti identidem argumenta sententiæ hujus, quæ ego pro re nata, sæpe breviter, fufius nonnumquam, candide semper exposui. Tunc vero præcipue actum memini id esse inter nos, cum pro insigni sua pietate & sapientia Rex Christianissimus, vel scribendo, vel docendo propagari vetuit doctrinam hanc, utpote lubricam ac noxiam; tuque mirareris audaciam factionis hujus, quæ velut per collisionem pugnaret adversus interdictum, nec à labe sua in vulgus spargenda abstineret. Tum enim aliquid nactus otii, idem contendeabas acriter, meque res strictim delibantem ita lacessebas, vel contradicendo, vel interpellando, vel quæstiones ex quæstionibus ferendo, ut causam hanc, particulatim quidem, sed pene totam tamen extorferis. Multa assentiebare tu quidem, at hæc præcipue quæ attuleram, neminem majori apparatu & pompa à dubitatione Philosophiam suam exorsum esse, quàm Cartesium; neminem tam confidenter, tamque affirmative & indubitanter de rebus obscurissimis, sibi que plane ignotis asseverasse, sæpe levissima ratione reddita, aliquando & nulla: cumque Fidei, quæ à Deo proficiscitur, submittere deceat Philosophiam, quæ mentis humanæ fœtus est, hunc contra exegisse fidem ad Philosophiæ suæ præcepta: quod & plurimis notationibus sane quam argutis confirmabas; mihi que valde auctor eras ad ea colligenda argumenta quæ proposueram, scriptisque tradenda. Ego tergiversari primum, & vehementius deinde instanti tibi multa opponere; tot paratos adversarios, viros solertes, perpugnaces, vehementi partium

tium illarum studio incensos; cujusmodi fere amor est novitatis; impositum nobis recens onus, nataeque ex eo assiduas sollicitudines, occupationes infinitas, gravioribus studiis distractum animum, qui nec facile posset ad hæc leviora revocari; quæ mihi quondam aliam agenti vitam, aliam personam sustinenti, non indecora fortasse visa sint, dum tempus tulit; nunc sacris addicto parum convenient. Tu pertendebas contra vel ob id ipsum rem suscipiendam: ecquem enim magis decere tutelam sanctæ Religionis, earumque doctrinarum oppugnationem, quibus illius violatur integritas, quam hominem pii sacrique ordinis? præstitam hanc olim Fidei Christianæ operam à sanctis Ecclesiæ Patribus adversus profanos Philosophos, quorum auctoritas in rebus ad salutem æternam pertinentibus vel levissima erat, vel plane nulla; multo id præstandum magis adversus hominem Christianum, cujus disciplina Christi placitis contraria momenti est & exempli gravissimam perniciem in posterum trahentis; adversariorum vero vel vim vel multitudinem, ei qui veritatem tueatur, parum esse extimescendam. Alia ad hæc plurima cum adiecisses, pervicisti tandem, manusque dedisti: quis enim omnium hominum est cujus consiliis ac prudentiæ plus tribuam? qui auctoritate plus valere debeat apud me? Nec enim mihi ex prædicatione tantum hominum cognita sunt eximia in te, vel à natura, vel à studio, vel à fortuna collata ornamenta: magnus supra vulgus hominum dignitatis splendor, animus supra dignitatem, parta ingens ex bellicis laudibus gloria, experrectus vigor ingenii, exquisita disciplinarum omnium scientia, rara in hoc fastigio comitas & humanitas, profusa

P R A E F A T I O.

sa in omnes liberalitas, quæque virtutum omnium tuarum apex est sincera in Deum constansque pietas. Hæc mihi, inquam, non ex fama, ut cæteris, sed ex intima admissione, multorumque annorum usu perspecta, sæpe à me admirationem, amorem, si ita pateris, numquamnon expresserunt. Præsertim cum maxima tua in me extent beneficia. Me enim hominem, provincialem, & adhuc juvenem, nec quicquam de te meritum, patrocínio tuo complexus es, exornasti commendatione, benevolentia pene provocasti. Quorum memoria ut animo infixæ penitus hæret, insidetque meo, ita omnibus hominibus proditam, & in futurum tempus hæc consignatam esse cupio: ut quam in me beneficus fuisti & benignus, tam me erga te gratum esse clarissimo monumento testatum sit. Nunc ea quæ apud te disputata sunt olim, quæque in hunc conclusi librum, æquo animo recognosce. Horum si te, uti tum extimatorem & judicem, sic nunc defensorem habuero, parum equidem moratus aliorum judicia, in tuo favore facillime acquiescam.

I. Age igitur, quando ita vis; Cartesianæ Philosophiæ rimemur fundamenta, vitia persequamur; non omnia quidem, sed præcipua & capitalia: quibus exploratis & detectis, laborantis ædificii ruinam cavebimus. Dura sane provincia, atque etiam invidiosa. Fuit enim Cartesius auctor naturæ verique neque meo judicio fordidus, quæ laus fuit Pythagoræ; & suo, assessorumque, locupletissimus & certissimus: priscis certe illis naturæ interpretibus æmulus, si non par quidem, at aliquibus certe, quorum magna existimatio est,

II. *Libri Argumentum.*

est, non multo inferior. Is veteris Philosophiæ labes acute perspexit: quas cum non facile reparari posse crederet, novæ conditor esse maluit, quam veteris emendator. Multa ejus extant subtiliter cogitata, per-
 vestigata sagaciter, solerter inventa. Quod si huic suæ hæserunt noxæ, homo fuit; & ea scrutatus est, quorum notitiam longe ab hominum mentibus certo Dei Consilio remotam esse non satis intellexit. Et hæserunt sane plurimæ, dum præceptis animas, nimiumque amator ac mirator suis, culpas in aliis acute deprehensas, turpiter in se concepit: foris oculatus, cæcus domi.

III. Institutæ adversum hæc disputationis non alius mihi tenendus videtur ordo, quàm quem ipse secutus est: quippe cum consertam doctrinæ seriem, ex se aptam, sibi que connexam texere studuerit, & quædam jecerit fundamenta, quibus universa Philosophiæ suæ moles niteretur, scrutanda præcipue ex sunt; & ad perpendiculum & normam exigenda: ut si parum his consentire deprehensa sint: à ruinoso & caduco ædificio, uti mox dictum est, recedamus.

III. *Idem tenebitur ordo disputationis, quem secutus est Cartesius, quoad ejus fieri poterit.*

CAPUT PRIMUM.

Expeditur Cartesii sententia de dubitatione , & de hac argumentatione , *Ego cogito , ergo sum .*

I. Philosophia Cartesiana fundamentum est dubitatio. II. Cur in dubitatione Philosophia sua fundamentum posuerit Cartesius. III. Dubitandi propositum ante deserit Cartesius , quam teneat. IV. Primam veritatis notitiam in eo statuit , Ego cogito , ergo sum. V. In quo ponit ut concessum id quod queritur. VI. Ex hoc enunciato , Ego cogito , non certo colligi potest istud , Ergo sum. VII. Notio hæc , Ego cogito , Ergo sum , non est omnium prima. VIII. Sibi contradicit Cartesius , iis quæ lumine naturali nobis nota sunt , fidens aliquando tribuens , aliquando detrahens. IX. Enunciato hæc , Ego cogito , aliud significatur quam quod vult Cartesius ; ac proinde ducta ex eo conclusio , Ergo sum , nulla est. X. Cum quis cogitat de re aliqua , non eadem est idea rei huius de qua cogitat , ac idea ipsius cogitationis. XI. Falsum est istud. Ego cogito , ergo sum , nobis cognitum esse per simplicem visionem , non per ratiocinationem. XII. Ex hoc dubitandi argumento , quod à Cartesio propositum est , nescire nos annon ita comparati simus à Deo , vel à malo aliquo Genio , ut semper fallamur , refellitur istud , Ego cogito , ergo sum. XIII. An verum sit , Deum nos fallere non posse in iis rebus , quas cognoscimus per simplicem visionem. XIV. Cartesius in exorsu Philosophia Academicæ & Sc-
pti-

pticos affectatus; statim errat, ut eos deserit. XV. Fatetur Cartesius nullam nos habere veritatis normam, nisi constet nos ita à Deo non esse factos, ut semper fallamur.

I. Philosophiæ totius suæ fundamentum Cartesius in dubitatione constituit. Fundamentum dico eo sensu, quo Vitruvius(1) fundamenta appellat exinanita fossionibus & exhausta loca, ad excipiendas solidas substructiones. Nec vero leviter aut oscitanter dubitare nos jubet, sed ita ut universa pro incertis, ac ne incertis quidem, sed omnino pro falsis habeamus, non modo quæcunque antehac incerta aut verisimilia, sed & quæ certissima nobis esse visa sunt; ne exceptis quidem illis principiis, quæ per se & lumine naturali nota esse dicuntur: cujusmodi sunt ea, Bina binis addita efficere quatuor, Totum esse majus sua parte, & Quæ uni alicui æqualia sunt, inter se esse æqualia; ac proinde lege hac quoque comprehensis Geometrarum, quæ his notionibus nituntur, Theorematis. Corpora quæ videmus, quæ tractamus, mundum universum nobis circumfusum, pro figmentis animi habenda esse sancit; ac nos ipsi quoque an simus, pro incerto putandum. Quam adeo latæ patentem dubitationem omnia omnino comprehendere manifestum est; adeo ut nihil prorsus certi sibi reliquum faciat animus; in quo possit consistere. Quæ cum inficiari audent nuperi sectæ hujus patroni, vel produnt magistri sui causam, vel doctrinam ignorant. Quam sæpe enim, quam

A 4

cla-

I. Philosophiæ Cartesiana fundamentum est dubitatio.

(1) Vitruv. lib. 3. cap. 3.

clare sancitum ab eo est, semel esse oportere à fundamentis & everti pristinas omnes opiniones, quantumlibet verisimiles, & pro falsis habere quæcunque certissima fuerant visa? Deinde cum revocari jubet in dubium, quidquid videbatur verissimum; dubia autem omnia pro falsis habere; annon verissima pro falsis haberi jubet?

II. Causas præcepti hujus istas affert Cartesius, quod sensus fallaces esse sæpe experiamur; quod plurima secundum quietem sentire videamur, quæ nusquam sunt: nec quæ nobis in somnis apparent, internoscere possimus ab iis quæ vigilantes sentimus; quod obscura sit & lubrica humana ratio; quod nesciamus denique an tales nos fingere voluerit Deus, ut semper falleremur, etiam in iis quæ nobis viderentur esse notissima. Animadvertendum diligenter & circumspiciendum, ista quid velint, quo pertineant; ne postquam nos, seque adeo ipsum intra has angustias concluderit Cartesius, atque his inscitæ tenebris circumseperit, nobis incautis & inscientibus erepere ipse conetur, & in apertum scientiæ lumen evadere. Dubitandum est, inquit, de omnibus, nulla omnino exceptare, ut vitentur errores, & ad veritatem perveniatur; quia sensus & ratio sæpe nos fallunt; hoc est (ne quis in vocabulorum usu vitiligit) falso judicamus de iis quæ sensuum ope percipimus; & ratiocinandi facultate quæ in nobis est male utimur; nec scimus, an tales nos Deus creaverit, ut semper fallamur. Ex hoc effato aditum sibi facit ad Philosophiam: hinc Meditationes suas, hinc Principia Philosopho-

II. *Cur in dubitatione fundamentum Philosophiæ suæ posuerit Cartesius.*

lophiæ exorsus est: hæc inculcat passim, hæc ingerit. Veram autem esse ac seriam dubitationem hanc, non fictitiam ac joculari; ex rerum ipsarum arcessitam naturam, non ex dubitandi tantum argumentis petitam, nec animi gratia adhibitam, ipsemet declarat Cartesius(1), seque non leviter & inconsiderate dubitare ait, sed serio, validisque & meditati rationibus ad dubitandum esse adductum, & per multos annos in hac dubitatione permansisse. Nec aliam porro quam veram ac seriam dubitationem postulant argumenta dubitandi ab eo proposita; velut visorum similitudo, quæ dormientium & vigilantium mentibus obversantur; ac plane consimilem dubitationis Scepticorum quæ vera & seria dubitatio fuit; hoc tantum discrepantem, inquit Cartesius(2), Scepticæ doctrinæ valde inscius, quod dubitationis Scepticæ unicus esset finis dubitatio, quæ & ad ipsa etiam vitæ munia pertineret; suæ vero finis esset indagatio veritatis. Quamobrem ne præsentissima quidem ingenia dubitationem tollere posse affirmat,(3) quæ oritur ex visis dormientium & vigilantium, nisi Deum esse agnoscant. Quod de fictitia dubitatione dictum ab homine sano nemo autumat. Ergo cum dubitationem suam *metaphysicam* & *hyperbolicam* appellat Cartesius(4), non fictitiam intellexit aut falsam, quod putant aut putare fingunt ejus affectæ, in vocabulorum illorum ambiguitate latebram pertinaciæ pro more suo quærentes, sed quæ contineretur intra Metaphysicæ fines, nec ad vitæ

A 5

usum

- (1) *Cart. Medit. 1. Resp. ad 5. Object.*
- (2) *Cart. de Method. §. 3.*
- (3) *Cart. de Meth. §. 4.*
- (4) *Cart. Medit. 3. & 6. Resp. ad 3. & 7. Object.*

usum adhiberetur: cum cæteroquin dubitatio non sit, uti fatentur ipsi, nec usui esse possit ad inquisitionem veritatis; sed opportuna tantum ad contradicendum; adeo ut ex usu & commodo disputantium dubitatio sit, aut non sit.

III. In quibus id primum reprehensione dignum est, quod qui ad percipiendam veritatem dubitare de omnibus instituerat; ut melius dubitaret, res non modo pro incertis, sed omnino pro falsis habendas esse decrevit. Quod ejus proposito palam adversatur. Nam qui rem habet pro falsa, non plus de ea dubitat, quam qui habet pro vera: assentitur enim, credit, & affirmat esse falsam. Qui autem assentitur, credit, & affirmat, non dubitat; sed qui assensum retinet, & incertum habet an res vera sit, vel falsa. Nec Cartesium juvant, qui res ipsum *hypothetice* tantum falsas habuisse volunt, nam cum & *hypothetice* de iisdem dubitasse eum contendant, sequitur res easdem *hypothetice* falsas simul & dubias ipsum: hoc est (ut omnis vocabulorum removeatur ambiguitas) res easdem simul posuisse falsas & dubias, & manifestam repugnantiam in iisdem rebus admisisse. Nam quod falsum ponimus, de eo simul dubitare non possumus falsum sit an verum.

IV. Mox deinde aliquam veritatis scintillam anxie quærens, hanc se reperisse primam putat; etiamsi semper fallatur, etiamsi dormiat semper & somniet, etiamsi à Deo ad perpetuam inscitiam & errores damnatus sit ab ipso orta, quoniam tamen de illa
om-

III. Dubitandi propositum ante deferit Cartesius; quærit teneat.

IV. Primam veritatis notitiam in eo statuit, Ego cogito, ergo sum.

omnibus cogitat, se esse necessario: quippe (1) repugnare (verba ejus hæc ipsa sunt) ut putemus, id quod cogitat, eo ipso tempore quo cogitat, non existere; primum hoc itaque, firmum, stabile, ac solidum veritatis omnis initium, & totius Philosophiæ fundamentum hoc esse, Ego cogito, ergo sum. Nunc hæc cujusmodi sunt, videamus.

V. Ajo primum à Cartesio poni, ut concessum, id quod quæritur: quærit enim an sit, & merito; nam qui dubitare vult de omnibus, dubitare quoque debet an sit, & de eo dubitare professus est Democritus. Tum ut probet esse se, Ego cogito, inquit, sum igitur. Quid est vero illud. Ego? nempe res aliqua, quæ est. Quærit autem an sit: & sumit se esse. Sumit igitur quæsitum pro concesso. Quid hoc est deinde, Ego cogito? hoc scilicet, Ego sum cogitans. Unde concinnatur hoc argumentum, Ego sum cogitans, ergo sum. Quod argumentum recidit in Chrylippeum illud, Si lucet, lucet: lucet autem: lucet igitur. Si sum, sum: sum autem: sum igitur. In quo fumo me esse, ut probem me esse, & admitto vitiosum illum in argumentando circulum. Respondent Cartesiani illud *Ego*, non esse rem quæ sit, sed rem quæ cogitet: vel etiam si sit, non adhiberi tamen à Cartesio, ut quæ sit, sed tantum ut quæ cogitet. At hæc quam infirma sint, cognoscitur ex natura enuntiatorum omnium, in quibus geminum esse terminum Dialectici docent; minorem, quem *Subjectum* appellant; majorem, quem *Prædicatum*, sive *Attributum*; qui nisi diversi sint, vanam fore propositionem. Quorsum enim quis dicat,

A 6

Pe-

(1) Princip. Philos. Part. I. §. 2.

V. In quo ponit ut concessum, id quod quæritur.

Petrus est Petrus? Nunc si hanc Cartesii propositionem *Ego cogito* explicemus, prodibit isthæc, *Ego sum cogitans*, in quasi illud *Ego* sit res tantum quæ cogitet, non res quæ sit, vanum erit illud enuntiatum, quippe cujus geminus terminus idem plane sit, nempe *Res cogitans est res cogitans*; nec inde sequetur quæsitæ conclusio, *Ergo sum*; Quod si pertendant Cartesiani propositionem hanc *Ego cogito* non ita esse explicandam, *Res cogitans est res cogitans*, dicant necesse est hanc esse enuntiati hujus sententiam, *Ego cogitans sum cogitans*, in quo iterum prodit illud *Ego*, quo plane continetur notio rei quæ sit. In hoc præterea enuntiato, *Ego sum cogitans*, vocola ista *sum*, quæ copula est utriusque termini, furtim hic indicat rem quæ sit: cuicunque enim adjungatur rei, notionem ei tribuit *existentiæ*. Cum igitur priores illæ duæ vocalæ, *Ego sum*, motionem *existentiæ* adjunctam habeant, frustra ad eam assequendam tertia illa *cogitans* adjicitur; quæ *medius terminus* erit, si in syllogismi formam quadremus argumentum, *Quod est cogitans, est: Ego sum cogitans: Ergo sum*. Quippe si inde removeamus vocem *cogitans*, utpote supervacuam, supererit hæc ratiocinatio, *Quod est, est: Atqui sum: Ergo sum*: quæ plane gemina est Chrysippæ hujus, *Si lucet, lucet: Lucet autem: Lucet igitur*. Præterea cum ita se cogitare, non modo sumit se esse, sed esse se rem agentem; in quo sumit tantquam certa & confessa, & rem quæ sit, & actionem rei hujus. Scimus autem extitisse viros acutos & doctos, qui Cartesio in argumenti hujus inventionem glorianti responderint olim, nihilo certius esse illud, *Ego cogito*, ac cætera omnia, quæ ab eo pro falsis habita sunt. Et recte sane: nam qui dubi-

dubitat an sit, dubitare potest an cogitet. Atque id non alio præsidio defendere potuit Cartesius, quam quod sibi ipse eripuerat; lumine videlicet naturali, cui omnem omnino fidem detrahi jusserat. Hinc expedire se putant Cartesiani, cum dicunt res nobis per cogitationem esse cognitæ; cogitationem per seipsam. Quod longe secus est: nam cogitationem, perinde ut res cæteras, etiam quas cognoscimus lumine naturali, non aliter cognoscimus, quam cum mentem in eam retorquemus; hoc est, cum de ea cogitamus per novam cogitationem. Aliud enim est, de Sole cogitare. Prioris istius cogitationis Sol terminus est, posterioris prior illa cogitatio. Non autem ex priore elicitur isthæc conclusio, *Ergo sum*; sed ex posteriore. Atque hæc deinde uberius tractabantur. Jam magistri sui præceptum illud, Ad cognoscendum verum detrahendam esse fidem lumini naturali, cum sic interpretantur, tantisper detrahendam ei fidem, dum expendantur denuo res per id cognitæ; ac ne hæc quidem, sed incertæ tantum & dubiæ, benigne sane nunc nobiscum agitur, cum tantus illo dubitationum Cartesianarum apparatus, tam exquisitæ meditationes, tam severa illa lex, qua omnia habere jubemur pro falsis, ad id tantum redit, ut rebus incertis ne credamus temere; quod jam ante & à vilibus magistris, & ab ipsis quoque nutricibus didiceramus. Quin, etiam argumenti illius fundamentum hoc est, *Qui cogitat, est*: atque id præmitti debuit, ut argumentum legitimam hanc formam obtineret, *Qui cogitat, est: ego cogito: sum igitur*. En iterum promissum deserit Cartesius, fidemque fallit, & pro vero sumit id quod non minus dubium est ac

reliqua quæ habenda duxit pro falsis. Adeo immemor est magnifici illius & generalis sui propositi, omnia habendi pro falsis. In quo proposito si perseverasset constanter, uti decebat Philosophum, quando occurrat istud ad ejus animum, Ego cogito, id quoque cum reliquis omnibus pro falso habuisset. Sin eximendum illuderat ex generali illa lege omnia habendi pro falsis, temeraria fuit & incauta illa lex; cui antequam submitteret animum, judicare debuerat nihilne esset ex ea excipiendum.

VI. Excussimus antecedens hoc enuntiatum, Ego cogito; videamus porro quid ex eo colligat Cartesius. Ergo sum, inquit. Quid si negaverimus hoc ex illo concludi, unde ejus comprobandi argumenta depromet? Nempe ex regulis Dialecticæ: atqui omnia pro falsis haberi jussit, ac ideo regulas quoque Dialecticæ. Initio quidem, inquiunt Adversarii, falsas habere se finxit cum cæteris omnibus, sed veras demum comperit, postquam à se expensæ sunt. Primum qui scitis, o boni viri, expensas ab eo fuisse? Ego contra sentio, parum omnino de iis cogitasse; passim enim Dialecticæ satis rudem se prodit. Exponderit vero & certas compererit; expensæ quoque fuerunt ab Epicuro, & repudiatae. Utri tandem habenda fides? Quid clarius hoc argumento, *Lucet, igitur dies est?* de connectione tamen geminæ hujus propositionis quanta contentio fuit Chrysippum inter, Philonem & Diodotum? Præterea non sibi soli philosophabatur Cartesius, sed mihi quoque & omnibus iis, in quorum manus inscriptiones ejus venturæ essent; nec id ob-

scu-

VI. *Ex hoc enuntiato, Ego cogito, non certo colligi potest istud, Ergo sum.*

seure præ se tulit. Quamobrem nec sibi soli expendere debuit regulas Dialecticæ, sed mihi quoque, cæterisque veritatis studiosis. Nec enim, opinor, postulatis à nobis, ut quæcunque expensa fuisse dicetis à Cartesio, iis illico animum subjiciamus. Quid si dicamus, etiamsi verum esse detur, eum esse qui cogitat, tamen esse quoque posse verum, eum non esse qui cogitat? Cartesii quippe sententia est, efficere Deum posse, ut contraria & repugnantia enuntiata, vera simul esse possint. Unde sequitur fieri posse, ut qui cogitat, sit & non sit. Quod si tam verum sit, eum qui cogitat, non esse, quam esse, videat Cartesius ecquid certi argumentatione sua possit efficere, ex qua tam contraria effici possunt. Instabit rursus, ac repugnare dicet, in quod cogitat non esse cum cogitat. At nos quoque pari jure dicemus, repugnare id quod est, non esse cum est. Cum igitur hæc stare simul posse docuerit Cartesius, etiamsi repugnet; stare hæc quoque possunt, cogitare aliquem & non esse. Hanc doctoris sui sententiam abnormem licet & deliram, agnovere vetustiores Cartesiani: & deseruere quidam, plures defendere: recentiores velut falso ipsi affectam ab eo abjudicavere. Nempe puduit eos ineptiæ hujus: in re aperta veritati repugnare non puduit; cum Cartesium id sensisse negarunt, quod compluribus locis clarissime traditum ab eo est. Velut cum ad Morum scribit(1), quidquid sibi videtur posse fieri, Deum facere posse; nec negare se tamen, quin ea quoque Deus facere possit, quæ sibi repugnare videntur. Sciscit paulum in

(1) *Cart. Epist. Tom. 1. Epist. 67. 110. 112. 115. Tom. 2. Epist. 15. 16. 104. Tom. 3. Epist. 65. Resp. ad 6. Object.*

in Epistolis, Deum essentiae rerum creatarum, itidem ut *existentia*, auctorem esse; enuntiata aeternae veritatis, cujusmodi illud est, *Totum est majus sua parte*, non esse necessarias, habita De ratione; res idcirco esse veras aut possibiles, quod ita Deo visum sit; efficere denique Deum posse, ut res secum pugnantes simul extent. Quae cum eos eorum opprimant, qui haec à Cartesio fuisse prodita negare ausi sunt, eo confugerunt tandem, ut dicerent, id si ab eo propositum est, ex eo esse genere figmentorum, quae extra metas rationis abeunt. At quandoquidem haec & serio, & crebro dicta sunt ab eo, & argumentis roborato, cum adversus acutissimos viros doctrinam suam defenderet; non ut figmenta, sed ut meditata dogmata, & ex intimo Philosophiae suae penu deprompta protulisse judicamus. Fatetur is quidem animo percipi haec non posse: quod alterum ejus flagitium est: cum unum hoc sit ex primariis hujus doctrinae principiis, ea tantum pro veris esse admittenda, quorum clara est in nobis & distincta idea; hoc est quae clare & distincte percipimus.

VII. Huc accedit, quod propositioni huic (sic enim appellatur à Cartesio) Ego cogito, ergo sum, quam omnium primam esse putat, aliae plurimae praeverti debuerunt: nec eae solum quas ipse vidit, velut haec, Quidquid cogitat, est; sed ista quoque quae anterior est & simplicior, Quidquid agit, est. Nec id quidem scire possumus, quin prius noverimus quid sit agere, quid esse. Ut noscamus autem quid sit agere, noscendum est, quid sit agens, quae causa, qui modus, qui finis agendi. Rursum ut noscamus quid sit

VII. Notio hac, Ego cogito, ergo sum, non est unum primam.

fit esse, noscendum est quid sit id quod est, quæ causa cur sit, quomodo sit, quo fine sit. Præterea regulas Dialecticæ perspectas eum habere necesse sit, quisquis ex his functionibus, Qui cogitat, est, Ego cogito, colligi certo putat conclusionem istam, Ergo sum. Respondet Cartesius, quæcunque antecedunt notioni huic, Ego cogito, ergo sum, lumine naturali esse cognita: at ego contra hæc longe ignotissima esse pertendo. At aliter se expediunt Cartesiani(1): præcise enim negant propositionem hanc, Quidquid cogitat est, his præverti debere, Ego cogito, Ergo sum; auctoritatem dictatoris sui palam aspernantes, qui cum cætera revocaret in dubium, id unum admitteret, Ego cogito, Ergo sum, subjecit rationem hanc, velut opinionis suæ fundamentum, pugnare hæc inter se, id quod cogitat, eo ipso tempore quo cogitat, non esse. Postmodum etiam scribit(2) conceptis verbis, se non negare, quin antequam sciamus nos cogitare, ac proinde esse, scire debeamus fieri non posse, ut quod cogitat non sit. Hoc autem nituntur argumento Cartesiani ex propositionibus singularibus educi propositiones universales; ideoque ex his propositionibus, Ego cogito, Ergo sum, prodire istam, Quidquid cogitat est. Fatemur nos utique sic cognosci ea quæ cognoscuntur per inductionem: velut illud, Omnis homo est animal; quia nullus unquam visus fuit homo, qui non esset animal: secus ea, quæ ex seipsis, & lumine naturali cognoscuntur; quale hoc est, Totum est majus sua parte. Hæc in Scholis cognosci dicuntur à priori, ista à poste-

rio-

(1) *Cartes. Princ. Part. 1. §. 7.*(2) *Cartes. Princ. Part. 1. §. 10.*

viori. Cognoscitur autem illud ex seipso & lumine naturali, Quidquid cogitat est, ipso auctore Cartesio. Nec proinde ex istis prodiit, Ego cogito, Ergo sum. Cum utuntur autem exemplo trianguli, cujus ideam generalem ex singularibus triangulorum ideis natam volunt; doctrinæ quam profitentur, vel immemores sunt, vel inconsulti. Nam inter innatas in nobis ideas, ponit Cartesius ideam trianguli. Instant vero, & Mens, inquit, ut noscat omne id esse quod cogitat, cogitet necesse est; cogitare autem non potest, quin noscat se cogitare; nec noscere potest se cogitare, quin noscat se esse: ante igitur noscit se cogitare, sequere, quam noscat omne id esse quod cogitat. Nos vero concedimus mentem ante cogitare, quam cogitet se cogitare; ante cogitare se cogitare, quam ex eo quod cogitat concludat se esse; ante concludere se esse ex eo quod cogitat, quam cogitaverit omne id esse quod cogitat, antequam cogitaret se idcirco esse quod cogitaret, at de eo non cogitabat. Ergo effatum hoc, Quidquid cogitat est, hac ratiocinatione prius erat notitia, posterius cogitatione. Nam cum veritas quæritur per Analysin, uti hic factum est à Cartesio, mens utitur notionibus quæ penes se extant, tanquam gradibus jam paratis, quibus ad veritatem perveniat. Cum ex notitia propositionis hujus, Ego cogito, ascendere volo ad notitiam illius, Ergo sum, utor notione hac mihi jam parata per lumen naturale, Quidquid cogitat est, tanquam gradu. Cum in tertia sua Meditatione existentiam Dei investigaret Cartesius per Analysin, sic tanquam gradu usus est notione quæ in mente sua jam ante extabat, rei cujusdam æternæ, infinitæ, omnipotentis; item altera hac, quam in mente sua
per

per lumen naturale impressam fuisse ait ,
Tantum in causa tota & efficiente inesse
debere , quantum in causæ hujus effectu.
Quod nisi jam ante parati essent illi gra-
dus , frustra mens ad superiora niteretur.

VIII. Miramini porro inconstantiam Car-
tesii. Dubitandum esse statuit de rebus omni-
bus , etiam de iis quæ nobis per se lumi-
ne naturali nota sunt ; ne exceptis quidem
Theorematis Mathematicis ; nec iis quoque
principiis , quibus illa nituntur ; velut isto,
Totum est majus sua parte. Mox tamen
multa passim admitti jubet , idcirco tantum
quod lumine naturali nota sint. Certissimum
& sine ulla dubitatione fatendum esse defi-
nit , se esse , quia cogitat ; hoc uno argu-
mento , *quod repugnet id quod cogitat , tunc
cum cogitat , non esse.* Quid aliud vero est re-
pugnare , quam adversari lumini naturali , &
falsitatem manifestam ac per se notam im-
plicare ? Ergo quæ adversantur lumini na-
turali , & quorum falsitas per se nobis no-
ta est , sine ulla dubitatione repudiari ju-
bet Cartesius , ut falsa ; quæ vero consen-
tiunt lumini naturali , & quorum ve-
ritatis per se nobis nota est , sine ulla du-
bitatione admitti , ut vera. Quæro autem ,
annon tam lumini naturali consentiat , tam-
que per se nobis notum sit , Totum esse
majus sua parte , quam eum qui cogitat es-
se ? Cur ergo credam eum qui cogitat esse ,
idcirco quod lumine naturali id mihi no-
tum sit ; non credam totum esse majus sua
parte , quod mihi lumine naturali æque no-
tum est ? Quid vero est sibi contradicere , in
se-

VIII. Sibi contradicit Cartesius, iis quæ lumine
naturalis nobis nota sunt , fidem aliquando tri-
bens, aliquando detrahens.

seque incurrere, si hoc non est? Hic hæ-
reret sane Cartesius: nam quid in re tam
aperta caussari possit homo prudens? Non
ita Cartesiani, gens procax, & ad quidvis
defendendum projecta. Dubitandum sibi esse
statuebat Cartesius, inquiunt, de rebus lu-
mine naturali cognitis, antequam eas ex-
pendisset: postquam vero sunt à se explo-
ratae, de iisdem desinit dubitare. Hic ergo
adhiberi volunt pervulgatam in Scholis di-
stinctionem. Cartesium fatentur dubitasse &
non dubitasse de iisdem rebus *in sensu divi-
so*; dubitasse nempe, antequam eas expen-
disset; non dubitasse, postquam à se expen-
sæ sunt. Negant dubitasse & non dubitasse
de iis rebus *in sensu composito*, eodem nem-
pe tempore: pugnancia hæc esse, non illa.
Primum, qui scitis, o boni viri, hæc nus-
quam à Cartesio fuisse expensa, cum ea tan-
quam falsa repudiavit; expensa deinde ab
eo fuisse, cum ea admisit tanquam vera.
Qui scitis satis hæc ab eo expensa fuisse?
Expendit vero; an inquisitio isthæc Car-
tesii, norma est Philosophiæ? Expendit
axiomata Geometrica, & vera esse compe-
rit: expendunt alii, item docti, & tan-
quam dubia rejecerunt. Velut pronuntiatum
illud, quo nititur Geometria, Quæ sunt
æqualia rei alicui, inter se æqualia sunt, ex-
ploravit Cartesius, & verum esse deprehen-
dit: exemploravit Carneades, vir Cartesio
nulla re inferior, in multis vel potius om-
nibus longe superior, & incertum esse de-
prehendit. Adde Cartesium hanc habuisse
causam, cur dubitaret de rebus lumine na-
turali cognitis, quam tollere non potuit
quantumvis attenta ejus inquisitio. Causa
hæc erat, quod ignoraret, annon ea esset
natura mentis humanæ, ut falleretur in iis
etiam rebus, quæ videntur esse certissimæ.

Quan-

Quantumlibet ergo veras & lumini naturali consentaneas res ipsi ostenderit sua inquisitio, constabat adhuc illa dubitationis causa, annon mens humana pro sua conditione, quæ mutari non potest, falleretur in iis rebus. Docuit præterea conceptis verbis Cartesius (1), nullam in se inesse facultatem ad deprehendum verum, cui tantum habeat fidei ac lumini naturali. Postquam igitur lumini huic detraxit fidem, nihil in eo superfuit amplius, cujus ope ad veri notitiam perveniret; non ars, non dubium, non inquisitio, futilia ad assequendum verum præ lumine naturali præsidia. Denique cum passim tradat, non ante se deprehendisse, certam esse fidem luminis naturalis, nec fallere id nos posse, quam postquam agnovit Deum esse, nec eum esse fallacem; quidquid ex ejus inquisitione verum ei visum est, priusquam cognovisset Deum esse, pro incerto habere debuit. Nondum autem cognoverat esse Deum, cum prima hæc Philosophiæ suæ poneret fundamenta, & fidem luminis naturalis exploraret, ut ex ejus Meditationibus licet intelligere. Vana est ergo hæc Cartesianorum responsio.

IX. Ajo rursus in hoc lemmate, Ego cogito, inesse ambiguitatem, atque aliud significari, quam quod intelligi vult Cartesius; ideoque nullam esse consecutionem hanc, Ergo sum, ut pote ductam ex significatione, quam enuntiatio suo attingit Cartesius, non quæ eo reipsa continetur. Tribus rebus constat omnis cogitatio mente cogitante, re menti cogitanti objecta, men-

(1) *Cart. Medit. 3.*

IX. *Enuntiatio hoc, Ego cogito, aliud significatur, quam quod vult Cartesius; ac proinde ducta ex eo conclusio nulla est.*

mentis cogitantis actione in rem objectam. Actionem dico(1); etsi non me fugit cogitationis nomen extendere Cartesium ad omnes motus, quibus mens, vel movetur per se, vel aliunde afficitur. Sed quantum pertinet ad hanc disputationem, perinde est: nam cum afficitur, tria itidem necessaria sunt; mens affecta, res mentem afficiens, affectio ipsa. Neque causa est, cur hic vitiligent Cartesiani, quod spectetur hic à me cogitatio, quatenus actio est, non quatenus affectio: quippe, inquiunt, decrevit Cartesius cogitationem esse actionem, non affectionem; quod unum hic quæritur. Nempe mera hæc tergiversatio est; nec enim id quæritur in præsentia; sed an tribus rebus constet omnis cogitatio. Quærat tamen, ut volunt, an cogitatio sit actio vel affectio. Cartesius, inquiunt, cogitationem decrevit esse affectionem, non actionem. Quasi regula veri sit opinio Cartesii. Quam multi, quam præclari Philosophi cogitationem senserunt esse actionem? Quotus quisque Dialecticorum est, qui de mentis operationibus non differat? operationes vero quid aliud sunt quam actiones? Verum quid multa? Gentis hujus mores agnoscite; qui dum Cartesium defendunt, sententiam ejus vel dissimulant, quod perversitatis est, vel ignorant, quod socordix. Sic enim ille (2): *Cogitatio, tum pro re cogitante, tum pro istius rei actione accipi potest. Nego autem rem cogitantem alio præter se ipsam objecto indigere, ad suam actionem exercendam.* Deinde (3): *Cogitationis vox indiscriminatim pro omni anime operatione accipitur.* Et in Principiis duos esse tradit cogitandi modos, opera-

ra-

(1) *Cartes. Princip. Part. 1. cap. 9.*(2) *Cartes. Resp. ad Gassend.*(3) *Cartes. Princip. Part. 1. §. 32.*

rationem intellectus, & operationem voluntatis. Quibus consentanea reperies in libris Cartesianorum. Quamobrem cogitationem, vel ut actionem spectare, vel ut affectionem, jus nobis fasque est. Commodior autem nobis erit in præsentia cogitationis notio, quatenus actio est. Igitur ut cogitem de Sole, necesse est mentem meam esse quæ cogitet, actionem mentis meæ qua cogitet, rem menti meæ objectam, nempe Solem, de quo mens cogitet. Cum ait inquit Cartesius, Ego cogito, quænam res menti ejus objecta est de qua cogitet? nempe ejus cogitatio. Cogitatio autem illa, non hæc ipsa cogitatio est, qua mens ejus nunc cogitat: nam si id esset, eadem esset actio, ac finis seu terminus in quem actio dirigitur; quod perabsurdum est, & adversarium lumini naturali, ad quod tam sæpe provocat Cartesius. Nisi alio fortasse utatur lumine naturali, ac reliquum vulgus hominum. Igitur cogitatio qua nunc cogito, alia est ac cogitatio de qua cogito: & enuntiatum hoc, Ego cogito, si evolvas, latere hoc in eo deprehendes, Ego cogito de cogitatione mea, quatenus cogitatio est; cujus non alia significatio est, quam istius, Ego cogito me cogitare. Ac ne ista quidem locutio vitio caret, aliter enim accipienda est ac si dicerem, Ego cogito me cogitasse: nam ut oculi, sic humana mens unicam tantum rem eodem tempore directe potest intueri. Itaque ut cogitem me cogitare, duplex adhibenda est cogitatio, quarum alia reflecti debet in aliam, posterior in priorem, præsens in præteritam; ita ut prior menti objecta sit in quam mens intendatur in priorem; sive, ut paucis complectar, prior cogitatio erit finis sive terminus posterioris; posterior erit actio mentis, qua mens dirigatur in priorem. Repugnât

gnat enim utrumque effici per unicam actionem: quippe res una & eadem in se ageret, quod nemo homo vel primis Philosophiae rudimentis inbutus dixerit. Quidni vero, inquiunt, mens de cogitatione sua cogitet una eademque cogitatione; cum Angelus, juxta Thomam(1), per suam formam, quæ est sua substantia, seipsum intelligat? At responsionem subministrat ipse Thomas, plurimum nempe mentem Angelicam differt ab humana; quippe intellectum Angelicum non esse suum intelligere, sed primum objectum sui intelligere esse ejus essentiam; at intellectum humanum nec esse suum intelligere, nec sui intelligere esse objectum primum ipsam ejus essentiam, sed aliquid extrinsecum, scilicet naturam materialis rei. Statuit itaque mentem humanam de rebus plurimis, sub una & eadem idea comprehensibilis, cogitare posse, per modum unius, hoc est per unam speciem intelligibilem; non vero de rebus plurimis, comprehensibilis sub variis ideis(2), per modum multorum, hoc est, per plures species intelligibiles; & quacunque intellectus per multas species intelligit, non simul intelligere. Ac concludit demum fieri non posse, ut idem intellectus simul perficiatur diversis speciebus intelligibilibus, ad intelligendum diversa in actu; sicut nec unum corpus potest simul diversis figuris figurari; & alium esse actum quo intellectus intelligit lapidem; & alium esse actum, quo intelliget se intelligere lapidem. Idem(3) alibi docet id quod primo cognoscitur ab intellectu humano esse objectum extrinsecum; & secundo cognosci ipsum actum quo cognoscitur objectum; & per actum cognosci ipsum intellectum. Quæ si referuntur ad questionem

(1) Thom. P. I. q. 56. a. 1. & q. 87. a. 3.

(2) Thom. P. 2. q. 12. a. 10. & q. 85. a. 4.

(3) Thom. P. I. q. 87. a. 3.

nem propositam, videbimus Cartesium primo actu cogitare de Sole sibi objecto; secundo actu cogitare de hac cogitatione Solis; tertio actu de mente sua quæ cogitet. Atque hæc fulcit Thomas auctoritate Aristotelis (1), quæ parum valet apud Cartesianos. Hujus scitum est, *objecta præcognosci actibus, & actus potentiis*; item, plurimum interesse scientiam inter & cogitationem; scire multa nos posse, de una tantum re nos posse cogitare. Contradicit Cartesius cum sua Schola, statuitque cogitationem non alio præter seipsam objecto indigere; fieri id per eam, quam vocant, *mentis abstractionem*; abstracta scilicet mente & deflexa a re cogitata, nempe Sole, ad suam cogitationem; quippe quæ ex cognitione suæ cogitationis educat cognitionem existentia suæ, non ex cognitione Solis; nec enim dici, Sol existit, Ergo sum; sed, Ego cogito, Ergo sum: divulgata igitur cogitatione a re cogitata, a Sole nimirum, solam permanere cogitationem, sine ulla re objecta; quod perinde est, ut si dicant destrui & interire cogitationem hanc. Nam cum agnoscant positam esse naturam cogitationis in applicatione rei cogitantis ad rem cogitatam, sublata ac cogitata, perire cogitationem necesse est. Quæ si pereat, retorqueri in seipsam, & reflecti non poterit. Urgent tamen adversarii, progressuras in immensum cogitationes, si ad cogitandum de prima cogitatione necessario requiritur altera cogitatio; & tertia ad cogitandum de secunda, atque ita in infinitum. Sed hæc ex Thoma (2) petita a Thoma

B

ma

(1) *Aristot. De anim. l.2. c.4. & Topic. l.2. c.4.*

(2) *Thom. p. 1. q. 87. a. 3. & q. 86. a.2.*

ma ipso diluuntur : fatetur enim cogitationes progressuras in infinitum, & mentem humanam infinitam esse, nempe *in potentia*, non *in actu*. Certum igitur omnino est, secundæ cogitationi Cartesii rem aliquam esse objectam, cogitationem scilicet præteritam; quæ cum antea esset cogitatio, fit nunc res cogitata. Unde colligitur mancum esse & imperfectum hoc Cartesii enuntiatum, Ego cogito; atque hunc ejus esse intellectum, Ego cogito me cogitare; seu potius, si emendate & accurate loqui velit, Ego cogito me cogitasse. Qui cogitat autem se cogitasse, memoria uti debet, ut meminerit se cogitasse. Ubique autem adhibetur memoria, illic inesse posse errorem ipsi fatentur adversarii: siquidem memoria, ut sciscebat Lacydes, opinio est; fallax est porro omnis opinio; nihilo enim certior sum me cogitasse, quam me ambulasse, me dormisse, me edisse. Hæc autem plane incerta sunt: incertum igitur me cogitasse. Quapropter nulla est, quæ inde cogitur conclusio, Ergo sum. Dicit fortasse Cartesius, etiamsi incertum sit me cogitasse, certum tamen esse me nunc cogitare me cogitasse; conclusionem autem duci, non ex eo quod cogitaverim, sed ex eo quod nunc cogitem me cogitasse; hoc est non ex cogitatione præterita, sed ex cogitatione præsentī. Nos vero negabimus, conclusionem hanc, Ergo sum, duci ex cogitatione ipsa quæ præsens est, & qua cogito me cogitasse; sed ex cogitatione præterita, qua cogitabam de Sole. Cum enim cogitarem de Sole, mens per alteram cogitationem reflexa est in primam istam, ex eaque eduxit conclusionem hanc, Ergo sum. Nam si educeretur ex secundæ cogitatione, educeretur utique per

ter-

tertiam; neque solum esset dicendum, Ego cogito, nec, Ego cogito me cogitasse; sed, Ego cogito me cogitasse me cogitasse. Et secunda illa cogitatio perinde incerta foret ut prima: ac proinde & educta ex hac conclusio. Demus tamen certum esse me cogitasse; at tum certe mea me fallere potest memoria, cum ajo, Ergo sum: nam cum de conclusione hac cogito, cogitare desii de enuntiato antecedente, Ego cogito; nec ex hoc illud pendere aliter scire possum, quam ope memoriæ. Quid ad hæc Cartesiana Schola? Fatemur, inquiunt, opus hic esse memoriā; at memoriam negamus semper esse fallacem: fallax esse potest, cum vetera recordamur; secus, cum recentia; tum enim fallere nos non potest. En vero ante austera illa & rigida Philosophia, nunc mansuefacta, & ad vulgares opiniones accommodata; nam quæ res omnes primo habebat pro falsis, rediit statim in gratiam cum lumine naturali, & mox cum memoria ipsa & opinionibus; qui fons est errorum omnium. Atque id quidem in ipso aditu, & nondum positis fundamentis. Hæremus enim adhuc in lemmate hujus argumenti, Ego cogito, Ergo sum; quod initium est atque caput Cartesianæ Philosophiæ. Cæterum hic appello, non universos solum Philosophos, sed omne genus hominum, quorum nullus non sæpe expertus est, repentinum aliquem sonum, fremitum muscæ volantis, inopinum quidpiam oculis objectum, adeo cogitationes omnes præsentis & animo hærentes excutere, earumque ita obliterare vestigia, ut earum plane immemores hæreamus in medio sermone hiantes, nec interruptam orationem contexere possimus. Puderet certe Cartesium distinctionis hujus, qui in se-

cunda Meditatione, cum veritatis rimaretur aditus, credendum sibi esse statuit, *nihil unquam extitisse eorum, quæ mendax memoria repræsentat*, nullo veterum & recentium discrimine. Et in quinta Meditatione, aliisque locis, dubitare se non posse ait, quin tres anguli trianguli sint æquales duobus rectis, quamdiu in animo habet demonstrationem qua id probatur; sed *statim atque de eo cogitare desit*, quamvis eam à se clarissime perceptam recordetur, dubitare se tamen posse an vera sit, nisi Dei minime fallacis notitiam habuerit, per quem certus fiat veracem esse quam retinet perceptionis hujus memoriam. Nondum autem pervenimus ad disputationem *de existentia Dei*. Nondum igitur, juxta Cartesii placita, fides ulla habenda est memoriæ; non solum cum vetera recordamur, sed etiam cum recentissima, *statim atque mentis aciem ab iis defleximus*. Cum fluxa sit autem & infirma hominum memoria, ad aliud lemma facile referri potest consecutio, quam ad id unde profecta est. Simile quid nobis in quotidiana familiaris sermonis consuetudine usuvenire solet, cum aliquantum dicendo progressi, unde ductæ sint consecutiones in quibus hæremus, & quorsum referendæ, non satis meminimus. Connexio itaque gemini hujus enuntiati, Ego cogito, & Ergo sum, incerta est & fallax; ac nulla proinde argumentatio. Huc accedit, quod cum hoc argumentum, Ego cogito, ergo sum, nitatur hoc pronuntiato, Quidquid cogitat, eo tempore quo cogitat est, sequitur me cum hoc colligo, Ergo sum, ex isto, Ego cogito, nihil aliud velle quam me esse eo tempore quo cogito. Atqui jam desit cogitatio illa, cum dico, Ergo sum: & aliud est tempus enuntiati antecedentis, Ego

Ego cogito, & aliud enuntiati consequentis, Ergo sum. Vel igitur id sibi vult ista argumentatio, Ego cogito, ergo ero; vel istud, Ego cogitavi, ergo sum: & pronuntiatum hoc, Quidquid cogitat, eo tempore quo cogitat est, unde Cartesius pendere vult argumentationem suam, nihil ad eam pertinet; atque ut ad eam utile sit, sic immutandum est, Quidquid cogitat, eo etiam tempore quo non cogitat, est. Quæ omnia ita emendata & inmutata, uti esse debent, fallissima, ipso fatente Cartesio, & ineptissima sunt. Ac telum hoc caute se vitasse putant Cartesiani, cum dicunt consequens esse in antecedente; & in illo, Ego cogito, inesse istud, Ergo sum, nullam ergo habendam rationem temporis, quippe quocumque tempore subjungatur, Ergo sum, tamen verum id fuisse cum dixi, Ego cogito. Acuti homines! Nam idcirco quod consequens illud, Ergo sum, est in illo antecedente, Ego cogito, efficitur eo temporis momento quo dico, Ego cogito, verum esse, Ergo sum; nec tamen efficitur alio tempore verum esse, Ergo sum. Quemadmodum enim nulla erat hæc conclusio, Ergo sum, antequam dictum sit, Ego cogito; ita nulla est hæc conclusio, Ergo sum, postquam dictum est. Ego cogito. Itaque attendenda hic est, non natura rerum, sed progressio animi in cognoscenda *existentia* sui. Aliter enim se habent in natura membra argumenti hujus, Ego cogito, Ergo sum; sumptio nempe & consequens; aliter in mente Philosophi. In natura enim sunt simul, neque ullum interest discrimen temporis; in mente Philosophi, non item. Nam postquam is de eo cogitavit, Ego cogito, cognitione cognitionis suæ jam parta utitur tanquam gradu, ut ad cognitionem *existentiæ* suæ, nondum

sibi partam progrediatur : & hoc gradu nixus pervenit denum ad illam cogitationem , Ergo sum . Quæ duæ cogitationes tempore sunt ita discretæ , ut post priorem editam cogitationem , nondum edita altera interire possit Philosophus Clarissime hæc ostendunt Meditationes Cartesii , quarum series ita ab eo exponitur , non uti res ab eo meditatæ extant in natura , sed uti in ejus animo aliæ ex aliis natæ sunt ; vel , ut ejus verbis utar (1) , non in ordine ad ipsam rei veritatem , sed duntaxat in ordine ad suam perceptionem . At provenerunt nuperi Cartesiani , qui se ex his angustiis alia tentarunt expedire ratione . Hoc enim enuntiatur , Ego cogito , & illud , Ego sum , etiam si diversis temporibus utrumque profertur , eodem tamen tempore extare ajunt in mente Philosophi ; prius in intelligentia , quæ res percipit ; posterius in voluntate , quæ judicia de iis facit & affirmat . Longum esset , at non valde fortasse operosum , ostendere aliquando intelligentiam agere , aliquando affici voluntatem , secus ac decrevit Cartesius : nunc satis est , ex ipsis Cartesianæ doctrinæ principiis demonstrare sumptionem hanc , Ego cogito , non minus extare in voluntate , quàm consequens illud , Ergo sum : & consequens istud , Ergo sum , non minus extare in intelligentia , quàm sumptionem hanc , Ego cogito : & quamvis hoc extaret in voluntate tantum , ista in intelligentia , non hinc sequi utrumque extare simul in mente Philosophi . Nam si evolvatur enuntiati hujus , Ego cogito , significatio , idem erit ac , Ego sum cogitans : in quo cum reperiantur *subjectum* & *prædicatum* , uti lo-

quantur

(1) *Præf. Medit.*

quantur Dialectici, & copula utriusque, negari non potest hanc propositionem esse iudicium seu affirmationem. Quæ cum ex voluntate sola proficiantur; ut pertendunt Cartesiani, plane dicendum est enuntiatum hoc, Ego cogito, perinde extare in voluntate, ut consequens, Ergo sum. Hoc ipsum vero consequens, Ego sum, hoc est, Ego sum existens, cum conflatum sit ex his ideis, Ego, &, existens, quæ perinde sunt in intelligentia, ut ideæ illæ, Ego, &, cogitans, quibus constat sumptio isthæc, Ego cogito, eodem modo est in intelligentia utraque propositio. Tametsi autem sumptio hæc, Ego cogito, extaret solum in intelligentia, & consequens, Ergo sum, in voluntate, non hinc tamen efficeretur eodem tempore extare utrumque in mente Philosophi. Nam antequam hoc iudicium, Ergo sum, voluntas facere possit, necesse est intelligentiam ei exhibuisse ideæ, quæ his propositionibus continentur, Ego sum cogitans, Ego sum existens; tum convenientiam idearum illarum, nempe ideæ Ego, cum idea, cogitans; item ideæ, Ego, cum idea, existens. Et quoniam argumentum hoc, Ego sum cogitans, Ergo sum existens, nititur enuntiato illo, Quidquid est cogitans est existens, necesse quoque est, ut convenientiam idearum illarum, cogitans, &, existens, voluntati repræsentaverit intelligentia. Ex trium illarum idearum convenientia, oriuntur tria voluntatis iudicia, Quidquid est cogitans est existens, Ego sum cogitans, Igitur sum existens. Et cum compertam nondum haberet convenientiam ideæ, Ego, cum idea, existens, recurrit ad tertiam, nempe, cogitans; quam comparat primo cum idea, existens; & deprehensa utriusque convenientia, prodit prior sum-

ptio, Quidquid est cogitans est existens: confert deinde ideam, Ego, cum idea, cogitans; & postquam eas novit congruere, nascitur altera sumptio, Ego sum cogitans. Ex quibus deinceps efflorescit quaesita conclusio. Antequam igitur iudicia hæc faceret voluntas, ideæ illæ tres extabant in intelligentia Philosophi. Ex his deinde per vices iudicia fecit voluntas nam primo ignorabat an esset, cum sciret se cogitare, & quidquid cogitat existere: quibus antecedentibus notionibus, quasi gradibus, usus est Philosophus, ut ad illam ascenderet, Ergo sum. Quæ cum ita se habeant, manifestum utique est, simul ista in mente Philosophi non existisse, ac futile esse hoc Cartesianorum commentum.

X. His opponunt præterea Cartesiani, quod & in eorum, Cartesiique adeo ipsius libris legitur; cum quis cogitat, eo ipso tempore, quo cogitat, conscium esse suæ cogitationis, eamque sentire ac cognoscere; ut cum cogitat diem esse, non solum cogitare diem esse, sed & hanc ipsam cogitationem cognoscere; ita ut notitia cogitationis hujus eadem sit ac cogitatio ipsa, quæ secum sui conscientiam & perceptionem in animo imprimat, & idea cogitationis hujus non alia sit ab ipsa cogitatione. Sed hæc quam inania sint facile intelligitur. Latebram primum quærunt in confusione hac idearum toto genere discrepantium. Nam cum cogito diem esse, mens mea est principium cogitationis hujus; cogitatio est actio mentis; dies est finis cogitationis. At cum

X. Cum quis cogitat de re aliqua, non eadem est idea rei hujus, de qua cogitat, ac idea ipsius cognitionis.

cum cogito me cogitare diem esse, mutatur finis cogitationis; tunc enim finis cogitationis non idem est qui erat, nempe, Dies est; sed alius plane, nempe, Cogito diem esse. Mutato autem fine seu termino, mutari actionem necesse est. Scitum quippe est Scholæ, *Actum habere speciem ab objecto*. Igitur posterior hæc cogitatio diversa penitus est a priore, & perperam confunduntur. Nam qui dicunt cogitationem diei non differre a cognitione cogitationis diei, cum & iidem dicant cognosci diem per cogitationem diei; cognosci vero cogitationem diei per seipsam, pugnantia loquuntur. Diversæ enim sunt notiones rerum, cum res circa quas versantur hæ notiones, & illarum acquirendarum viæ diversæ sunt. Aliud est autem dies, aliud cogitatio diei; habetur notio diei per ideam diei, illa per seipsam, ut volunt Cartesiani. Diversæ sunt igitur notiones istæ. Huc adde, posse me cogitare de die, nec cogitare de cogitatione diei: ineptum est autem dicere hæc esse unum & idem, quorum unum potest esse sine alio. Adde etiam, quoniam in enuntiato hoc, Ego cogito, post comparisonem *subiecti* Ego, cum *prædicato*, Cogito, & post convenientiam utriusque agnitam, unum alteri tributum est, fieri id per *judicium*, quæ est secunda mentis operatio. Fieri autem non potest comparatio hæc, neque ulla hic agnosci convenientia, quàm idearum. Nam cum idea habeatur *subiecti* illius Ego, si *prædicati* cogito idea non haberetur, comparare non posset Philosophus id cuius in se extat idea, cum eo cuius nullam habet ideam; nec proinde affirmare se cogitare. Sin vero ex seipsa nota ei esset hæc cogitatio, quidquid in ea cognoscit, ei quoque ex se notum

esset : cognoscit autem in ea suam existentiam : sua ergo ei ex se ipsa nota esset existentia . Pari ergo jure dicere possit , Ego sum , Ergo cogito , ut dicit , Ego cogito , Ergo sum ; neque magis dubitare debuit de existentia sua , quàm de cogitatione sua . Quinetiam quemadmodum dixit Cartesius , Ego cogito , Ergo sum , dicere quoque possum *Cartesius cogitat* , *Ergo est* . Par est enim argumenti utriusque vis , par veritas . Atqui ex cogitatione Cartesii colligere non possum eum esse , quin cogitationis hujus Cartesianæ idea in me sit . Igitur ex sua cogitatione colligere itidem non potest Cartesius se esse , quin suæ quoque cogitationis idea in se sit . Nam quamvis cogitatio hæc sit Cartesii , mea vero non sit , eodem tamen modo spectatur ab utroque nostrum , eodem modo usurpatur ; nec aliam induit naturam , cum à me in argumentum adhibetur , aliam cum ab eo . Cum enim nihil nisi per ideam sentiri , nosci , percipi possit , sentire non possum me cogitare de die , nisi per ideam cogitationis hujus . Ideam autem cogitationis , & ideam diei , qui eandem dicere auit , pari is jure dicat diem & cogitationem idem esse . Cartesius ipse audiatur ferens adversum sententiam in libro de Methodo : *Est* , inquit , *alia actio mentis per quam aliquid bonum vel malum esse judicamus* , & *alia per quam nos ita judicasse agnoscimus* , *atque una* *sepiissime sine alia reperitur* . Quod si judicium de bono & malo reperiri potest , sine cognitione hujus judicii ; cogitatio quoque , quæ habetur de Sole , reperiri potest sine cognitione cogitationis hujus . Audiatur & Scholæ Princeps Thomas (1) : *Alius est actus* , in-

(1) *Thom. Summ. Part. 1. quæst. 87. art. 3. ad 2.*

inquit, quo intellectus intelligit lapidem; & alius est actus, quo intelligit se intelligere lapidem. At hæc fregisse se putant Cartesiani, cum ajunt noscere se diem per ideam diei; at cogitationem diei noscere se per seipsam, non per ideam; res quippe quæ extra mentem nostram sunt, non aliter nosci quam per ideas; quæ vero sunt in mente nostra, velut cogitationes, nosci per se ipsas sine ideis. Quæ quàm vana sint, animadvertite. Noscimus mentem nostram, intelligentiam nostram, voluntatem nostram; & noscimus quidem ope idearum: hæc enim comparamus inter se, distinguimus, definimus; quæ sine affirmatione aut negatione fieri non possunt. Affirmatio autem & negatio non aliter fit quàm ideam cum idea comparando, earumque deprehensa convenientia aut discrepantia. Quinetiam ideas sæpe nostras per ideas cognoscimus. Cum tria idearum genera distinxit Cartesius, naturalium, factitiarum & adventitiarum, novit eas utique per earum ideas. Ideæ autem universales fiunt ex singularibus; ut & singulares nonnumquam ex universalibus: Contendo ego, inquit Cartesius (1), esse in nobis ideas, non eorum tantummodo omnium, quæ sunt in nostra intelligentia; sed & eorum quæ sunt in nostra voluntate; nec enim velie quicquam possumus, quia nos id velle sciamus; nec id possumus scire quam per ideam. At quæ his subjicit, valde absurda sunt, nempe ideam hanc eandem esse ac ipsam actionem. Nam qui vult legere; hanc mentis suæ actionem cognoscit per ideam; cujus ideæ causa est ipsa actio: ideam autem actionis cum actio-

ne confundere, causam cum effectu confundere est. Alibi ideam mentis nostræ & ideam cogitationis ponit in numero idearum, quæ in nobis innatæ sunt: & ideam definit (1), *Quidquid potest esse in mente nostra*. Cui consequens est cogitationem Solis idea sua non carere, per quam cognoscitur, cum cognitio hæc sit in mente nostra. Sic & Thomas (2), cujus auctoritati multa videtur tribuere Cartesiana factio: *Intellectus noster intelligit seipsum per speciem intelligibilem*. Concedamus id tamen; nam & aliis quoque Philosophis visum est cogitationem omnem adjunctum habere & comitem sensum quemdam & perceptionem sui: ut cum volo ambulare, non solum volo ambulare, sed volo & probo hanc voluntatem ambulandi. Quemadmodum cum oculis domum intueor, duplex fit visio, altera directa, qua domum video; altera obliqua, qua vicinas arbores; ita cum cogito diem esse, duplicem ajunt esse cogitationem; directam alteram, quæ est diei; alteram obliquam sive adjunctam & comitantem, quæ est cogitationis diei. Carneades quoque cum de Criterio dissereret, dicebat ex re aspectabili hominis oculis objecta existere phantasiam quæ & seipsam & alias res aspectabiles efficeret. Verum nihil inde, quod causæ suæ profit, colligent Cartesiani. Ut enim ex cognitione cogitationis meæ exprimam antecedens istud enuntiatum, Ego cogito, unde ducere possum hanc conclusionem, Ergo sum; non satis est ut cognitio illa sit obliqua & adjuncta, ac proinde imperfecta; sed necesse

om-

(1) *Cartes. Medit. 3. Epist. Tom. 2. Ep. 54.*

(2) *Thom. Part. 1. q. 14. a. 2.*

omnino est, ut sit directa & perfecta: non satis est si sentiam me cogitare, sed necesse est ut cogitem me cogitare. Nisi enim attentio animo & accurate perlustretur & percipiatur enuntiati cujuslibet natura, significatio, & intellectus; certo sciri haudquaquam potest latere in eo conclusionem, quæ inde eruenda est. Quamobrem reflecti debet animus & defigi in priorem hanc suam cogitationem. Prior autem illa cogitatio, erat mentis cogitantis actio in rem sibi objectam, de qua cogitabat; ea vero res objecta, finis erat, ut dixi, cogitationis: nunc autem actio illa fit finis novæ cogitationis, & mens in eam agit nova actione. Ruit itaque omnis hæc exceptio.

XI. At Cartesius, ejusque affectatores, ut duo hæc, Ego cogito, ergo sum, quæ facile divelli posse prospiciebant, firmitus adstringerent, & in unum conglutinant, negare auri sunt nobis hæc esse per rationationem cognita, sed per simplicem, ut vocant, visionem. Quippe fatentur rationationem omnem errori esse obnoxiam, cum memoria opus habeamus, cujus ope principiorum & functionum recordemur, unde conclusiones ducimus; memoria autem fallax sit & infida. Igitur si totum istud *Ego cogito ergo sum*, meram esse rationationem docuero, nec per simplicem visionem nosci posse; incertum hoc esse & dubium utique probavero; falli vero, vel fallere qui rationationem negant esse rationationem. Quæro ergo quid sit ratio, sive argu-

XI. *Falsum est istud, Ego cogito, ergo sum, nobis cognitum esse per simplicem visionem, non per rationationem.*

gumentatio : annon actio mentis humanæ per quam ex principiis cognitis educitur conclusio , rem notam faciens quæ antea erat incognita ? Sive malimus uti verbis Thomæ Aquinatis (1) : *Processio de uno intellectu ad aliud , ad veritatem intelligibilem cognoscendam*. Annon autem in gemini hujus enuntiati complexione totum hoc reperitur ? Nescire enim se profitetur Cartesius in aditu Philosophiæ suæ , an sit . Ut autem ad rei hujus ignotæ notitiam perveniat , quærit aliquid quod sibi sine ulla dubitatione cognitum sit. Id esse vult , *Ego cogito* ; atque id ponit ut principium exploratissimum. Ponit & illud , ut lumine naturali notissimum , *Quidquid cogitat , est*. Tum ex gemino hoc principio sibi cognito , *Quidquid cogitat , est* ; atqui ego cogito , notitiam affecutum se ait rei quam ignorabat , nempe , *Ergo sum*. In qua conclusione prædicatum , ut vocant , adjungitur subjecto ; nempe hoc *Sum*, illi *Ego*, per connexionem medii termini *Cogito*, qui præmissis sumptionibus intextus est. Quæ si quis perfectum conflare syllogismum negaverit , rudis ille sit Dialecticæ totius. Legatur secunda Cartesii Meditatio , manifesto apparebit progressio mentis per cognitionem cogitationis suæ , ad perceptionem rei prius incognitæ , nempe se esse. Ad id autem quod ajunt Cartesiani , cum quæret Cartesius an existeret , de eo quidem ipsum non dubitasse , sed finxisse se dubitare , etsi hoc jam ipsis effugium præclusum est , dicemus tamen non hic disputari inter nos quid de existentia sua senserit Cartesius ; sed annon quærendam & probandam suscepit suam existentiam ; atque hoc susce-

(1) Thom. Summ. Part. I. Quest. 79. art. 2.

fufcepto ; annon per argumentationem & ratiocinationem probare eam fateretur. Atqui hæc in prima fua & fecunda Meditatione , & in fuis Philofophiæ Principiis clariffime difputavit , magnoque molimine fuam exquisivit *exiftentiam* , quam ex eo collegit demum quod cogitaret. Infolens porro eft & ineptum quod addunt , pertinere ad naturam fyllogifmi , conclufionem ex fe notam non effe ; cum nota autem nobis ex fe fit *exiftentia* noftra , argumentum illud Cartefii , quo eam probare instituit , argumentum non effe. Itane vero ? fi nota nobis ex fe eft noftra *exiftentia* , cur de fua dubitavit Democritus , cur Academici de fua ? Nota enim fit ex fe conclusio , necne, oriatur modo ex vi propofitionum , quas *præmiſſas* vocant , legitimum erit argumentum. Quid ex fe notius , quam Axiomata Geometrarum ? ea tamen demonſtrare tentavit Apollonius Pergæus : nec id feciſſet fane , fi in eo ludere fe operam putaffet. Nihil enim tam ex fe notum eft , quod non alicui Philoſopho dubium & ignotum effe poſſit. Annon per fe notum eft , æqualia effe inter fe , quæ alteri æqualia ſunt ? falſum id tamen , ac proinde ignotum Carneadi fuit , & demonſtratione eguit. At quod in eorundem libris legitur , propoſitionem hanc , *Ego ſum* , atque argumentum etiam illud , *Ego cogito* , *Ergo ſum* , effe axiomata , ridiculum eft omnibus cachinnis dignum ; ſummamque prodiſt ſectæ hujus imperitiâ. Axiomata enim appellari vulgò ſolent effata quædam univerſalia , immutabilis & æternæ veritatis ; qualia ſunt illa Geometrarum. Propoſitiones autem iſtæ cum ſingulares ſint , & circa *individua* verſentur , mutabiles ſunt & incertæ , nihiloque magis Axiomata dici poſſunt , quàm quævis alia propoſitio. Jam vero

vero dum ex his nodis extricare se conatur Cartesius (1), in alios se laqueos induit; negat enim, eum qui dixerit, *Ego cogito, Ergo sum*, existentiam suam ex sua cogitatione per ratiocinationem deducere, sed tanquam rem ex se notam simplici mentis intuitu agnoscere: quippe si existentiam suam ex sua cogitatione per ratiocinationem colligeret, jam ante notam habere debuisset propositionem istam, *Quidquid cogitat est*; cum potius concludat Philosophus id omne existere quod cogitat, ex eo quod in se experiatur, non posse se cogitare, nisi existat; hanc enim esse mentis nostræ naturam, ut universales propositiones conflent ex singularibus. Quorum sive pœnitens Cartesius (2), sive oblitus, contraria omnia in libris Principiorum attulit; nempe antequam quis sciat, idcirco se esse quod cogitet, huic esse sciendum, fieri non posse, quin id omne sit quod cogitet, proptereaque certum hoc esse (3), *Ego cogito, Ergo sum*, quod repugnet ut putemus id quod cogitat, eo ipso tempore quo cogitat, non existere. Non igitur universale illud, *Quidquid est*, ex singulari hoc efflorescit, *Ego cogito, Ergo sum*, neque illo posterius est; sed e contrario hoc singulare tanquam fundamento nititur hoc universali. Traditum præterea ab eo est in Epistolis (4), innatas in nobis esse ideas, quæ æterna illa & immutabilia nobis effata repræsentat. Cujusmodi cum sit illud, *Quidquid cogitat, est*, id cognoscimus ex natura nostra, non ex aliis

no-

(1) Cartes. Resp. ad secund. Object.

(2) Cartes. Princip. Part. 1. §. 10.

(3) Cart. Princ. Part. 1. §. 7.

(4) Cartes. Epist. Tom. 2. Epist. 54.

notionibus derivatum habemus. Quæ cum ita sint, inconsiderate agunt Cartesiani, qui ideo quod enuntiatur hoc, *Quidquid cogitat, est*, ex natura nostra cognoscimus & per simplicem visionem, reliquas quoque hujus argumenti partes. *Ego cogito, Ergo sum*, eodem modo nobis esse cognitæ volunt. Major enim propositio isthæc, *Quidquid cogitat est*, effatum est immutabilis & æternæ veritatis. Minor autem propositio, *Ego cogito*, temporalis est, mutabilis & incerta. Ac proinde & ipsa conclusio. Qui ergo res tam discrepantis naturæ, tam diversæ, uno mentis & simplici intuitu spectari possint? Huc adde absurdum illud, si utrumque hoc, *Ego cogito*, & *Ergo sum*, per simplicem visionem cognoscuntur, hoc est per unicam mentis actionem; cognoscuntur simul, eodemque modo, & eodem tempore; ita ut cognitio unius non pendeat ex cognitione alterius. Quæ si ita sint, non magis, nec prius cognoscitur, *Ego cogito*, quam, *Ergo sum*; ac proinde ex hoc pronuntiato, *Ergo sum*, tam recte colligi potest istud, *Ego cogito*; quam ex hoc, *Ego cogito*, colligit illud Cartesius, *Ergo sum*. Quod si istud verò, *Ergo sum*, pendet ex hoc, *Ego cogito*, atque inde educitur; ante in hoc intendenda mens est, quàm in illud, ut ex cognito incognitum educatur. Unde sequitur cognitionem pronuntiati hujus, *Ergo sum*, posteriorem esse cognitione illius, *Ego cogito*. Tametsi enim hæc temporibus discreta non sunt suapte natura, sed existant simul; at discreta certe sunt in mente Philosophi, ut jam adnotavimus. Primum enim sciebat id omne esse quod cogitat; agnoscit deinde se cogitare; ac denique se esse. Nec proinde unica est cognitio simplexve visio utriusque.

XII. Scrut.

XII. Scrutemur stirpes omnes argumenti hujus, & eruamus. Dixi Cartesium aliam quoque habuisse causam, cur a dubitatione initium philosophandi fumeret: nempe quod ignoremus annon ita sumus facti a Deo, ut semper fallamur, etiam in iis rebus quæ nobis videntur esse notissimæ; quo in numero ponit, non Theoremata solum Geometrarum, sed eorundem quoque principia. Nec jam ipsi movemus litem, quod figmentum ponit auribus Christianis inusitatum, Deum nos posse semper fallere, cum sciamus Deum bonum esse, perfectum, veracem, veritatem ipsam, nosque ab ortu facere lucis suæ participes. Quippe id agnovit variis locis Cartesius (1) ipse, scripsitque Deum esse *summe veracem & datorem omnis luminis*; ac propterea plane repugnare, ut nos fallat, sive ut proprie & positive sit causa errorum. Alibi quoque non Deum, sed malum aliquem Genium valde potentem fingere mavult, animis nostris insidiantem, perpetuoque nobis offundentem tenebras & errores. Sed utrivis causam hanc assignet, meminerimus nos Philosophari, & ipsum veritatis studium sive Philosophiam cujuslibet rei quantumvis absconæ fingendæ dare licentiam. Ex hac ergo lege adeo patente & generali, ita nos esse comparatos ut semper fallamur, cum nihil omnino exceptum sit, & nihil mihi sit adeo notum, quod non

XII. Ex hoc dubitandi argumento, quod a Cartesio propositum est, Nescire nos annon ita comparati simus a Deo, vel a malo aliquo Genio ut semper fallamur, refellitur istud, Ego cogito, ergo sum.

(1) Cartes. Princ. Part. 1. c. 29. Cartes. Medit. 1. & 2.

non hujusmodi admonitio mihi falsitatis suspectum reddat ; quidquid deinceps ad credendum mihi proponet Cartesius , id merito rejiciam , si priore ejus ac generali præcepto stare velim. En vero idem dubitandi auctor , repente mutatus ab illo cunctatore Cartesio , ac velut jam factus certior non ita se conditum a Deo , vel a malo aliquo Genio delusum , ut semper fallatur , affirmatè & asseveranter pronuntiat se cogitare , ac ideo se esse , unico hoc persuasus argumento , quod repugnet id quod cogitat , eo ipso tempore quo cogitat , non esse ; proptereaque notionem hanc , *Ego cogito , Ergo sum* , omnium esse primam atque certissimam. Tum qui de omnibus omnino rebus dubitare decreverat , perfracto semel hoc repagulo , quod ipse objecerat sibi , jam quæcumque animo perspicue videre sibi videtur , quæcumque lumine naturali nota sibi esse fingit ; verissima esse constanter affirmat & statuit. Quomodo vero qui nescire se ait , annon ita sit compositus a Deo , ut semper fallatur , scire potest se non falli , cum putat se esse , se cogitare ; cum aliqua inter se pugnare existimat ; cum animo se perspicue videre arbitratur quippiam ; cum lumine naturali videtur ei aliquid notissimum ? Unde id rescire potuit , quod mox ignorabat ? Quanam exceptione dissolvit hoc argumentum , quod mox tantum apud eum valebat ; quodque tanti est , ut eximii quidam viri de grege Cartesianorum ingenue confessi sint , nulla ratione convinci eos posse , quicumque obstinate contenderint , hanc esse naturam hominis , ut semper fallatur ? Quod si ex hac inscitiae humanæ lege ea eximi jubet Cartesius , quæ lumine naturali cognita sunt , & Philosopho cuidam dicendi falsum esse posse

posse hoc enuntiaturum, *Ego cogito*; nihil aliud habuit quod responderet, ut dixi supra, quam id esse lumine naturali cognitum, admittat necesse est principia omnia Arithmeticæ & Geometriæ; velut ista, Duo tribus addita efficere quinque, & Si æqualibus æqualia addas, quæ inde exurgent, fore æqualia, de quibus tamen dubitare statuerat. Hæc porro si cum cæteris Mathematicorum principiis admiseris, admittes quoque ducta ex iis Theoremata, ac totam proinde Geometriam. At fatetur Cartesius, & negari certe non potest, sæpe in eo peccari. Jam ergo erroribus fenestra aperta est, & vanescit omnis ille dubitandi apparatus, in ipso Philosophiæ ingressu ab eo instructus. Præterea si ea est natura hominis, ut in rebus clarissimis fallatur, cum lumen naturale sit hujus ipsius naturæ facultas, quantumvis perspicuas nobis & manifestas res faciat, legi huic naturæ nihilominus erit obnoxium, qua fit ut in rebus clarissimis homo fallatur: nec Cartesii ratiocinationes quantumvis acutæ naturam ejus fallacem & insidiosam mutabunt. Videat nunc quo se vertat Cartesius: nam si dicere pergit nescire se annon ita se habeat, ut semper fallatur, agnoscat falli se posse in eo, *Ego cogito, ergo sum*; ac proinde primum hoc non esse & certissimum Philosophiæ fundamentum; vel si id admitti jubeat cum reliquis, quæ lumine naturali cognita sunt, jam nihil esse ab erroribus totum. Concurrant Cartesiani omnes & capita conferant, numquam inde se expedient; atque hoc everriculum est argutiarum omnium Cartesii, quæ ab hoc aditu in ejus Philosophiam irreperunt. Equidem cum tertiam ejus Meditationem legerem, mirari satis non poteram repugnantiam & disensionem ratiocina-

tioci-

tiocinationum. Quotiescunque, inquit, occurrat ad animum infinita Dei potentia, fateri cogor perfacile illi esse efficere ut fallar, etiam in iis quæ mihi videntur esse certissima. Mox subjicit, Quotiescunque attento ad eas res, quæ mihi videntur esse certissimæ, tum erumpo in has voces, Fallat me Deus quantum potest numquam tamen efficiet ut fallar, cum credo me esse, quia cogito, & duo tribus addita esse quinque; & cum fidem adjungo similibus pronuntiatis, quæ non possunt sine manifesta repugnantia non esse vera. Annon vides, Cartesii,annon sentis manifestam horum ipsorum quæ dicis repugnantiam? quæ perinde sunt, ut si diceres, Nihil est in quo errare non possim; Multa sunt in quibus errare non possum: item, Nescioannon fallar in rebus valde perspicuis; Scio me non falli in rebus valde perspicuis. At hîc quoque recurrunt Cartesiani ad solemnem suam responsionem; non dubitasse quidem Cartesium, sed tantisper finxisse se dubitare,annon ejus esset naturæ, ut semper falleretur, quoad expendisset propositas sibi causas de eo dubitandi; quibus expensis si infirmas & invalidas reperisset, uti factum est, constitutum sibi fuisse jam amplius de eo non dubitare: dubitasse itaque eum & non dubitasse de re eadem *in sensu diviso*; nimirum dubitasse antequam removisset causas dubitandi, & veritatem perspexisset; non dubitasse, postquam sibi perspecta veritas est, & sublata causæ dubitanti; negant vero dubitasse eum & non dubitasse de re eadem *in sensu composito*, simul nempe & eodem tempore. Ego vero Cartesium ajo etiam *in sensu composito* dubitasse & non dubitasse de re eadem, & repugnantia animo finxisse. Nam quo tem-

pore

pore dubitavit ; annon ejus esset naturæ ut semper falleretur , si hoc ipso tempore decrevit de aliquando non dubitare ; necesse est de eo simul eum dubitasse & non dubitasse . Dubitavit enim annon ejus esset naturæ , ut semper falleretur , cum de eo sibi dubitandum esse agnovit propter argumenta ab eo proposita in aditu Philosophiæ : simul etiam non dubitavit annon ejus esset naturæ ut semper falleretur , cum decrevit de eo non amplius dubitare post expensa hæc argumenta . Nam qui desinit dubitare an ejus sit naturæ ut semper fallatur , jam certus est se esse , vel non esse ejus naturæ , ut semper fallatur : qui vero dubitat an ejus sit naturæ ut semper fallatur , certus non est se ejus esse , vel non esse naturæ ut semper fallatur . Uno igitur & eodem tempore certus fuit Cartesius , & certus non fuit se ejus esse naturæ ut semper falleretur , hoc est , de eo dubitavit & non dubitavit . Quæ manifesto sibi adversantur . Queinadmodum si quis fingat naturam humanam ratione præditam non esse , ut id fingendo occasionem sibi præbeat , rationes comminiscendi , quibus eam ratione præditam esse probet ; is profecto pugnantia sibi finget , si bique ipsi contradicet : simul enim ponet naturam humanam ratione præditam non esse , talem eam esse fingens ; & ratione præditam esse , rationes afferre statuens , quibus eam ratione præditam esse demonstraret . Ajo denique frustra dici a Cartesianis , hanc habuisse rationem Cartesium , quam volunt , cur dubitandi legem proponeret . Nam cum argumenta afferret , cur a dubitatione suam ordiretur Philosophiam , multa quidem & gravia proposuit ; neutiquam vero istud quod proferunt , ut
sibi

sibi causa esset ea ipsa explorandi. Minime quoque ad tempus dubitare se dixit; sed ea e contrario proposuit argumenta dubitandi, quæ nulla unquam ratione elui possint. Quoniam autem meminuit nondum sublatum esse propositum a se superius dubitandi argumentum, id nunc facere aggredditur. A Deo, inquit, ita factus esse non possum ut semper fallar; nam id si esset, Deus, esset deceptor; nullam autem habeo causam cur existimem Deum esse deceptorem; contra vero, cum sit summe bonus & summe perfectus, fallere me non potest. Si mecum Christiana religione inbuto agis. Cartesi, habebis utique non repugnantem, fateborque Deum summe veracem & perfectum nolle me semper fallere. Verum pugnamus hic ratione, non Fide; ex Philosophiæ principiis, non Theologiæ. Finge te itaque agere cum prisco aliquo Philosopho: sic ille tecum disputabit. Si nescis, Cartesi, annon semper fallaris, nescis quoque annon fallaris, cum ais, Si ita a Deo factus essem ut semper fallerer, Deus esset deceptor: & in eo sane falleris, nam is est deceptor, cujus dictis facta abhudent, & aliud præstat ac pollicitus est; Deus autem homini pollicitus non est, fore eum ita a natura comparatum, ut in rebus perspicuis numquam fallatur. Jam ergo qui de perspicuis dubitare te velle dixeras, ne dubitas quidem de falsis, Adde præterea is, quem fingimus, Philosophus, nescire te annon fallaris cum ais, Deus quod sit summe bonus me non potest fallere; nec te scire, inquam, certo quid sit Deus, quid possit, quid velit: deinde aliud esse nos fallere, & proprie ac positive esse causam errorum; aliud vero, finere nos falli; quemadmodum aliud est ho-

mi-

minem occidere; aliud impendenti morti, de qua tamen sæpius monueris, non eripere. Addet etiam, ut Deus fallax dici non potest, quod tales non effecerit, ut aliquando fallamur; nihilo magis fallacem dici posse, etiamsi tales nos effecisset, ut semper falleremur: imo vero, cum crebro nos prolabi in errores sciamus, si pii esse volumus, imbecillitatem nostram expertos demississime de nobis debere sentire; quantumque Deo, qui summe ac semper verax est, inferiores simus subjectissime agnoscere: & ab inscitia nostra ad laudem Dei, non ad querelas & criminationes excitari; atque ita ad ejus gloriam conditos esse nos arbitrari. Docuisti ipse tu, inquiet, Cartesi (1), Deum errorum nostrorum auctorem fingi non posse, etiamsi intellectum nostrum intra certos sciendi & cognoscendi limites concluderit, nosque erroribus obnoxios effecerit; imo gratias illi habendas esse de bonis quæ nobis largitus est; minime expostulandum, quod non quæcumque largiri poterat, largitus sit; liberam quippe ejus esse in nos potestatem. Cur Deus autem verax & beneficus habebitur, si tales nos effecerit, ut sæpe fallamur? deceptor contra, si semper fallamur? Annon tales nos fingere potuit, ut numquam falleremur? at quamvis id omne nobis tribuerit, quod poterat tribuere, fateris tamen nullo nos id jure queri posse; quo jure vero fallaciæ eum argues, si omnino id nobis denegavit, quod denegare potuit? Annon tam libera fuit ejus potestas, ut omnem, quam ut ali-

quam

(1) *Cartes. Princ. Par. I, §. 29. & sequent. Medit. 4.*

quam nobis veritatis notitiam eriperet? Quam inane præterea est quod ais, te causam non habere, cur ita te factum à Deo existimes, ut semper fallaris! annon falleris aliquando? qui vero ita factus est, ut aliquando fallatur, annon suspicari potest se ita esse factum, ut semper fallatur? annon fateris ipse, Cartesi (1), tam fieri posse ut semper, quàm ut aliquando fallamur? fallimur autem sæpissime. Annon sciscis ipse, imprudentem esse qui nimis iis confidat, quæ nos vel semel deceperunt? quàm sæpe autem fallit nos nostra ratio? Sic tecum aget, inquam, Philosophus ille. Subjungit deinde Cartesius, ne quidem adhuc se satis scire, an Deus sit aliquis; nedum an ab eo falli possit; ac propterea hæc sibi postmodum disquirenda proponit. Quænam vero hæc est in argumentando perversitas? Ignorare se primum dixit, annon à Deo ita sit conditus, ut semper fallatur; ac propterea sibi de omnibus esse dubitandum: tum quasi exploratum habeat, se à Deo ita non esse conditum ut semper fallatur, sumit quæsitum pro concesso, & multa esse docet de quibus non liceat dubitare; ac iis deinde sine dubitatione admissis demonstrare conatur Deum esse; ac demum talem se à Deo non esse creatum, ut semper fallatur. Nonne proposito primum hoc dubitandi argumento, quod nesciat annon ita à Deo sit factus ut semper fallatur, tollere illud debuit, antequam ulterius progredieretur? & demonstrato hoc, se à Deo non esse ita factum, ut fallatur in rebus lumine naturali cognitis, probare deinde cognitum sibi esse lumine naturali,

C

(1) *Cartes. Princ. Part. I. §. 4. & 5.*

rali, se cogitare; ac demum sibi cognitum esse lumine eodem, se esse quia cogitet? Contra vero vitiosum illum admisit-ratiocinationis circulum, Incertum est lumen naturale, cum ignorem annon ejus sim naturæ ut semper fallar: Non fallor cum dico, *Ego cogito, Ergo sum*, cum certum sit lumen naturale.

XIII. Hinc extricare se posse putarunt recentiores quidam Cartesianæ doctrinæ patroni, cum dicerent Deum, etiamsi fingatur fallax, non tamen fallere nos posse in iis rebus quas cognoscimus per simplicem, ut vocant, visionem, non per ratiocinationem: cujusmodi est illud, Bina binis adjuncta efficere quatuor; & cujusmodi illud quoque esse volunt, Me esse, quia cogito. Primum, cur sentiant falli nos non posse in iis quas cognoscimus per simplicem visionem, rationem afferunt nullam. Imperiosi homines, qui hic & alias sæpe opinionationes suas edunt tanquam responsa e tripode, & pronis animis accipi volunt; præposterè etiam, qui eam tueri se posse putant Philosophiam, cujus fundamentum dubitationes sint, figmenta fastigium. Pyrrhones in aditu, in exitu meri Pythagoræ. Nam qui omnia jusserunt haberi pro fallis, cur effatum hoc pro vero admittit sine argumento postulare audent? Pari supercilio, nullo allato argumento definiunt cognosci enuntiatum istud, *Ego cogito, ergo sum*, per simplicem visionem, non per ratiocinationem; quod falsissimum esse demonstravimus. At recentiores nonnulli Cartesiani-

XIII. An verum sit, Deum nos fallere non posse in iis rebus quas cognoscimus per simplicem visionem.

tesiani, prioribus illis succenturati, opinionem illam fulcire conati sunt hoc argumento, si ea quæ sibi per simplicem visionem cognita sunt, falsa esse possent, futurum ut nihilum esset causa archetypa suarum idearum: quod fieri omnino non posse autumant: Qua locutione captiosa & obscura id tantum sibi volunt, ideas suas sine causa archetypa esse non posse. Quod an consentiat cum decretis Cartesii, videamus. Tria is ponit idearum genera, earum quæ in nobis innatæ sunt, adventitiarum, & factitiarum; eas autem quæ in nobis sunt innatæ, a rebus externis proficisci negat. Id si sit, harum certe idearum causa nulla archetypa est. Nam si causa illa dicatur esse in Deo, causæ quoque archetypæ falsarum idearum in Deo esse dicentur; cum efficere Deus possit, ex sententia Cartesii, ut res falsæ veræ sint. Rerum certe multarum ideas nascentibus nobis inferere potuit Deus, quæ nusquam extiterunt; nec propterea fallax esset; quippe si res illas judicaremus extare, ipsi nos falleremus. Præterea quænam dicetur esse causa archetypa puncti Geometrici? Cum dubitaret Democritus, atque ipse etiam Cartesius, an extaret aliquid, tum in se utique agnoverunt multarum rerum ideas, quarum nullam extare fingeant causam archetypam. Nec impune interim ferre Cartesianos sinamus, quod cognoscere se aiunt per simplicem visionem, his bina esse quatuor; quæ propositio est; sive, uti vocant, *iudicium*, quod sit per secundam mentis oportatorem; in qua cum *prædicatum* adjungatur *subiecto*, ut eo cognoscatur, tria in ea cognoscenda sunt, *prædicatum* nempe, & *subiectum*, & utriusque connexio. Quod autem multiplex est, cognosci non potest per sim-

plicem visionem. Verum qui idem de tertia mentis operatione, sive ratiocinatione asseverare ausi sunt, mirum si hoc & de secunda senserunt? Nec id temere: argumentationem hanc, *Ego cogito, Ergo sum*, ex tertio ordine operationum mentis revocant ad secundum; ne memoriæ lapsibus obnoxia sit; nunc ex secundo ordine detrudunt in primum, ut eam *judiciorum* sive opinionum erroribus subducent. Quod ajunt deinde fingi non posse à Deo hujusmodi hominem qui veritatem nullo modo agnoscat; etsi hoc ego homo Christianus fateor perlibenter, at quo tandem pacto consentire id potest pervulgato huic Cartesianæ Philosophiæ decreto, Efficere Deum posse, ut duo & duo non sint quatuor, & ut repugnantia effata simul vera esse possint? Fingamus enim Deum id effecisse quod efficere posse ajunt, & bis bina non efficere quatuor; tum certe fallar cum cognoscam, sive per simplicem visionem, sive quocunque alio modo, duo duobus addita esse quatuor. Fingamus quoque Deum effecisse, ut qui cogitat non sit, vel ut non cogitet cum cogitat, fallar profecto cum dicam, *Ego cogito, ergo sum*. Efficere igitur Deus potest, ut fallar in iis, quæ cognosco per simplicem visionem, quandoquidem efficere potest ut falsa sint, quæ per simplicem visionem vera esse cognosco. Denique quomodo hæc consentiunt & isti Philosophiæ ejusdem præcepto, quo jubemur habere pro falsis principia omnia Geometriæ, ac propterea & istud, Totum est majus sua parte? Cum enim pronuntiatum istud, Duo duobus addita efficiunt quatuor, pendeat ex universali hoc effato, Totum est æquale omnibus suis partibus simul sumptis; atque id porro conjunctum sit & con-

pula-

pulatum alteri huic, Totum est majus sua parte, quoniam argumento falsum habebit postremum hoc; prius vero ita certum esse credam, ut in eo ne à Deo quidem falli possim? Videtis inconstantiam & dissensionem fastidiosæ illius Philosophiæ, quæ certam se jactat reperisse viam veritatis.

XIV. Ergo cum scribit Cartesius in Methodo se Philosophiam primum capeffentem, & à dubitationibus exordiendum esse censentem, dubitandum non esse decrevisse more Scepticorum, qui dubitant, inquit, ut dubitent, & præter incertitudinem nihil querunt, sed dubitationes suas reponssisse & fixisse in certissima principii hujus notitia, Ego cogito, ergo sum: cum, inquam, hæc scribit, in eo errare incipit, quo incipit discrepare à Scepticis. Hi enim & ille videntur esse dubitandum; at dubitare ille tum desinit, cum erat maxime dubitandum; in hoc videlicet principio, quod non minus incertum est ac reliqua omnia quibus adductus erat ad dubitandum; hi dubitare pergunt in eodem illo principio, de quo vel maxime dubitandum esse vident: haudquaquam certe dubitantes ut dubitent; quod minime insimulasset Cartesius, si rationes eorum diligentius perspexisset; sed ideo dubitantes, quod nihil ipsis satis liquido, satisfive certo percipi posse videatur. Scirent vero Cartesiani ultimum Scepticæ Philosophiæ finem non esse dubitationem, sed animi tranquillitatem in iis quæ pendent ex opinione, constantiam in iis quæ vitari non possunt: dubitationem vero, hoc est *εἰς τὸ ἄνωγον* finem

C 3

finem

XIV. Cartesius in exorsu Philosophiæ Academicæ & Scepticæ affectatus, statim erat, ut eam deserit.

finem quoque esse, sed proximum; unde oritur tranquillitas animi & constantia, in quibus conqueſcebant, sic tanquam in fine lutimo; in εἰρωχῆ vero tantisper hærebant, quoad quæſitæ tranquillitatis & constantiæ compotes essent. Scirent etiam frustra Scepticis objici a Cartesio, eos εἰρωχῆ sua tanquam compede constrictos, pericula ac mortem ipsam non vitasse. Reipsa factum id ab iis censuit vulgus, quod ex eorum doctrina consequi adversarii caussabantur, & ex Antigoni Carystii fide proditum hoc est a Diogene Laërtio, in opere tumultuario atque rudi, neque postremis curis perpolito, in quod sine delectu congestum est, quidquid vel exceperit ex rumoribus vulgi, vel in veterum scriptis obvium habuit. Tantum autem ab hac insania abfuerunt Sceptici, ut potius ex sectæ suæ instituto deberent obsequi legibus, moribusque receptis, & communi vitæ usui. Quæ clarissime explicata sunt a Sexto Empirico. Scirent præterea Cartesiani, non solam hanc nec præcipuam habuisse Scepticos assensionis retinendæ causſam, quam afferunt ac derident: nempe quod aliquando reperiri possint rationes dissentienti, iis rationibus contrariæ quæ non ad assentiendum nos impellunt. Longe plures habuerunt Sceptici causſas dubitandi, ex quibus prodierunt decem modi εἰρωχῆς, quos commentum sunt vetustiores; tum quinque alii deinde sunt excogitati; & alii postmodum duo; & octo demum, quibus recentiores usi sunt adversus Dogmaticos. Scirent quoque vel hanc ipsam εἰρωχῆς causſam, quam ludibrio habent, probam esse atque rectam. Annon enim magistra ætate, experientia, studio, meditatione sapientiores fiunt homines, emen-

emendatis infantiae opinionibus, erroribus depositis? Scirent etiam longe aliud esse, fontem ultimum dubitationis habere dubitationem ipsam, quod Scepticis tribuit Cartesius; aliud dubitare, ne novis repertis rationibus temerariae assensionis aliquando nos poeniteat. Scire ut denique falli se vehementer, cum putant negare non posse Scepticos, evidens esse hoc argumentum, *Ego cogito, Ergo sum*; cum e contrario unum hoc sit e præcipuis Scepticæ doctrinæ capitibus, nihil esse evidens. Vel inde ergo intelligat superba illa gens Cartesianorum, contemnere solita veterum doctrinam, unam suam mirari, & sua inscitia gloriari, quàm sint præposteræ & imprudentes, cum ea scire videri volunt, quæ nesciunt; sibi-que multo esse conducibilius remittere aliquid de hoc fastu, & ad antiquæ philosophiæ studia demittere animum, quam ex turpi ignorantia dedecus sibi consciscere.

XV. Quorum doctrinam convellere dum nititur Cartesius, valide sanè confirmat hoc argumento quod excusimus, nescire nos annon ita à Deo facti simus, ut semper fallamur. Hinc enim argumento cum unicam illam habuerit contradictionem quam opponeret, si ita essemus à Deo facti ut semper falleremur, Deum fore deceptorem; nec eam reliquæ ejus doctrinæ consentaneam esse ostenderimus, manifestum est nihil Scepticorum & Academicorum sectæ conducibilius afferri potuisse. Fatentur enim Cartesiani omnes, ipseque adeo Cartesius, nisi constet nos ita à Deo non esse factos, ut

C 4

sem-

XV. *Fatetur Cartesius nullam nos habere veritatis normam, nisi constet nos ita à Deo non esse factos, ut semper fallamur.*

semper fallamur , scire nos non posse an certa sint Theoremata Geometrarum , an ulla extet materia rerum , resve ullæ materia concretæ , & an mundus iste aspestabilis revera extet , uti extare videtur , & nullam denique nos habere normam veritatis ; ac ne somnia quidem à rebus veris internosci posse : quæ mere Sceptica sunt . Nam quod ajunt Cartesium dubitationem simulasse , Scepticos revera dubitasse ; postremum hoc fatemur , prius illud nullo argumento approbant . Quæ enim nota discerni possit simulata illa dubitatio Cartesii a vera dubitatione scepticorum ? Philosophantur Sceptici itidem ut Cartesius , veritatem anquirunt utrique , utrique errores vitant , vitari eos per dubitationem utrique censent , ideoque dubitationem utrique profitentur . Verum cum urgentur utrique ab adversariis , Cartesius in manifesta inconstantia & opinionum discrepantia deprehensus , suscepiam ejurat dubitationem , & postquam ejus commodis ad Philosophiam suam abusus est , simulationem simulat , ne sinceræ dubitationis noxas præstare cogatur ; quod Philosophico candore indignum est . At egregie contra sibi constant Sceptici ; dubitationem suam per dubitationem defendunt , nec discendunt a suis principiis ; cum iisdem artibus ac Cartesiani , simulatione eadem , ac pari jure causam suam tueri possent . Ex his porro exoritur alia disputatio de norma , quàm ad veritatem explorandam adhiberi jussit Cartesius . Quæ veritatis explorandæ norma si exploretur ipsa ad normam judicii , prava & tortuosa esse deprehenditur . Atque id sanæ , ut facimus , postulat ordo institutæ disputationis .

CA.

CAPUT SECUNDUM.

Expenditur Cartesii sententia de Criterio.

I. Peruersum Criterii querendi viam insistit Cartesius. II. In eo quarendo parum sibi constat. III. Et in eo quoque assignando. IV. Distinguit claram & distinctam Perceptionem à Lumine naturali, & à Perspicuitate generaliter sumpta, & à Notitia rei ex re ipsa data. V. Lumen naturale Cartesii non est certum Criterium. VI. Neque clara ejus & distincta Perceptio. VII. Quid sit idem, juxta Cartesium. VIII. Refelluntur argumenta, quibus probare conatus est Cartesius, claram & distinctam Perceptionem esse certum Criterium. IX. Argumentis oppugnatur hoc Criterium. Primum argumentum. X. Secundum argumentum. XI. Tertium argumentum. XII. Quartum argumentum. XIII. Quintum argumentum. XIV. Neque Perspicuitas, neque Notitia rerum à rebus ipsis data, sunt certa Criteria. XV. Refelluntur præcepta veri cognoscendi à Cartesio tradita. XVI. Inanis est, quam ad percipiendum verum adhiberi volunt Cartesiani, Assensio. XVII. Cartesius dubitans in exorsu Philosophia sua, confidens in progressu. XVIII. Quam ejus confidentiam Cartesiani superarunt.

I. ANtequam suam de Criterio, siue de norma veritatis sententiam proponeret Cartesius, nonnulla præmissa sunt ab eo, quæ sunt hujusmodi, ut iis instructi

C 5

fructi

I. Peruersam Criterii querendi viam insistit Cartesius,

fructi & praeiudicati nullum deinceps Criterium possumus admittere. Primum enim nos monuit de omnibus omnino rebus esse dubitandum; quod in magna opinio-
num pravitate verseretur ab ipso ortu, & errorem suxerimus cum lacte nutricis; quod saepe nos a sensibus & ratione nostra falli experiamur; & quod nesciamus an ita fortasse nos finxerit Deus, ut semper fallamur, etiam in rebus notissimis. Deinde postquam nos in magnam de rebus omnibus dubitationem adduxit, ac pro falsis etiam habere eas nos voluit, multa statim nos jubet admittere, tanquam nulli dubitationi obnoxia, & ex hac generali dubitandi lege excepta; vel quasi ex crassissimis inscitiae tenebris derepente in clarissimam evaserimus lucem veritatis. Talia sunt ista. Nos cogitare; Ex eo quod cogitemus, sequi nos esse; Mentem a corpore esse distinctam; Mentem nostram nobis esse notio-
riorem quam corpus; Deum esse; Deum fore fallacem si semper fallamur, aliaque plurima huiusmodi. Atque his de-
num positis, concludit non posse nos semper falli; imo nunquam falsum pro vero a nobis admissum iri, si iis tantum assentiamur quae clare & distincte percipiemus. Is philosophandi ordo quam sit perversus, manifestum est: nam si quaecunque sub sensu & rationem cadunt, falsitatis suspecta nobis esse debent, antequam iis assentiamur, eluenda primum haec est suspicio falsitatis, quod fieri minime potest nisi adhibita veritatis norma. Qui enim certior siam de rei veritate, nisi scivero prius quid sit veritas, quae sit nota veritatis, quis character, quod criterium, quo inter-
nosci possit a falsitate? Omni igitur assen-
sioni praeverti debuit inquisitio norma-
rum.

jus . Ut enim quisquis ædificium extruere parat , regulam prius adornat & perpendiculum : ita antequam nobile hoc Philosophiæ , quæ tota in veritate percipienda versatur , ædificium moliare , comparanda tibi primum est norma veritatis , ad quam exigas quidquid in hanc structuram admittes . Contra vero Cartesius , postquam ad veritatis normam revocanda esse omnia docuit , quærere hanc normam tantisper differt , multaque interim sine ea admittit , in quibus eam demum reperiri putat . Atque ita ad ædificii sui legem normam parat , non ad normæ legem ædificium . Respondent Cartesiani , ipsam normam veritatis , argumentum nempe istud , *Ego cogito , Ergo sum* , esse veritatem ; proptereaque admittere debuisse Cartesium veritatem hanc , qua veritatis continetur norma , antequam norma hac uteretur ; falli igitur qui putant aliud esse normam veritatis ac ipsam veritatem , cum nihil aliud sit norma isthæc , quam veritas ipsa ex se nota . Quo nihil absurdius dici potest . In omni enim enuntiato manifeste vero tria necessario insunt , enuntiatum ipsum , veritas enuntiatæ , & character seu nota veritatis . Quæ tria omnino distincta sunt . Nam cum in enuntiato falsitas inesse possit ut veritas , & unum idemque enuntiatum aliquando verum sit , aliquando falsum , manifestum est falsitatem & veritatem ab enuntiato distinctam esse , ut qualitates a *subjecto* . Character item veritatis aliud est ac veritas ipsa , eoque discernitur a falsitate , ut nota rei aliud est ac res notata . Tria hæc tamen confundunt Cartesiani . Demus enim verum esse hoc argumentum , *Ego cogito , Ergo sum* , in quo tria enuntiatæ continentur , & veritatem ejus per se notam esse ; aliud certe

est veritas hujus argumenti ac argumentum ipsum ; veritas autem argumenti hujus , undecunque tandem cognita sit , cognita certe esse debet per characterem suum si-
 ve criterium , hoc est per certas notas qui-
 bus internoscatur a falsitate . Nam cum
 quærat inter nos character ille veritatis ,
 pro eo perperam subjiciunt nobis Cartesia-
 ni veritatem ipsam ; imo pro veritate enun-
 tiatum ipsum in quo veritas reperitur .
 Quo jure autem tribuetur id huic enuntia-
 to , sive argumento , *Ego cogito , Ergo sum* ;
 non isti enuntiato , *Totum est majus sua
 parte* , cæterisque enuntiatis , quorum veri-
 tas per se cognita est ? Cur potius veritas
 enuntiati hujus , *Ego cogito , Ergo sum* , nor-
 ma erit veritatis enuntiati istius , *Totum est
 majus sua parte* ; quàm ex veritate postre-
 mi hujus æstimabitur veritas prioris illius ?
 Imo vero , cum nihil habeant commune
 enuntiata hæc duo , quomodo alterius ve-
 ritas ex veritate alterius spectari poterit ?
 Deinde , si veritas omnis , sive per se no-
 ta sit , sive per aliud , character hoc ve-
 ritatis insignita esse debet , quo a falsitate
 internoscatur , hic vero character veritas
 ipse est , profectò secundaria hæc veritas
 suum quoque ipsa characterem veritatis ge-
 rit , hoc est veritatem : atque ita res abibit
 in infinitum . Minime sane peccatum in eo
 est a Cartesio (1) ; nam cum investigaret
 criterium veritatis in Libro de Methodo ,
 diserte docet se perspecta veritate enuntia-
 ti hujus , *Ego cogito , Ergo sum* , quæsis-
 se in quo posita esset veritas illa ; cumque
 agnovisset non ex alia nota a se depre-
 hensam eam esse , quàm ex insigni ejus
 per-

(1) Cartes. de Method. §. 4.

perspicuitate, credidisse se pro regula generali sumere posse, omne id quod valde dilucide & distincte concipiebat, verum esse. Non enuntiatum, non veritatem enuntiatum criterium esse vult & normam veritatis, sed perspicuitatem.

II. Tam parum vero sibi constat, ut in eodem libro Principiorum, in eadem libri parte, in quo hunc philosophandi ordinem instituerat, aliisque præterea locis diversas plane veritatis indagandæ leges ferat. Depositis enim primum anteceptis opinionibus, ad notiones nobis insitas attendere nos jubet, easque duntaxat pro veris admittere, quas clare & distincte percipimus; quo facto, statim agnitum iri ait, nos esse, ut pote qui cogitamus; tum esse Deum, & nos ab illo pendere; & ex hac Dei cognitione, cæterarum rerum, quarum Deus causa est, duci notitiam. Quæ legibus supra traditis quam congruant, cognoscite. Sic argumentatus fuerat Cartesius in aditu operis, Ego cogito, ergo sum: Ideam Dei menti impressam habeo, ergo Deus est: Deus non potest me fallere, ergo quæ clare & distincte percipio vera sunt. Nunc invertit argumentationem, & sic disputat, Quæ clare & distincte percipio vera sunt, Clare & distincte percipio me cogitare, & cum qui cogitat necessario esse, ergo sum, Clare & distincte percipio me ideam Dei menti impressam habere, ergo Deus est. Ex eo quod clara & distincta perceptio vera sit, colligit se esse, atque item Deum: mox tamen ex eo quod sit, atque item ex eo quod sit Deus, collegerat claram & distinctam perceptionem veram esse. In quo di-

II. In eo quærendo parum sibi constat: *Cartes. Princip. Part. I. §. 75. de Method. §. 1.*

disputat per modum διὰλληλον, sive circulum. Ut si dicat, Petrus est homo, Ergo Petrus est animal rationale, cum prius dixerit, Petrus est animal rationale, Ergo Petrus est homo. Ad ea perfaceta est Cartesianorum responsio; nullum hic inesse circulum, sed geminum solummodo argumentandi modum; priorem quem vocant Analysin; posteriorem, Synthésin. Quæ confidenter dicta animos puerorum permovere possunt; non eorum, quibus perspecta sit Analyseos & Synthéseos ratio. Analysin appellant Philosophi, progressum animi a veritate singulari cognita ad universalem incognitam: Synthésin, progressum animi a veritate universali cognita ad singularem incognitam. Priore usus est Cartesius, cum a cognitione cogitationis suæ ascendit ad cognitionem suæ existentie, ab hac ad illam distinctionis animi & corporis; inde ad Dei existentiam; quo ultimo gradu nixus eo tandem pervenit ut cognosceret quidquid clare & distincte a se percipitur, id esse verum. Viderimus nunc an per Synthésin ordinem hunc invertat an pervertat. Statuit ante omnia id esse verum quod clare & distincte a nobis percipitur; quo posito, futurum ut cognoscamus nos esse, quia cogitamus; tum deinde Deum esse. At cum Synthésis a veritate universali cognita descendat ad singularem incognitam, propositio isthæc, *Quidquid clare & distincte a nobis percipitur, verum est*, debet esse veritas universalis cognita: ista vero, *Deus est*, debet esse singularis incognita. Contra vero scribit in Libro de Methodo (1): *Hoc ipsum quod pro regula assumpsi, nempe illa omnia quæ clare &*

di-

(1). Cartes. de Method. §.4.

distincte concipimus, vera esse, non aliam ob causam sunt certa, quam quia Deus existit. Et in quinta Meditatione: Plane video omnis scientia certitudinem & veritatem ab una veri Dei cognitione pendere, adeo ut priusquam illam nossem, nihil de ulla alia re perfecte scire potuerim. Cum ergo ex agnitione Dei veritatem enuntiati hujus pendere velit, Quidquid clare & distincte percipitur, verum est, nullaque cognitio cognitioni huic praeverti possit, notioem esse Deum, quam propositionem hanc necesse est. Non ergo a veritate universali nota ad singularem incognitam descendit, quod ratio Syntheseos postulabat, nec proinde Synthesi usus est. Res exemplis clarior fiet. Qui rustico monstrat viam, qua ex ipsius pago Lutetiam itur, idem propemodum facit ac qui utitur Analyfi, ex singulari cognito hominem deducens ad universale incognitum. Qui homini Parisino monstrat viam, qua Lutetia itur ad hanc pagum, idem facit ac qui utitur Synthesi, qua ex universali cognito itur ad singulare incognitum. Utraque ratione via hæc monstrari potest; quippe si ve itione, si ve reditione eadem calcanda est via; tamque commode Lutetia ad pagum iri potest, quam ex pago Lutetiam. At si magnarum aliquarum ædium loca omnia quispiam alteri monstrare velit, ex atrio primum in œcum deducet hominem, ex œco in cubiculum, ex cubiculo in secretius conclave: minime vero ex intimo hoc conclave primum in cubiculum; inde in œcum, ex œco in atrium; quippe prius adeundum est atrium, cæteraque ordine loca, quam veniatur ad intimum conclave. Nugantur etiam Cartesiani, cum hic normam veritatis, si ve Criterium, confundi putant cum

Ana-

Analyſi & Syntheſi, quæ viæ ſunt veritatis cognoscendæ. Quæritur enim, an non ratiocinationis circulum admiferit Cartefius, cum inveſtigaret normam veritatis: quod ab eo peccatum eſſe pertendimus; ſive Analyſin adhibuerit, ſive, ut volunt, Syntheſin. In quo ſane nulla eſt Analyſeos & Syntheſeos cum norma veritatis confuſio.

III. Nunc exploratis viis, quibus ad Criterium ire inſtituit, ſi inveſtigemus ejus ſententiam ſuper ipſo Criterio, ex cujus cognitione pendet omnis Philoſophia, rem itidem inconfanter ab eo diſputatam repერიemus, obſcure etiam & confuſe; non ea firmitate & accuratione, quam rei dignitas poſtulabat. Poſtquam enim in tradendis Philoſophiæ principiis demonſtraſſe (1) ſibi viſus eſt, nos ita non eſſe comparatos, ut ſemper fallamur, inde colligit certum eſſe, numquam nos falſum pro vero admiſſuros, ſi iis tantum aſſentiamur, quæ clare & diſtincte percipiemus: tum deinde in reliquo opere, aliisque ſcriptionibus, claram illam & diſtinctam perceptionem adhibet, velut certiffimam ac unicam veritatis normam: ex qua etiam Dei potentiam exiſtimat. At tamen antequam ex Dei notitia normam hanc conſtaſſet, multa admittenda eſſe cenſuerat; idcirco quod lumine naturali, & perſpicue, & per ſe nota eſſent. En alia igitur Cartelii Criteria. Lumen naturale, Perſpicuitas, & Notitia rei ex ipſa re hauſta. Sed & aliis præterea ac diverſis pro tempore utitur Criteriis, quæ nunc prætereo.

IV. Hinc

III. Et in eo quoque aſſignando.

(1) *Cartefius Princip. Part. I. §. 43.*

IV. Nunc manifestum est censuisse Cartesium Perceptionem hanc claram & distinctam, aliud quid esse ac Lumen naturale: nam ex hoc Lumine naturali multa colligit, antequam decreverit & probaverit pro veris ea esse habenda, quæ clare & distincte percipimus. Sed & ea aperte distinguit, cum docet Lumen naturale rem nullam attingere quæ non sit vera, quatenus ab hoc Lumine attingitur; hoc est, quatenus clare ac distincte percipitur. Ex quibus efficitur, Lumen naturale id esse quod rem objectam attingit; Perceptionem vero claram & distinctam esse actionem, qua res a Lumine naturali attingitur. Quasi Lumen naturale sit Criterium per quod; clara vero & distincta perceptio, Criterium secundum quod. At Cartesii asseclæ quidam, sive Dictatoris sui mentem non viderint, sive visam non probarint, & deferere ausi sint, Lumen naturale a clara & distincta Perceptione non distinxerunt. Perspicuitatem autem proponere videtur tanquam generale quippiam, quod in rebus omnibus quas cognoscimus inesse debeat, ut pro veris haberi mereantur; sive per Lumen naturale cognoscantur a nobis, sive per claram & distinctam Perceptionem, sive per ratiocinationem, sive per sensus, sive alio quocunque modo. Notitia vero rerum à rebus ipsis hausta, quàm pro regula veritatis habet Cartesius, est ipsa hæc Perspicuitas, rebus iis tantum inhærens, quas Lumine naturali cognoscimus, quatenus

IV. Distinguit claram & distinctam Perceptionem à Lumine naturali, & à Perspicuitate generaliter sumpta, & a Notitia rei ex re ipsa hausta. Cartesius Princip. Part. I. §. 30.

nus eas cognoscimus . Sic Cartesii mentem commode interpretari nos posse putamus , in re obscura , nec satis explicata conjecturis & fuspicionibus utentes . Attentio vero , quàm adeo necessariam esse ad percipiendum verum totis libris prædicant Cartesiani , est affectio animi , rem illam unam quam cognoscere vult , sepositis cæteris , acriter intuentis .

V. Nunc ista sigillatim expendamus . Lumen naturale definit Cartesius , *Facultatem cognoscendi à Deo nobis datam* : unde sequitur , ea nobis esse cognita Lumine naturali , quæcunque cognoscimus per facultatem cognoscendi a Deo nobis datam . Quidquid autem cognoscimus , id cognoscimus per facultatem cognoscendi a Deo nobis datam . Quidquid igitur cognoscimus , id cognoscimus Lumine naturali . Quod valde absurdum est . Deinde qua nota distinguam Lumen illud naturale , a lumine non naturali ? sive Lumen directum naturæ , a lumine obliquo vel reflexo artis ? aut Lumen illud purum naturæ , a lumine impuro erroris ? An quod primo mentis intuitu omnes homines vident & fatentur esse verum , id Lumine naturali cognitum esse dicent ? Qui sciam vero primo mentis intuitu id videre homines ? qui sciam id videre & fateri omnes homines ? an aliquid tanto consensu ab hominibus receptum est ad hanc diem , ut a nullo repudiatum sit ? quid homini notius est quàm se esse ? quàm se esse hominem ? at dubitabat Democritus an esset ; dubitabat Socrates an esset homo : quid exploratius est , quàm totum esse majus

V. *Lumen naturale Cartesii non est certum Criterium : Cart. Princip. Part. 1. §. 30.*

jus sua parte, quàm reliqua principia Geometrarum? at ea tamen multi revocarunt in dubium, & Cartesius (1) ipse pro falsis habere ea nos jussit. Demus tamen facile discerni ab omni alia cognitione cognitionem per Lumen naturæ haustam; quoniam argumento scire possum vera esse quæ Lumine naturali cognoscimus? Deus, inquit, esset deceptor. At pergit hebeti hoc telo pugnare, quod jam toties retulimus. Denique cum scitum sit Cartesii, Deum efficere posse, ut bis bina non sint quatuor, si fingamus Deum id efficisse quod potest efficere, fallax erit Lumen naturale quo cognosco bis bina esse quatuor. Certum igitur Criterium hoc esse non potest, quod potest esse falsum.

VI. Fide detracta Lumini huic naturali, fide quoque caret clara & distincta Perceptio: nam Perceptioni huic fidem conciliat Cartesius ex multis pronuntiatis, quæ Lumine naturali nota esse vult; imo ex Lumine ipso naturali. Ait enim (2) *omnium animis a natura impressum esse, ut quoties aliquid clare percipimus, ei sponte assentiamur, & nullomodo possimus dubitare quin sit verum.* Cum igitur fallere nos possit Lumen naturale, fallere utique nos potest clara & distincta Perceptio. Sed propius tamen inspicimus istud Criterium.

VII. Item nos clare & distincte tum percipere vult Cartesius, cum claram ejus & distinctam ideam in animo habemus. Ideæ
no-

(1) *Cartesius Princip. Part. 1. §. 5. & 13.*

VI. *Neque clara ejus & distincta Perceptio.*

(2) *Cartesius Princip. Part. 1. §. 43. 44. De Mero. §. 4.*

VII. *Quid sit Idea juxta Cartesium.*

nomen etsi sæpius usurpat, quid eo tamen significetur, licet a multis rotatus, nunquam aperte explicavit: ut non satis claram & distinctam ideæ ideam visus sit habuisse. Ideas Stoici appellabant *εἰδόμενα*, sive mentis nostræ perceptiones. Platonico-
rum ideas nunc quidem prætermitto. At vulgus Philosophorum primam tantum mentis perceptionem, quæ *Apprehensio* dicitur in Scholis, Ideæ nomine afficit. Hanc significationem nonnumquam retinet Cartesius, & ideam vult esse actionem mentis, qua ad rerum imagines se applicat, sive modum quemdam cogitandi; nonnumquam vero Ideam ait esse imaginem rei ipsius, non in phantasia, sed in animo signatam, atque huic proprie nomen Ideæ convenire. Ideas autem illas, sive imagines rerum, trifariam partitur; ut aliæ sint adventitiæ, qualis est Idea Solis, quæ Sole conspecto in mentem admissa est; aliæ factitiæ, qualis est Idea Sirenis. Centauri, Chimææ, aliæ innatæ, sive naturales, qualis est Idea Dei, mentis, cogitationis, veritatis, trianguli, numeri, aliarumque rerum huiusmodi. At alibi non imagines solum rerum singularum, sed comparisonem quoque imaginum illarum, quæ secunda mentis operatio est, & Judicium vulgo nominatur, Ideam vocat. Nonnumquam etiam idem ait se vocabulum tribuere iis omnibus quæ in mente habere possumus; ac proinde & ratiocinationi, quæ tertia mentis actio est. Ideam autem claram vocat, quæ menti attentæ præsens est & aperta: ut ea clare videre nos dicimus, quæ præsto sunt oculo recta intuenti, eumque valide & aperte movent; distinctam vero, quæ ab omni alia re ita sejuncta est, ut nihil in se contineat aliud, quàm quod clare in ea percipitur.

capitur. Cum igitur Idearum nomine significari velit Cartesius, non imagines solum rerum menti impressas, imaginumve illarum perceptionem, qua constat prima mentis operatio; sed comparisonem quoque imaginum illarum, qua constat secunda; atque etiam collationem comparisonum illarum, sive ratiocinationem, qua tertia; eo tandem redit ejus sententia, ut normam veritatis esse velit quamcunque operationem mentis, atque imagines etiam rerum menti impressas; modo iis adjuncta sit perspicuitas, sejunctæ vero sint ideæ aliarum rerum omnium ab idea rei quæ in mente est. Atque hanc normam tam certam, tam fidam esse ait, ut quidquid ipsi consentiat, falsum esse omnino non possit, ac plane repugnet id non esse verum.

VIII. Hæc quibus argumentis approbet, si quæras, idem illud reperiēs, quo & Lumen naturali fidem facere conatus est; nempe a Deo esse perspicuitatem & nitorem Ideæ adjunctum; quæ si fallerent, Deum fore fallacem. Cujus argumenti futilitatem toties jam convictam iterum demonstrare supervacaneum est. Huic deinde subjungit istud, eam esse naturæ legem omnium animis impressam, ut sponte assentiamur iis quæ clare percipimus, & nullo modo dubitemus quin ea vera sint. Ita fidem facit claræ & distinctæ Perceptioni per Lumen naturale, incerto videlicet per incertum. Rursus in dissertatione de Methodo, postquam gradus recensuit, per quos ad argumenti hujus, *Ego cogito, ergo sum*; notitiam per-

VIII. *Refelluntur argumenta quibus probare conatus est Cartesius, claram & distinctam Perceptionem esse certum Criterium.*

pervenit, addit observasse se deinde non aliam ob causam id verum sibi videri, quàm quod sibi verum clarissime videatur; ac proinde hinc certam illam & constantem ac generalem conlasse se regulam, verum id esse quidquid dilucide & distincte a se percipitur. Nos vero inde conflare possumus regulam hanc alteram, longe ista certior, Non temere iis esse assentiendum quæ clare nobis & distincte videmur percipere; cum argumentum istud, *Ego cogito, ergo sum*, quod vir acutus Cartesius clare & distincte percepisse sibi visus est, inane tamen & incertum esse probaverimus.

IX. Nunc vero quàm multa absurda ex Criterio hoc sequantur, persfacile est ostendere. Constat primum ex ideis veris, alias aliis mihi videri clariores & magis distinctas; ac proinde ideas aliquas, etiamsi veræ sint, aliquid habere obscuritatis & confusionis. Deest enim ipsis ea claritas ac nitor, qua claritas ac nitor ipsarum a claritate & nitore aliarum idearum superatur. Ubi autem deest claritas ac nitor, illic inesse obscuritatem & confusionem necesse est. Constat quoque ex ideis falsis esse aliquas, quæ nonnihil habeant perspicuitatis & nitoris. Constat denique ex ideis nonnullis, quæ æqualia claritate & nitore quibusdam hominibus præditæ videntur, esse aliquas quæ non æqualiter a cæteris hominibus percipiuntur, sed alias ab aliis clarius & distinctius: quemadmodum alius alio clarius videt; quæ Cartesii (1)

com-

IX. Argumentis oppugnatæ hoc Criterium.
Primum argumentum.

(1) Cartesius Princip. Part. I. §. 45. & 50.

comparatio est. Neque hoc ipse inficiabitur Cartesius, cum doceat ne Axiomata quidem, quæ Communes notiones appellantur, æque ab omnibus percipi. Quoniam igitur claritas ac nitor cum falsitate; obscuritas contra & confusio cum veritate reperiri possunt, sequitur claritatem ac nitorem esse non posse normam veritatis. Quod si dicas, non omnem claritatem ac nitorem, sed nitorem, eum qui sit illustris & splendidus, esse veritatis normam, quæro quemnam claritatis ac nitoris gradum obtinere debeat idea, ut assensione digna haberi possit. Nam si summum gradum dicas, multæ idæ veræ habebuntur pro veris; nempe eæ in quibus aliquid inesse diximus obscuritatis & nitoris. Deinde cum nihil adeo verum sit, ut ab omnibus verum habeatur, nulla idea est adeo clara & distincta, ut non in ea obscuritatis quippiam & confusionis aliquibus inesse videatur: quapropter nulla idea summum habebit perspicuitatis & nitoris gradum, unde nec ulli assensus erit adjungendus. Quod si in idea inesse non potest tantum perspicuitatis ac nitoris, quin aliquid an id adjici possit; tantum certe decedere non potest dubitationis, quin ejus supersit pars aliqua: prout enim crescunt perspicuitas ac nitor, ita decrescit dubitatio ac vicissim crescit dubitatio pro modo obscuritatis. Quamdiu autem supererit vel tantillum dubitationis, tamdiu in incerto erit veritas illa, tam certo nobis tamque affirmative ostentata & promissa.

X. Præterea si idearum perspicuitas ac nitor certa veritatis norma est, quodcunque

X. Secundum argumentum.

que verum visum est Cartesio id, clare & distincte ab eo perceptum esse debuit. Quædam autem pro veris habuit, quæ non factis à se percepta esse confessus est, velut particularum materiæ divisionem; nonnulla, quæ pro falsis ab eo subinde agnita sunt; non pauca, quæ ab ejus gregalibus in perspicua item & distincta Perceptione Criterium ponentibus; plura etiam quæ ab aliis reprehensa & convicta sunt. Cartesiani quoque dissident inter se, & eadem utentes veritatis norma contrarias & pugnant sententias tuentur. Vel igitur aliqua clare & distincte percipiunt, quæ falsa sunt; unde sequitur claram & distinctam Perceptionem non esse certum veritatis Criterium; vel normam hanc ad omnes opiniones suas explorandas non adhibent, nec eam proinde habent pro certo & necessario Criterio; quare nec eorum doctrina admittenda est, ut pote ad certam aliquam normam veritatis accurate non exacta: imo vero, nec satis scimus, an hæc ipsa eorum de Criterio sententia clare & distincte ab iis percepta sit.

XI. Traditum quoque est a Cartesio in Meditationibus, in quibus totius Philosophiæ suæ arcem constituit, se ita esse factum à natura, ut quamdiu clare ac distincte aliquid percipit esse verum, non possit non credere id esse verum; & continuo tamen subjicit, posse se credere ita se a natura esse factum; ut interdum in iis fallatur, quæ clare & distincte percipit. At manifesto pugnant hæc inter se. Nam si ita est factus à natura, ut non possit non assentiri iis quæ clare & distincte percipit; quomodo potest credere se ita a

na-

XI. *Tertium argumentum.*

natura esse factum, ut interdum in iis fallatur quæ clare ac distincte percipit; id enim si credit, causam habebit cur de iis dubitet quæ clare & distincte percipit. Quod si de iis dubitet, desinet utique iis assentiri. Sin desinere potest iis assentiri, non ita factus est a natura, ut non possit iis non assentiri. Huc adde, quod si ita a natura, factus est, ut cum clare ac distincte percipit aliquid esse verum, non possit non credere id esse verum, cum initio Philosophiæ suæ pro falso habere instituit quidquid sibi videbatur verissimum, rem supra naturæ suæ vires aggressus est: nam quod verissimum, ei videbatur, id clare & distincte percipiebat; si quidem clara & distincta Perceptio est norma veritatis. Quomodo autem pro falsis habere potuit, quæ non poterat non habere pro veris?

XII. Valet hic quoque allatum jam supra à nobis argumentum: nempe cum doceat Cartesius multoque asseverantius ipsius affectæ, Deum efficere posse, ut vera sint quæ clarissima Perceptione nobis videntur esse falsa; puta, ut res eadem simul sit & non sit; ut duo duobus addita non sint quatuor, ut totum non sit majus sua parte; fieri quoque potest, ut clara & distincta Perceptio non sit norma veritatis. Minime autem habenda est norma veritatis, quæ potest non esse norma veritatis. Igitur clara & distincta Perceptio non habenda est norma veritatis.

XIII. Denique si quæram a Cartesio, unde certo scitis bis bina esse quatuor, respondit id te certo scire verum esse, quia id clare & distincte percipit. At quæram ite-

D

rum

XII. *Quartum argumentum.*

XIII. *Quintum argumentum.*

rum, unde certo scit, verum id esse, quod clare & distincte percipit: respondeat necesse est, certo se scire verum id esse quod clare & distincte percipit, quia id clare & distincte percipit. Instabo rursum; & quæram unde certo scit, verum esse quod clare & distincte percipit, propterea quod clare & distincte percipit id esse verum quod clare & distincte percipit: non aliud utique respondere poterit, quam quod id ipsum clare & distincte percipit. Igitur vel clara & distincta Perceptio fidem habebit a se ipsa; atque ita admittetur circulus: vel clara & distincta Perceptio egebit alia clara & distincta Perceptione a qua fidem habeat; atque ita fiet progressus in infinitum.

XIV. Quod si neque Lumen naturale, neque clara & distincta Perceptio, certa sunt veritatis Criteria, hoc ipso fidem amittit Generalis illa Cartesii Perspicuitas, quam comitem ad unctam esse vult omnibus iis quæ quovis modo cognoscimus, ut pro veris habeantur. Nam si sensus, & mens, & mentis operationes, & claræ ac distinctæ ideæ perceptionesque rerum, & Lumen naturale, fallacia sunt ad veritatem cognoscendam instrumenta, quantamlibet eis Perspicuitatem adjunxeris, haudquaquam certa fient. Ut si caducum parietem dealbaveris, haudquaquam effeceris firmiorem. Notitia vera rerum à rebus ipsis hausta, cum species quædam sit Perspicuitatis, nihilo Perspicuitate ipsa certior haberi potest. Præsertim cum & Notitiam hujusmodi a rebus ipsis haustam, & Perspicuitatem, velut parum certa veritatis indicia, removen-

XIV. Neque Perspicuitas, neque Notitia rerum à rebus ipsis hausta, sunt certa Criteria.

venda esse nos Cartesius in ipso Philosophiæ vestibulo monuerit.

XV. Jam si veritatis cognoscendæ artem & rationem ac præcepta à Cartesio in Dissertatione de Methodo tradita persequamur, lubrica quoque apparebunt & incerta; quamvis ea jactet *Arithmeticae certitudine non cedere*. Primum enim hoc est, Nihil esse pro vero admittendum, nisi quod certo & evidenter verum esse cognoscitur. In quo manifesta est petitio principii; perinde enim illud est, ut si dicat, ad verum certo cognoscendum, verum esse certo cognoscendum. Deinde, qui tandem certus esse potero me aliquid distinctæ percepisse? nec enim difficultate id carere fatetur ipse Cartesius. Præterea, unde scit id esse verum, quod certo & evidenter ei videtur esse verum? multa enim doctrinæ ejus capita, quæ certo & evidenter ipsi videntur esse vera, mihi certo & evidenter videntur esse falsa. Utra tandem ex his perceptionibus certum erit veritatis Criterium? Secundo præcepto propositam quæstionem jubet in tot partes dividi, quot postulat quæsitæ rei investigatio: in quo petitur iterum principium. Nam ut scias quamnam divisionem postulet res quæsitæ, rem quæsitam debes cognoscere. Igitur ad cognoscendam rem quæsitam, divisio partium instituenda est: ad instituentem autem partium divisionem, res quæsitæ cognoscenda est. Nec utilius est præceptum tertium, quo à simplicissimis rebus ad compositas mentem progredi jubet, & a facilioribus ad difficiliore velut per gradus ascendere. Nulla enim res est adeo simplex,

D 2

cujus

XV. *Refelluntur præcepta veri cognoscendi à Cartesio tradita.*

cujus cognitio ex infinitis rebus non pendeat ; nulla cognitu adeo facilis , quàm noscere te certo scire possis ; nulla in qua cognoscenda non summa sit semper & ineluctabilis difficultas . Quarta lex singulas quæstionis partes tam attente perlustrandas esse definit , ut certi simus nihil esse prætermisum . Atqui ut certus sim in divisione & perlustratione partium nihil esse à me prætermisum , totum debeo cognoscere : rursus ut totum cognoscam , partes mihi cognoscendæ sunt . Atque ita recidimus in modum *ἰαλλήλον* , qui ad veritatis cognitionem inutilis est & ineptus . Nec infitiri tamen velim , in his regulis inesse aliquid utilitatis & commodi ad communem studiorum & vitæ usum . Nam quis eas in vulgarium disciplinarum tractatione , quis in reconditionibus doctrinis , velut in Geometrica & Arithmetica non adhibet ? quis in quotidiana vitæ consuetudine , si modo vecors plane non sit & hebes , rem ignotam pro vera habet ? quis pedaneus iudex quæstionis perplexæ & intricatæ nodos omnes , non Sigillatim , sed simul & una opera tentet dissolvere ? quis magister de trivio discipulum docet verba tota legere , antequam facili simplicium literarum cognitione eum imbuerit ? quis cum puerili hac doctrina informans , parte tantum elementorum cognita , voces integras recte lecturum spondeat ? Pervagata hæc est & tunicatæ plebis solo trita via . At ea iri ad certam veri notitiam , illud vero pernegamus .

XVI. Nec prætermittendus ille Cartesii & Gar-

XVI. Inanis est , quàm ad percipiendum verorum adhiberi volunt Cartesiani , Attentio.

& Cartesianorum mos est, cum ad conciliandam dogmatis suis fidem, mentem jubent, non anteceptis solum exui opinionibus, sed a sensuum etiam abduci consortio, totamque silentibus plane affectionibus (juxta usitatam ipsis loquendi formulam) in paradoxa sua defigi. Id si fiat, futurum asseverant, uti ideas nostras clare & distincte intueamur, ac veritatem certissime percipiamus; nec à se dissensurum quempiam, nisi qui componere nesciat animum, & attentione careat. Atque id tanti apud eos est, tanti apud non esse volunt, ut unico hoc argumento sæpe defendant opiniones suas, & adversarios confutent: adeo ut Attentionem, velut certum Criterii Criterium obtrudant. Perspicuam quippe & distinctam Perceptionem, certam esse ajunt veritatis normam; certam vero claræ hujus & distinctæ Perceptionis normam esse Attentionem: quisquis enim fuerit attentus, res clare & distincte percepturum; quisquis vero res clare & distincte perceperit, fore compotem veritatis. Nempe hætenus arcanum illud orbis Philosophicus ignoraverat; ut res animo percipiatur, animum ad eam esse attendendum. Nempe nos ideo veritas hætenus fugerat, quod cum eam anquireremus, animo vago & omisso alias re ageremus. Quoad extitit tandem Cartesius, qui nos de revocando animo & intendendo commoneret. Facinus vero, ac libenter, & Philosophiam ejus acri & attento animo exploramus. Atque hujus diligentiae is demum nobis fructus constat, quod eam explodendam judicamus; ipsos vero Cartesianos ad Attentionem, quam prædicant, excitandos; futurum quippe, ut si studio nostro par studium & curam adhibeant in philosophando, doctrinae suæ labes conti-

Censura Philosophiæ

non perspicimus, aliudque esse intelligimus, vix inania sibi sapere, & peregrinantis animi erroribus obsequi, aliud mentem intendere; & Philosophum denique vel maxime id decere (1). Non plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatem, & animo contra mens rationis exspatianti moderari, ut forte nimia Attentione in somnia erumpat & deliria.

XVII. Ac mirabile profecto est, existisse Philosophum, qui ad vitandos errores, & attingendam, veritatem tam hæsitans fuerit, tam circumspectans, tamque dubitans in excorsu; tam confidens, tamque audax in progressu: ut qui palam addubitaverat, quid esset, an omnino esset, & pro falso haberi nos voluerat duo tribus addita efficere quinque; mox idem à communi hominum opinione abhorrentes sententias pro imperio, & nullo argumento allato admitti jubeat; tantæque sit levitatis & inconstantie, ut qui principiis Mathematicis detraxerat fidem, statim probabilitati veritatem inesse pronuntiet. Sic enim ab eo traditum est, pluribus argumentis probabilibus vim inesse certissimi argumenti. Quod pronuntiatum, etsi in usum vitæ admittendum est, omnino tamen est à Philosophia rejicendum, tanquam errorum omnium fons & seminarium. Nam si in omni probabilitate inest incerti aliquid, in multis probabilibus argumentis plurimum inest incerti. In quocunque autem argumento incerti inest aliquid, certissimum id esse omnino non potest. Eo quoque progres-

(1) Rom. 12. 3.

XVII. *Car. sibi dubitans in excorsu Philosophiæ suæ, confidenti in progressu.*

sus est, ut non mentis solum Perceptioni claræ & distinctæ, sed recordationi etiam Perceptionis hujus fidem sine cunctatione adjungendam scisceret; solenni hoc tantum argumento & jam confutato ductus, Deum, si res secus esset, fore deceptorem. Nam quid memoria fallacius? quàm sæpe promissam decoquit fidem? quàm multa clare & distincte percipere nobis visi sumus in pueritia, quæ postquam adolescentes facti sumus, recordabamur à nobis pueris clare & distincte fuisse percepta, quæque subinde falsa esse cognovimus? Denique eidem obsecutus argumento audet asseverare, quæcunque in somnis menti nostræ clara esse videntur, ea omnino esse vera. At brumali nocte secundum quietem mihi clare videbar in horto rosas decerpere: in horto itaque nocte brumali rosas decerpi. Nec mirum sane qui objectis sibi dormienti somniis tribuit fidem, eundem somniis à se experrecto & vigilante confictis fidem à nobis tribui velle. Atque hæc quamquam ita sint, tantam tamen opinionum suarum fiduciam sumsit Cartesius, ut nihil à se pro vero admissum jactet, quod non certius & clarius sit Epicherematis Geometrarum; suas opiniones adeo evidentes esse ac certas, ut omnes disputandi causas deinceps sint sublatuæ, si modo recte intelligantur, & res denique naturales non alias habere posse ortus sui causas, quàm quæ à se propositæ sint. Quanquam postremum hoc non nisi titubanter; admonita scilicet morfu veritatis conscientia, asseverare ausus est.

XVIII. Atque hæc demum Cartesii con-

D 4

fiden-

XVIII. *Quam ejus confidentiam Cartesiani superarunt.*

fidencia in tam effrænem tamque præcipientem temeritatem Cartesianos impulit, ut ex hoc grege grandiloqui nonnulli scribere non erubuerint, quidquid cognoscunt, verissimum id esse; & quidquid habent in mente, id omne extare extra mentem: quod & Cartesio ipsi alicubi excidit. Id autem est huiusmodi, ut jam nesciam quid sit desipere, si hoc desipere non est. Et præclare, sano nobiscum ageretur, si intra insaniam & deliria se continuissent: verum non Rationis solum, sed Fidei quoque leges sæpissime ab iis esse violatas deinceps ostendimus.

CAPUT TERTIUM.

Expenditur Cartesii sententia de mente humana.

I. Certissima dogmata de mente humana, deque Dei existentia, incertis rationibus confirmare conatus est Cartesius: II. Et si ob veritatis asserenda studium laudandus est. III. Exponitur Cartesii sententia de mente humana: IV. Quæ & refellitur. V. Etiam si diversa haberi possint idee rei cogitantis, & rei corporeæ, non hinc tamen efficitur res esse diversas. VI. Falsum est, prius, certius, & clarius cognoscere mentem quam corpus. VII. Falsum est, totam hominis naturam in eo positam esse, quod cogitat. VIII. Falsum est, animum sentire res externas, non corpus. IX. Falsum est, esse aliquid in intellectu, quod non fuerit in sensu. X. Falsum est, in Conario præcipuam esse sedem animi.

I. **E**tsi sufficere hæc poterant ad convellendam Cartesianam Philosophiam, proptereaque fufius a me tractata sunt, dignum tamen est connexa quoque his capitibus membra perlustrare, ut omnibus appareat simili vitio totum doctrinæ hujus corpus laborare. Id autem fiet à me; non continuata per omnes partes inquisitione & studio; sed strictim & leviter per quæstiones quasdam, quæ factionis hujus plausum imprimis meritæ sunt. Primæ ordine, & dignitate præcipuæ occurrunt eæ, quæ sunt de mente humana, & de Deo, Deique, ut vocant, *existentia*. In quibus adeo sibi placuit Cartesius, ut quæ super his à se excogitata sunt, certissimas esse demonstrationes, ac Geometricis ipsis certiores, gloriose ac magnifice non semel prædica-verit; summisse verò ac reverenter ab ejus sectatoribus, sic tanquam Pythiæ responsa, excepta sint. Quibus tamen nihil esse futi-lius, nihil incertius candidis Lectoribus approbaturum me confido. Adeo ut si explo-ratissima non esset, uti sane est, dogma-tum illorum notitia, merito verendum es-set, ne apud incautos homines, vanis adeo probationibus à tanto viro allatis deterri-tos, in dubium vocaretur; quod & aliis argumentis longe certioribus, & sanctissimæ Fidei decretis, verum esse scimus.

II. Nihilominus tamen, etsi eum sua opinio palam frustrata est, magna ei est tribuenda laus, ob studiose navatam in-

D 5

cer-

I. Certissima dogmata de mente humana deque Dei existentia incertis rationibus confirmare conatus est Cartesius.

II. Etsi ob veritatis asserenda studium lau-dandum est.

certissimis, alioqui doginatis afferendis & comprobandis operam, & ob accommodatas utcunque in his argumentis, utinam æque in cæteris, ad Religionis Christianæ veritatem Philosophiæ suæ rationes. Hæcujusmodi sint inquiramus; ac illæ primum que ad mentem pertinent humanam.

III. Postquam hanc argumentationem commentus est Cartesius, *Ego cogito, Ergo sum*, Archimedis punctum reperisse sibi visus est, unde terram loco dimovere posset. Hinc enim agniturum se speravit, & quæ esset natura mentis humanæ, & quid à corpore differat. Nam cum finxisset primum falsa esse, quæcunque antea habuisset pro certis; & postmodum animadvertisset se cogitare, ac proinde se esse, ulterius Philosophando progressus est; & jam sciens se esse, scire præterea voluit, quid esset. Quod cum quæreret, perstitit in proposito omnia habendi pro falsis. Perrexit itaque fingere nullum esse corpus, vel suum, vel alienum; nec ullum corporis motum, aut situm, aut figuram, aut reliqua ad corpus pertinentia; neque ullum omnino esse mundum, aut aliud quippiam. Quæ cum fingeret,prehendit se, etiamsi cætera non essent, non posse tamen non esse; quippe qui hæc fingendo cogitaret, ac cogitando plane esset: contra vero, cum fingeret vera esse omnia hæc quæ mox falsa esse finxerat, corpus nempe suum, totamque adeo rerum universitatem, si tamen cogitare desineret, causam nullam esse, cur cæteris illis extantibus, se extare crederet. Atque his animadversis, collegit demum se, hoc est mentem suam, mentisque suæ natu-

III. *Exponitur Cartesii sententia de mente humanæ*

naturam, à rebus corporeis & externis nullo modo pendere; nec quicquam habere cum iis cognationis; utpote quæ sine iis esse posset; ac proinde se esse tantum rem cogitantem, suamque naturam in cogitatione solum esse positam, nulla alia re indigentem ut cogitet, non corpore, non loco, non motu, non porrectione, sive, ut cum Cartesio loquar, *extensione*. Hinc etiam intellexit, prius, facilius, ac certius à se perceptam esse mentis suæ naturam, quam naturam corporis: de corpore enim nondum se habere explorati quicquam; mentem vero suam sibi certo jam esse perspectam. Nec priorem solum & certior, sed clariorem quoque esse hanc mentis suæ notitiam ex eo collegit, quod cum nullæ sint nihil qualitates, ubicunque deprehenduntur qualitates aliquæ, illic necesse sit inveniri substantiam; atque eam hoc clarius cognosci, quo plures in ea qualitates percipiuntur; plures autem in animo suo qualitates se percipere, quàm in alia re qualibet; cum ex rei alterius cujuscunque notitia habeatur notitia mentis; at etiamsi nulla res extaret alia; mentis suæ notitiam habere se posse res, quippe cognosci non posse sine mente, mentem vero sine rebus aliis cognosci posse.

IV. Nunc fingite vobis coram hîc adesse Epicuri de grege porcum aliquem, aut alium quempiam ex veteribus iis Philosophis, qui animos esse corpora, & cum corporibus interire falso censuerunt. Sic ille Cartesianam argumentationem excipiet. Quæret primum, dum cogitat, quid sit id quod cogitat; quid sit id per quod cogitat;

D 6

tat;

IV. Quæ refellitur.

tat; quid sit ipsa cogitatio. Ac reperiet id quod cogitat; esse hominem, hominem vero esse corpus animatum, sentiens, ratione utens; ubicunque est corpus hujusmodi, illic hominem esse; ubi non est, illinc hominem abesse; quamdiu corpus illud sponte movetur & vivit, tamdiu vivere hominem hunc; statim atque vivere desinit illud corpus, illico & hominem hunc emori. Cum autem animadvertat hominem ad omnia vitæ munia obeunda uti corpore; stare, sedere, ambulare, flere, ridere, loqui; corpore nutriri; corpore sentire; corpore vigilare, dormire, somniare; corpore denique imaginari; inde generatim concludit hominem ad cogitandum corpore uti, & cogitationem esse affectionem, vel corporis, vel per corpus editam: cum præsertim male affecto & vitiato corpore debilitari rationis usum sæpe expertus sit; vigere contra, sano ac valente corpore. Nec jam quæritur, quodnam sit principium affectionum illarum, an vis aliqua interna, distincta à corpore, an temperatio corporis ipsius, ex æquabili partium quibus constat convenientia & consensu efflorescens. Affectiones nunc corporis persequimur, non causas affectionum. Contra vero insurgit Cartesius, & ante omnia finxisse se ait falsa esse quæ pro veris antea habuimus, nec ullum omnino extare corpus, nec ullum esse mundum; nullam ergo jam esse habendam rationem corporis: at quamvis homini corpus detrahamus, cogitationem de trahi non posse; atque hinc effici hominem non posse non esse rem cogitantem, etiam si possit non esse rem corporea. Sed respondet Epicureus accipere se conditionem, & se fingere cum Cartesio nullum extare corpus: verum si nullum extet corpus

pus ; nec ullam fore cogitationem , nec rem ullam quæ cogitet . At , inquiet Cartesius , qui fingit nullum extare corpus , tamen cogitat . Cogitat , inquiet Epicureus , quia etiam si fingat nullum extare corpus , extat tamen corpus aliquod , nam sine corpore non potest cogitare . Haudquaquam autem quarimus quid , sit , sed quid sequatur ex hoc figmento , nullum extare corpus . Falso autem uno posito , falsa alia consequi necesse est . Siingas nullum esse corpus , sequetur nihil esse quod cogitet ; nec cogitabit Cartesius , si corpore careat . Sin verum erit , esse aliquid quod cogitet , necesse erit extare corpus aliquod . Fingit igitur pugnantia Cartesius , cum fingit nullum esse corpus ; fingit enim per corpus ; & sine corpore fingere nihil potest . Idem igitur peccat ac si diceret , se ratione cognoscere hominem ratione carere : nam qui ratione novit aliquid , ratione pollet . Ita si cogitatio nulla in homine esse potest sine corpore , fingere non potest se corpore carere sine corpore .

V. Instat vero Epicureo Cartesius , nec iam disputare se ait , sitne ipse revera aliud quippiam ac res cogitans , puta an sit res corporea ; sibi id in præsentia satis esse , quod certum habeat se esse rem cogitantem : quod si præterea sit res corporea , tamen rem illam cogitantem , sive mentem , plane diversam esse à re illa corporea , sive mente ; quippe quarum diversas penitus ac distinctas ideas habeat : res autem eas esse distinctas , quarum diversæ ha-

V. Etiam si diversæ haberi possint idæ rei cogitantis , & rei corporeæ , non hinc tamen efficitur res esse diversas .

habentur idem. At id negabit Epicureus nosse, & hoc utetur exemplo: Si aliquem, inquiet, loquentem audiam, recte colligere potero, id quod audio rem esse loquentem; nulla interim ratione habita cæterarum rerum quæ rei illi loquenti adjunctæ sunt, & per quas fit locutio; puta, linguæ, dentium, & corporis totius, ac animi etiam. Quamvis autem distinctas ideas habere possim, & rei loquentis, quatenus loquens est, & corporis per quod fit locutio, quatenus corpus est, non effici tamen rem loquentem aliud esse quam corpus. Rursum contra pertendit Cartesius, res eas quas intelligo, tales fieri posse à Deo, quales à me intelliguntur; Deum itaque res eas separare & distinguere posse, quas animo distinguo & separo; quæcunque autem dividi possunt, quæcunque tandem vi, siue divina, siue humana dividantur, esse diversas; ac rem proinde cogitantem, quæ mens est, diversam esse à corpore. Responsio in promptu est: minime nunc quæri quid fieri possit, sed quid sit; an Cartesius cogitans, siue id quod cogitat in Cartesio, aliud sit ac corpus ipsum Cartesii, & corpore careat. At vero Epicureus, id quod cogitat in Cartesio, esse corpus ipsum Cartesii; & cogitationem Cartesi esse actionem corporis Cartesii; pugnare autem hæc secum, actionem corporis esse sine corpore; quippe si sit sine corpore, non fore actionem corporis; res autem secum pugnantem, seque mutuo tollescentes simul esse non posse.

VI. Ex his facile jam existimatur, verene

VI. Falsum est, prius, certius, & clarius cognosci mentem quam corpus.

ne superioribus subjunxerit Cartesius, prius à se, certius, & clarius cognosci mentem suam quàm corpus. Nam cum per cognitionem ad hanc notitiam pervenerit, cogitatio autem sit actio mentis per corpus edita; prius, certius, & clarius cognoscitur corpus per quod edita est actio, quàm mens à qua edita est. Quemadmodum si quis lapide ab aliquo sit ictus, prius, certius, & clarius cognoscet lapidem per quem ictus est, quàm fundam aut manum à qua lapis missus est. Æquius certe pateremur, si dixisset, prius nos, certius, ac clarius cognoscere cogitationem nostram, quàm corpus: nam cum cogitatio sit actio mentis, ut dixi, per corpus edita, prius percipitur actio hæc quæ editur in nobis, quàm id per quod editur; ut lapidis actio, seu ictus, prius percipitur quàm lapis; prius vero lapis, quàm brachium à quo missus est. Itaque quamvis prius & clarius percipiatur à nobis cogitatio quàm corpus, non ideo prius & clarius percipitur à nobis res cogitans quàm corpus: cum res cogitans non aliter percipiatur à nobis quàm per cogitationem, quæ per corpus in nobis editur; prius autem percipiatur id per quod cogitatio in nobis editur, quàm id à quo editur. Captiosum vero illud est quod obijcitur, prius nosci instrumentum quo fit opus, quàm opus ipsum; prius calamum, quàm scripturam; prius scalprum, quàm statuam; ac proinde animum quo corpus noscitur, quàm corpus. Ante habeat scalprum artifex necesse est, quàm statuam faciat: statua vero quid sit, certius & clarius novit, quàm quid sit scalprum; cum ad faciendam statuam quam noverat, quamque habebat in animo, scalprum deinde comparaverit, cumque aliud fortasse instrumentum

Instrumentum excogitare ad id potuerit. Prius est igitur scalprum, quàm statua; at prius noscitur statua, etiamsi nondum facta sit, quàm scalprum. Similiter ut homo mentem intendat ad corporis cognitionem, prius mentem habeat necesse est, quàm cognitionem corporis: at necesse non est, ut prius habeat cognitionem mentis, quàm corporis. Imo, plane ignorare potest quid sit mens, quid sit cogitatio, cum non ignoret quid sit corpus; ut artifex ille dum facit statuam, certam habet ac claram ejus notitiam, materia nempe qua constat, dimensionum ejus omnium, omniumque ad eam pertinentium; cum ignorare penitus possit quid sit mens quæ operis impressam in se effigiem habet; quæ vis brachia, quæ manus, quæ digitos ad opus concinnandum regat. Nunc si argumentum hoc regeramus in Cartesium, tum quoque clarissime ejus apparebit futilitas. Nam si ex eo quod per animum noscitur corpus, sequitur prius & certius nosci animum quam corpus, quæro ab adversario, quo instrumento animum cognoscit homo, respondebit haud dubie cognoscere per animum; nec enim tam aperte sibi contradicet, ut affirmet cognosci animum per corpus. Quod si prius & certius cognoscitur id, per quod cognoscitur aliud quippiam, quàm id ipsum quod cognoscitur, sequitur prius & certius cognosci animum quàm animum: quod absurdum est. Id sane auditur argumentum, unde non video quomodo expedire se queat Cartesius. Nam si Meditationibus suis certam institit viam ad animi notitiam, animumque certo novit, novit utique per animum. Prius autem quam sciat se animum certo nosse, scire debet ea se certo nosse quæ novit per animum. At prius quàm sciat ea se

se

se certo nosse quæ novit per animum, scire debet animum aptum & utile esse instrumentum ad verum certo cognoscendum. Rursum priusquam id sciat, noscere debet naturam animi. Ergo ad cognoscendam animi naturam, natura animi noscenda est; atque ita petitur principium, & in idem recurritur. Liquet ergo quàm cascata sit & inanis hæc Cartesii opinio, quæ summis etiam Philosophi hujus admiratoribus quibusdam tantæ vanitatis plena visa est, ut abjecta penitus ab iis & deserta sit.

VII. Nec leve doctrinæ ejusdem vitium est, quod totum hominem mente sola constare decernit; corpus vero ad ejusdem naturam minime pertinere: quod delirium à Pythagora ortum, in Platoniorum & Stoicorum manavit Scholas, & nonnullorum quoque e recentioribus animos infectit. At non alium quàm hæreseos titulum opinioni huic imponit Tertullianus, & nos eam olim in Origene (1) non segniter castigavimus. Queramus nunc quibus eam instaurare & defendere argumentis ausus sit Cartesius. Fingo, inquit, me corpore careere; at fingere non possum me non esse: quia dum fingo, cogito; dum cogito, sum. Contra, si cogitare desinam, etiamsi corpus meum extet, nulla mihi causa erit cur credam me esse. Cum itaque fingere possim me esse sine corpore, non possim vero fingere me esse sine cogitatione; quotiescunque autem clare & distincte res animo disjungo, diversas eas

VII. Falsum est totam hominis naturam ita positam esse, quod cogitat.

(1) Origen. lib. 2. cap. 2. quæst. 6. §. 16.

esse necesse sit, sequitur esse meum non pendere à corpore, sed à cogitatione, meque à corpore diversum esse aliquid, rem nempe quamdam, cujus tota natura in eo posita sit ut cogitet. Dialectici, vestram fidem! Latentem illie ambiguitatem, cui tota nititur argumentatio, mecum agnoscite. Demus Cartesio quod postulat: fingat se corpore carere: fingere vero non possit se non esse; quippe qui cogitet, dum fingit; & sit, dum cogitat. Quid tum? erit quidem, etiam si non habeat corpus, sed non erit id quod nunc est, homo videlicet, corpore concretus & animo: at cum corpore carebit, jam homo non erit. Ergo cum ait se esse, dum cogitat, & corpore caret, inest ambiguum in voce *esse*; est enim, sed non homo. Habeat ergo Cartesius distinctas quantum volet & diversas mentis suæ ac corporis ideas, efficiatque mentem esse posse sine corpore, corpus sine mente; at mentem sine corpore, hominem esse numquam efficiet.

VIII. Doctrinam præterea suam de animorum nostrorum natura hoc Paradoxo cumulat Cartesius, sentire animum, non corpus: cujus hanc habet rationem, quod cum in ardua aliqua contemplatione defixus animus est, vel *ἐκστασις* abreptus, torpet corpus sine sensu, & ad res extrinsecus obiectas vel admotas stupet. Animum autem sentire ait, non quatenus per sensuum exteriorum instrumenta diffusus est, sed quatenus cerebro conjunctus; eo quippe læso sensus tolli, cum corpus tamen animatum sit. At nobis ad hæc exploranda, licet ex

PAR-

VIII. *Falsum est animum sentire res externas; non corpus.*

parvis magna cognoscere. Cum animus non
 sit in attenta rei alicujus cogitatione ver-
 satus; sapissime fit ut alio divisis menti-
 bus, alio auribus & oculis, etiamsi audia-
 mus, videamus, frigeamus, aestuemus,
 non animadvertamus tamen nos videre,
 frigere, aestuare; quæ statim percipimus
 omnia, postquam à cogitatione animum
 revocavimus. Certum tamen est tum inco-
 gitantibus nobis pulsari aures nostras, res
 externas depingi in oculis, audire corpus,
 videre, frigere, aestuare, quippe quod ad
 hæc sentienda rite dispositum sit. Itaque si
 clarior aliqua lux de repente incurrat in
 oculos, aut gravior edatur sonus, aut gla-
 cies corpori vel ignis admoveatur, affecto
 vehementius sensu convertetur ad eum il-
 lico animus. Nam cum ad res duas diver-
 sas eodem tempore attentus esse non pos-
 sit, ad eam se adjungit, à qua validius
 afficitur. Idem ex eo quoque apparet,
 quod identidem experimur, si quando ad
 aures nostras verba aliquot proferat quis-
 piam, vel cantiunculam sæpius occinat,
 dum animum alio attentum habemus; sta-
 timque sileat, cum mentem ad res auditas
 revocamus. Sæpe enim fit ut ad prolata ver-
 ba accurate respondere, vel cantilenam me-
 moriter recitare possimus: quod utique non
 fieret, nisi utrumque sensu ita percepisse-
 mus, ut sensui adhuc insidere viderentur.
 Clarissimum id quoque est in dormientibus,
 qui quamvis sensibus omnibus videantur
 orbati, levi tamen murmure vel pulcis
 morsicula, vel acus punctione, etiam
 dum gratissimis somniis delusus est animus,
 excitantur. Unde intelligas tum sentire
 corpus, etiamsi animus alio abstractus sit.
 Idem de sublimiori contemplatione aut
 exsultatione censendum est: quo longius enim

cogitando abscerit animus, eo minus corpus quæ per sensus patitur potest advertere. Nam tum collectis spiritibus ita opletur cerebrum, ex eorumque agitatione percellitur, iisque conjungendis & disjungendis occupatur; ut reliquis exequendis muneribus, nervorumque motibus percipiendis par esse non possit. Ad ea tamen acriori sensuum impulsione sæpe retrahitur. Sin minus, velut morbo aliquo obferatas esse cerebri fores, & interclusum ad id commeatum putare debemus. Quæ cum ita sint, cognitu facile est, corpus sentire, non animum: nam si abstractus animus sensu corporis revocatur, sentire corpus necesse est, priusquam id animus intelligat. Imo vero, dum incogitantibus nobis res videmus, corpus sentire manifestum est, animum vero non sentire. Cum vero liber & vacuus animus, exceptam in sensus instrumento impressionem percipit, tunc sentit quidem pars illa corporis, animus vero cognoscit sentire partem hanc, deque hac impressione & sensus affectione arbitrium facit. Nec aliud sibi velle visus est Augustinus (1), cum dixit non corpus sentire, sed animam per corpus, quo velut nuntio utitur ad formandum in seipsa quod extrinsecus enuntiatur. Frigere digitum, pedem comprimi agnoscit animus; ipse non friget, neque comprimitur: sentire quippe, corporis est; animi vero, corpori tribuere facultatem sentiendi, & impressiones in eo factas, sensuumque affectiones cognoscere. Contra vero, etiamsi multa videre videantur Phrenetici & dormientes, quæ non vident, non
hinc

(1) *August. de Genes. ad liter. lib. 22. cap. 2. 4*

hinc concludas videre animum, corpus non videre: non enim in iis tum fit visio, sed opinio tantum visionis. Quamobrem cum vera fiat visio, dum abstracto animo corpus videt; contra nulla fiat visio, dum animus videt corpore non vidente, perspicuum est corpus sentire, non animum.

IX. Vexatissimam sententiam de ideis innatis etsi ex Platonica Philosophia furtim sublegit Cartesius (1), ita tamen interpolavit, ut alia videri possit. Diversa esto, ut voles, æque certe falsam esse ostendam. Statuit hic triplex esse in nobis idearum genus; ut supra jam dixi, quarum aliæ adventitiæ sint, cujuscumodi est idea Solis, quàm ex conspecto Sole in se habet unusquisque; aliæ factitiæ, cujuscumodi est idea Solis, qualem rationibus suis inveniunt Astronomi; aliæ demum nobis ingentæ, quas naturales appellat, cujuscumodi sunt ideæ Dei, mentis; naturarum, quæ essentiae vocantur, formarum Geometricarum, axiomatum quibus utuntur Mathematici, aliarumque rerum consilium. Has ideas naturales nonnunquam conceptis verbis ait (2) nihil aliud esse quàm facultatem ipsam cogitandi, qua mens nostra pollet, & quàm in Scholis actum primum cogitandi appellare solent: continuo tamen subjicit ideat illas esse formas cogitationum; cogitationes vero ipsas, sive, ut vulgo loquuntur, actum secundum cogitandi, à facultate cogitandi

IX. *Falsum est esse aliquid in intellectu, quod non fuerit in sensu.*

(1) *Cartesius Medit. 3. & Epist. Tom. 2. Epist. 54.*

(2) *Cartesius Epist. Tom. 1. Epist. 59.*

gitandi proficisci. Atque hæc sane pugnant: nam si cogitatio oritur à facultate cogitandi, differre necesse est cogitationem à facultate cogitandi, ut id quod effectum est à causa. Deinde si idea est forma cogitationis, cum forma sit aliud ac id cuius est forma, ut anima hominis aliud est ac homo, idea profecto aliud est ac cogitatio. Tria igitur in eo ipso agnoscit Cartesius, quod unum idemque esse dixerat; facultatem scilicet cogitandi, cogitationem, & ideam. At idem (1) tamen ubi differit de idea Dei, quam menti impressam gerimus, hanc à mente nostra nec effectam esse, nec effingi potuisse contendit; verum à Deo ipso esse in mente nostra consignatam & impressam, quemadmodum & ideas axiomatum illorum, quæ habentur immutabilia & æterna. At multo etiam magis discrepant ista à superioribus: nam si ideæ sunt facultas ipsa cogitandi, idea Dei est facultas cogitandi de Deo; & ideæ rerum cæterarum omnium sunt facultas cogitandi de rebus iis cæteris: facultas autem illa cogitandi ad quascunque res cogitandas adhibeatur, una tamen & eadem facultas est: ut facultas pingendi, sive ad pingendam arborem adhibeatur, sive domum, eadem facultas est. Unde manifestum concluditur ideam Dei, ac reliquas ideas, quas naturales & innatas appellat, non differre ab ideis adventitiis, aut factitiis; ac idcirco cum hæ à nobis effectæ sint, & illas quoque. Deinde cum scribit alio loco Cartesius (2) ideas illas æternas, puta axiomata il-

(1) *Cartesius Princip. Philos. Part. 1. cap. 15. 16. 18.*

(2) *Cartesius Epist. Tom. 2. Epist. 104.*

illa Geometrica, in animis nostris consignari à Deo, uti leges à rege in animis eorum qui parent ipsius imperio, aliud quid esse fatetur ideas ac facultatem cogitandi. Gratificemur tamen Cartesio, sicque sententiam ejus commode interpretemur, ideam innatam, puta Dei, esse facultatem menti nostræ ingeneratam certo quodam modo cogitandi; quo modo quotiescunque cogitabit mens, ideam Dei in mente extitutam. Verum ne sic quidem se extricabit: nam quid discrepabit idea ingenita ab idea adventitia, aut factitia? idea enim Alexandri, quæ factitia est, poterit pari jure dici facultas menti ingenerata certo quodam modo cogitandi; quo modo quotiescunque cogitabit, extabit in ea idea Alexandri. Vacillat ergo tota hæc Cartesii (1) doctrina. Is præterea ut probet subsidio sensuum non egere animum ad ideas effingendas, hoc utitur argumento: nihil aliud à rebus externis ad animum sensuum ope & interposito pervenire, quàm motus quosdam corporeos, quos ne animus quidem tales percipit, quales sunt in sensibus; proptereaque ideas motuum & figurarum, & multo magis etiam doloris, colorum, sonorum, aliarumque rerum similiarum, in nobis esse ingeneratas, & animum sibi eas exhibere, quotiescunque excitatur per motus illos corporeos, quorum simile nihil habent ideæ; unde colligit, cum ideæ rerum extrinsecus objectarum nobis sint innatæ, non à rebus externis ortæ, potiori jure idem de notionibus communibus, sive axiomatis esse dicendum, quæ neque sunt in rebus externis, nec per
mo-

(1) *Cartesius Epist. Tom. I. Epist. 95.*

motus corporeos, sensuumve nuntium ad animum venisse possunt: res quippe externas, ac motus quoque illos, & sensus, res esse singulares; axiomata vero esse universalia nullam affinitatem cum motibus & sensibus habentia. Fatemur nos quidem ideas rerum externarum fingi ab animo, postquam de iis fingendis admonitus est motu quodam corporeo & nuntio sensuum à rebus externis impulsorum: at motus illos corporeos dicimus plagam sive notam imprimere in cerebro; quàm plagam in cerebro deprehendens animus proxime illi conjunctus, hoc velut admonitu, hanc, illamve ideam concipit ac confingit; cum prius non esset; minime vero eam sibi exhibet & recognoscit, quasi prius esset. Neque ullam porro concipere & confingere potest, nisi plagam hujusmodi in cerebro perceperit. Universales porro ideæ exceptæ sunt ex singularibus, cum animus in rebus multis idem quippiam animadvertens, excerpit illud è multis in quibus fuerat dispersum, & in unum colligit, atque inde ideam universalem conflat. Velut in Petro & Johanne, aliisque hominibus singulis deprehendens eos esse animalia ratione prædita, jam neque Petrum, neque Johannem, neque ullum singularem hominem spectans, educit illud & componit in unum quod multiplex fuerat, ac generalem illam & universalem conflat & confingit ideam; sibi que commendat, omnem hominem esse animal rationale.

X. Ulterius etiam conjiciendo progressus est Cartesius, & partem corporis in qua præ-

X. *Falsum est iia Conario præcipuam esse sedem animi.*

præcipuam sibi sedem delegit humanus animus deprehendisse se jactavit. Hanc esse vult particulam illam de genere glandularum, quæ Conarium à figura appellatur, quæque subiecta est projecturis illis duabus cerebri, quas γλῆρις Veteres dixere. Causas cur id opinetur, has affert; ad percipiendas res externas duplicia nos à natura habere instrumenta, duos oculos, duas aures, duas manus; cogitationes vero nostras, simplices esse atque unas; necessarium esse itaque, ut pars aliqua sit in nobis simplex atque una, quæ duplices rerum externarum impressiones à sensuum instrumentis exceptas recolligat & in unum conjungat, antequam ad animum perveniant; ne res externæ singulares & simplices ab eo tanquam geminatæ & duplices percipiantur; in cerebro autem, ad quod sensuum pertinent instrumenta, & rerum externarum imagines appellant, nullam aliam hujusmodi reperiri partem, quàm Conarium istud; quod neque duplex est, ut reliquæ partes cerebri; nec tot mutationibus, morbisve obnoxium; & medium hujus obtinet; & inter ventriculos cerebri ita situm est, ut conceptorum in iis spirituum animalium cursus temperare, & ab iis ultro citroque commeantibus vicissim moveri possit, ut pote ex tenuissimis suspensum arteriis. Magna enimvero apud Cartesianos commenti hujus admirabilitas olim fuit, quasi abstrusum illud ac reconditum corporis & spiritus vinculum unus industria sua patefecisset. At plerosque credulitatis suæ tandem puduit: nonnulli ne nunc quidem resipiscunt. Nos quàm nauci nihilque sit hæc opinio paucis ostendemus. Negamus primum necessarium esse, ut in nobis sit pars aliqua simplex & unica, quæ duplices

ces rerum imagines conjungat, ne gementur in animo earum perceptiones. Quemadmodum enim si tympana duo ejusdem soni, eodem tempore, æquali istu pulsantur, etiamsi sint soni duo, sic tamen afficiuntur aures nostræ, quasi unus sit sonus: ita etiamsi in sensuum instrumentis externæ rei impressio geminetur, quoniam tamen duæ res omnino congruentes, eodem tempore, eodemque modo referuntur ad cerebrum, perinde fit ac si simplex prorsus foret impressio. Jam quod ait partes cerebri reliquas esse duplices, solam hanc unam & singularem, ridiculum est: annon enim quartus cerebri ventriculus, quem Nobilem vocant, unus est? annon tertius, proptereaque in eo collocatus ab Herophilo animi principatus? annon una est glans illa, cui Pituitariæ nomen fecerunt? annon unus Fornix basis? unum Infundibulum? unum Septum lucidum? unum *μεσόφθονον*, hoc est, Medium superciliorum, in quo *ἡμωσιν* mentis posuit Strato? una radix Medullæ spinalis, qua nempe in ramos abire incipit? una Cerebelli Epiphyxis vermiformis? annon Cerebellum quoque unicum est? annon Cerebrum? annon Caput ipsum, quod totum esse animi sedem voluerunt Democritus & Plato? Respondet Cartesius, hæc nomine tantum una esse, re ipsa duplicia vel multiplicia potius. Quasi tertius ventriculus, quasi quartus, duplex aut multiplex dici possit. Quasi Conarium duplex aut multiplex dici non possit. Annon enim bifariam, multifariamque scindi potest? annon utraque pars suis est instructa fibris? annon geminus ejus nervus est? annon multi sinus, quibus collectos humores in modum spongiæ continet? Jam quod

quod ait Cartesius, perpaucis esse illud mutationibus, morbisve obnoxium, falsum hoc est: ita enim flaccescit in cadaveribus, teste ipso Cartesio, vix ut deprehendi possit; & simul atque aëri expositum est, concidit & detumescebat; humore nimirum, quem sinibus suis continet, vel in annexa vasa profluente, vel per vicini aëris appulsam exarescente. Hinc efficitur, ut in vivis etiam corporibus, prout affecta sunt vel calore, vel frigore, vel morbo, vel sanitate; vel ebrietate & satietate, vel siti & fame; vel humorum abundantia, vel siccitate, sæpiissime mutari id necesse sit. Itaque in eo repertas esse aliquando arenulas, atque etiam calculos testificantur Medicorum filii. Ineptum vero est, & à recentiorum Anatomicorum inventis ac doctrina prorsus alienum, & à Galeno (1) ipso jam olim confutatum, quod subjungit Cartesius, temperari à Conario motus spirituum animalium in cerebri ventriculis curricula sua exercentium. Fuit hæc veterum opinio, conceptacula illa cerebri, spirituum animalium esse officinas: verum subtilioribus Anatomicis experimentis cognitum est, destinata ea esse excipiendis cerebri excrementis, quæ illic collecta devolvuntur in Infundibulum, Pituitariamque glandulam, & in Processus mamillares, & os Ethmoides. Inde adeo humore sæpe plena, semper certe obducta & inadesacta reperiuntur. Conarii vero ipsius non alium esse volunt usum, quam reliquarum corporis glandularum, exercendi videlicet humores superfluos: excernit enim humores crurum superiorum Spinalis medullæ, ut Wartho-

E 2

no

(1) Galen. de usu part. lib. 3. cap. 14.

no placet, vel serum sanguinis proximis
 Plexus choroidis vasis inclusi, ut Willisio;
 diligenti utrique inspector naturæ. Cum
 ergo Conarium, & sero quod in cavernis
 suis continet, & perpetuo pituitæ appul-
 su, quæ in cerebri ventriculos influit, sem-
 per humectum sit & madens, extingui
 necesse foret illud animi rationisque
 lumen, quod ex sublimi hac ar-
 ce in totum hominem emi-
 care fingit Cartesius;
 & obruerentur
 animales il-
 li spiri-
 tus,

quos alioqui tam copiosos quenam
 illuc vasa, qui canales in-
 ferre possint, mini-
 me apparet.

CAPUT QUARTUM.

Expenditur Cartesii sententia
de *existentia* Dei.

I. Exponitur Cartesii sententia de existentia Dei. II. Exploratur Cartesii opinio de idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est. III. Idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, finita est & imperfecta. IV. Falsum est finitum cognosci ex infinito, non hoc ex illo. V. Idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, neque clara est, neque distincta. VI. Idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est; aliunde proficisci potest, quàm à re infinita & summe perfectæ. VII. Realitas objectiva, quæ est in idea rei infinitæ & summe perfectæ, tota est à mente nostra. VIII. Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, non necessario sequitur rem illam infinitam & summe perfectam extra mentem nostram extare. IX. Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in me & aliis est, colligi non potest existentia Dei; nec proinde ex illa quæ in Cartesio est. X. Per vitiosum ratiocinationis circulum existentiam Dei probat Cartesius. XI. Expugnatis argumentis, quibus existentiam Dei demonstrare conatus est Cartesius, ruit ipso fatente, omnis ejus Philosophia, & fenestra erroribus aperta est.

I. S Uo nunc ordine flagitat censuram nostram Cartesii argumentatio, vel ludificatio potius de existentia Dei. Ea est
E 3 hu-

I. Exponitur Cartesii sententia de existentia Dei.

hujusmodi. Nemo, inquit, homo est, qui si mentem suam excutere, & mentis notiones explicare aut possit, aut velit, in ea non deprehendat splendidam & insignem ideam sibi ingenitam rei cujusdam infinitæ, æternæ, immensæ, omnipotentis, omnia scientis, & summæ perfectæ, quàm Deum appellamus. Idea porro hæc, cum omnem in se præstantiam, excellentiamque contineat, nec desit illi quidquam ad summam perfectionem, non potuit à rebus externis per sensuum nuntium ad nos pervenire, ut pote rerum illarum, quæ fluxæ sunt, mutabiles, & caducæ, dissimillima. Nec eam item in nobis ipsi confinximus: qui enim homunculus imbecillus, infirmus, mortalis, sensibus obtusis, ingenio hebeti præditus, opus edat longe se nobilius, & excellentius, cujusmodi hæc idea est? Quærendus igitur alius est ideæ hujus effector, qui tantæ sit potentæ, ut tam eximias dotibus, infinitate, æternitate, immensitate, omnique excellentia instructum hoc opus edere potuerit. Cum autem consentiant omnes, quantumcunque præstantiæ insit in opere, tantumdem vel plus etiam inesse debere in opifice; alioqui præstantiam hanc & eximias dotes nullam causam habituras cur extent, quod Philosophus nemo dixerit, sequitur ideæ hujus opificem infinitum esse, omnipotentem & summe perfectum. Præterea cum res illa, cujus ideam in mente habeo, infinita sit & summe perfecta, nihil illi deesse potest, quod ad summam perfectionem & absolutionem desideretur. Nihil autem plus requiritur ad summam præstantiam & perfectionem, quàm existere. Res igitur illa, Deus videlicet, existit: ac necessario quidem; quippe cum tam necessarium sit id existere quod summe perfectum

fectum est, quàm necessarium est, figuræ ejus quæ tribus constet angulis, tres angulos æquales esse duobus rectis: nec facilius sit rem infinitam & summe perfectam, quæque non existat cogitare, quàm montis ideam habere in animo sine idea vallis. His argumentis ut vis addatur, in hanc formam compingit ea & contrahit Cartesiana Schola: Ideam rei infinitæ & summe perfectæ in mente habeo: idea autem illa non aliunde proficisci potest, quàm à re infinita itidem & summe perfecta: res igitur infinita & summe perfecta existit. Hæc autem Deus est: Deus igitur existit. Deinde: Quidquid pertinere ad rem, cujus ideam in mente habeo, clare & distincte percipio, id ad rem illam revera pertinet: *existentiam* autem ad rem infinitam & summe perfectam, cujus ideam in mentem habeo, clare & distincte pertinere percipio: ergo ad rem infinitam & summe perfectam, Deum scilicet, cujus ideam in mente habeo, pertinet *existentia*.

II. Magna vero hic inest concertatio de ideæ hujus natura: hinc enim tota pendet argumentatio. Nam si alterius non est naturæ ac reliquæ ideæ, quæ in nobis sunt, frustra ad summe perfectam infinitam causam recurritur. Ambigua est autem in ideæ nomine significatio: nam vel notatur actio mentis qua cogitamus; vel id ipsum quod menti nostræ objectum est, & de quo cogitamus. Constat autem ideam rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, priore modo sumtam, finitum quid esse & imperfectum; cum perfectior esse non

E 4

pos-

II. Exploratur Cartesii opinio de idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est.

possit mente ipsa unde orta est , quæ imperfecta ipsa est & finita : quatenus autem significat imaginem rei infinitæ & summe perfectæ , quæ menti nostræ objecta est , & de qua cogitamus , tantam ejus esse dignitatem & præstantiam vult Cartesius , ut non modo mentis nostræ perfectionem longe superet , sed à Deo solo oriri potuerit . Quamvis enim infinitum animo comprehendere non possimus , ut pote qui finiti sumus , at id posse certe nos percipere docet : cumque in infinito duo spectanda sint , & res ipsa quæ infinita est , & infinitio , quæ inest in re illa , infinitionem hanc percipere nos *negative* (liceat enim voces de Scholis depromptas usurpare) hoc est , nullos in ea terminos à nobis deprehendi ; at rem ipsam percipere nos *positive* , licet non *adequate* & perfecte . Quemadmodum autem trianguli ideam habere possumus , etiamsi quæcunque de eo sciri possunt non sciamus : ita etiamsi totam infiniti immensitatem animo perfecte comprehensam non habeamus , habere nos tamen ideam claram & distinctam infiniti ; totumque ipsum , licet non omnino , neque omni ex parte , percipere . Ut cum mare è litore prospicimus , etsi totius maris amplitudinem non videmus , at mare tamen ipsum vere videmus .

III. Quæ cum ita differit Cartesius , plane suo se gladio jugulat . Nam si infinitio rei infinitæ percipi non potest nisi *negative* ; & infinitum ipsum etiamsi *positive* percipiatur , percipi tamen non potest *adequate* ac perfecte ; certo rei infinitæ & infinitionis

III. Idea rei infinitæ & summe perfectæ , quæ in nobis est , finita est & imperfecta .

nitiois idea finita est. Quid enim est aliud, rem percipere *negative*, quàm percipere quid non sit, sive, ut loquitur Dionysius (1), aliique Theologi, *cognoscere per excessum & remotionem*. Infinitionem igitur si non aliter percipi posse quàm *negative* fatetur Cartesius, fateatur quoque necesse est sciri quidem posse quid non sit infinitio, sciri vero non posse, quid sit; ac proinde ideam infinitionis quæ in nobis est, esse ideam, non ejus quod est infinitio, sed ejus quod non est. Id autem quod non est infinitio, est finitum: unde sequitur, ideam infinitionis; quæ in nobis est, esse finitam. Jam ex eo quod ait rem infinitam percipi *positive*, et si non perfecte & *adequate*; hoc est ideam rei infinitæ quæ in nobis est, *positive* exhibere nobis rem infinitam, etiam si quidquid in re infinita est, *adequate* nobis non exhibeat, sequitur ideam huic aliquid ad perfectionem & absolutiorem deesse. Cui autem deest aliquid, id finitum est: unde manifeste colligitur, ideam rei infinitæ, quæ in nobis est, esse finitam. Nec juvat Cartesium similitudo trianguli. Triangulus enim finita res est, ut Sol, homo, arbor; atque idcirco ejus ideam habere possum; at cum proprietates trianguli sint infinitæ, quemadmodum & Solis, & hominis, & arboris, earum ideam habere non possum; nam infiniti ad mentem meam, quæ finita est, nulla potest esse convenientia nec proportio. Itaque neque rei infinitæ, ob id ipsum quod infinita est, neque proprietatum rei infinitæ ideam habere possum: nam finitæ tantum ideæ apud me esse possunt: quæ autem idea finita est, rei infinitæ & summe perfectæ idea esse non

E §

po-

(1) Dionys. De divin. nomin. lib. 1. cap. 1.

potest. Ideæ enim, juxta Cartesium, sunt imagines rerum; imago autem finita, imago rei infinitæ esse non potest. Rem præclare illustrat & confirmat exemplum ipsum maris à Cartesio propositum. Si quis enim tractum aliquem maris è litore propiciat, is mare quidem videre vulgo dicitur, at improprie, parte pro toto usurpata: re autem ipsa non mare, sed tantum particulam maris videt, ex qua maris universi vastitatem cognoscere nequaquam possit. Ita visio particulæ maris, & quæ ex ea nascitur idea, ad ideam maris universi collata; talis esse videbitur, qualis est pars ad totum; manca scilicet, mutilata, & imperfecta. Quoniam autem aliqua est particulæ maris ad totum mare proportio, ideam particulæ maris ita animo amplificare possum, ut ideam aliquam universitati totius maris æqualem aliquando tandem in me possum effingere: at finiti ad infinitum cum nulla sit omnino proportio, quantumcunque animo contentam ad amplificandam ideam quæ finita sit, numquam per eam rei infinitæ notitiam in me exprimam: animo tantum remove potero fines à re finita, eamque magis ac magis extendere; ita ut ad quantamlibet amplitudinem amplitudo alia, & ad hanc porro alia adjiciatur; quoad animus deficiens in conatu, consistat tandem; non finem quidem ideæ illi imponens, sed agnoscens novis semper accessionibus locum in ea patere. Ergo non aliter percipit infinitum, quàm cum rem percipit sine carere.

IV. Quamobrem sibi ipse repugnat Cartesius, cum ait prius se percipere infinitum,

IV. *Falsum est finitum cognosci ex infinito, non hoc ex illo.*

tum, quàm finitum; perfectum, quàm imperfectum; Deum, quàm seipsum; nec aliter percipere se finitum & imperfectum, quàm cum comparatur ad infinitum & perfectum. Nam notionum omnium primam hanc esse, *Ego cogito, ergo sum*, magno dubitationum apparatu docuit. Finita est autem hæc notio. Deinde cum fateatur infinitiorem rei infinitæ, sive id per quod res infinita est, cognosci tantum *negative*, necesse est ideam rei hujus, finitam quidem esse *positive*; at finibus ab ea per mentis actionem remotis, id quod est finitum *positive*, fieri infinitum *negative*; quod tantundem est ac si dicam, ideam rei hujus quæ finita est, spectari ut non finitam, non vero percipi ut infinitam. Quemadmodum si viam spectem, per quam Lutetia ad regiones exterarum itur versus orientem, etsi infinitam non esse scio, nullum tamen ei animo finem constituo; quo circa illam specto, non ut infinitam, sed tantum ut non finitam, sive, ut loquitur Cartesius, *indefinitam*. Cum igitur *negativa* infinitio, quam ideæ affingimus, oriatur ex detractione finium quibus, continebatur hæc idea, plane perspicuum est, non ex infinito percipi finitum; sed contra, remotis finibus, ex eo quod finitum est precipi infinitum. Atque in idipsum quod fugiebat incidit Cartesius, cum subjunxit, ad percipiendam rem infinitam & summe perfectam, sufficere ut intelligatur eam à nobis comprehendere non posse, & quæcunque perfectione aliqua & præstantia prædita esse scimus; aliaque hujusmodi innumera quæ nescimus, in re illa inesse. In quo aperte fatetur se agnoscere rem illam, cujus ideam in mente habet, infinitam esse & summe perfectam, comparando eam cum rebus finitis aliqua perfectione præditis;

quarum rerum perfectione in unum collecta, aliarumque rerum complurium quas ignoramus perfectione adjecta, exurgit in nobis idea quædam; infinita quidem *negative*, at positive finita. Futilis quoque est & captiosa alia argumentatio, qua Paradoxi hujus novitatem defendit. Id, inquit, quo à finito differt infinitum, *reale* est aliquid & *positivum*: (voces ejus refero.) Id autem quo finitum differt ab infinito, nempe limitatio, est aliquid *negativum*; defectus scilicet *entis*. Acquiri autem non potest notitia ejus quod est, per id quod non est; cum e contrario per id quod est cognoscatur id quod non est. Unde efficitur cognosci finitum per infinitum, non hoc per illud. Fateor id quo infinitum differt à finito, *reale* quid esse & *positivum*, si ad ejus naturam attendatur: sin id referatur ad nostram cognitionem, cum infinitum mens humana percipere non possit nisi *negative*, id quo infinitum à finito differre percipimus, *negativum*. Nego vero limitationem merum esse defectum, seu meram negationem; est enim mixtum quid ex *positivo*, re nempe ipsa finita; & *negativo*, iis nempe omnibus quæ adjici possunt ad rem finitam, neque tamen adjiciuntur; sed ita tamen mixtum, ut in idea limitationis hujus, multo plus *positivi* insit, quàm *negativi*. Velut cum circulum ambitu suo finitum specto, idea circumscriptionis seu limitationis circuli, quàm mente informo, non tam constat ex negatione ulterioris *extensionis*, quàm ex circuli intra ambitus sui fines conclusi notione. Finis enim rei est res ipsa quatenus ulterius non extenditur. Similiter cum ternarii numeri circumscriptionem seu limitationem specto, non tam attendo ad infinitas unitates quæ adjici possunt,

sunt, quàm ad tres illas quibus solis constat hic numerus. Huc accedit quod finis seu limitatio rei efficitur, non solum ex eo quod res illa caret partibus aliis quæ ad eam adjici poterant, nec adjectæ sunt, sed ex eo etiam quod retinet partes suas, quæ detrahi poterant, nec detractæ sunt. Ternarius enim numerus tribus unitatibus constat, & definitus est; non solum quod aliæ unitates adjectæ non sunt, sed etiam quod retinet tres illas unitates ex quibus constat. Unde perspicuum est limitationem non mere esse *negativam*, sed & *positivam*. His expositis facile solvitur argumenti Cartesiani compages. Ait ille non cognosci id quod est, per id quod non est; nec proinde infinitiorem per limitationem, sed hanc per illam; atque idcirco nec infinitum per finitum. Verum si res in se spectentur, tam est quod finitum est, quàm quod infinitum: sive ad cognitionis nostræ modum exigantur, uti exigendæ sunt, nam id nunc agitur, finitum cognoscimus *positive*, infinitum vero *negative* tantum & in limitationis idea longe plus *positivi* inest quàm *negativi*. Quamobrem cum, fatente Cartesio, cognoscatur *negativum* ex *positivo*, non hæc ex illo, omnino dicendum est, ex infinito, uti à nobis percipitur, neutiquam cognosci finitum. Clarius quoque alibi Paradoxum hoc suum, seque adeo Cartesius prodidit, cum conceptis verbis fassus est, sufficere ad exprimendam in nobis ideam infiniti, rem percipere finibus carentem (1): quod cum ipsi deinde objectum esset, in manifesta repugnantia deprehensus, non
fatis

(1) Cartes. *Epist.* 15. & 16. *Tom.* 2. *part.* 116. 131.

satis candide eam excusare conatus est. Quamvis ergo satis demonstratum sit, finitam esse & imperfectam ideam rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, addendum tamen est hoc quoque; cum idea Dei aliud sit ac Deus ipse, si idea Dei est infinita & summe perfecta, sequitur esse aliquid infinitum & summe perfectum præter Deum: quidquid autem infinitum est & summe perfectum, Deus est: igitur præter Deum alter Deus est. Quæ ne fateri cogantur Cartesiani, ideam rei infinitæ & summe perfectæ, quam habent, non quidem infinitam & summe perfectam esse ajunt, sed tantum claram & distinctam.

V. Sed si idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, imperfecta est & finita, certe neque clara esse potest, neque distincta. Nam cum ideæ sint imagines rerum, ut dixi; imago illa rei summe perfectæ & infinitæ, quæ in nobis est, cum imperfecta sit, similis esse non potest sui exemplaris, quod summe perfectum est; item cum finita sit; similis esse non potest infiniti illius archetypi: nam quid perfecti dissimilior quam imperfectum? quid infiniti, quam finitum? Jam si idea aliqua dissimilis est rei cujus est idea, clara quidem & distincta, si solam in se spectes, esse potest; at si contendas cum exemplari ad quod expressa est, neque clara esse potest neque distincta. Nam si imago Socratis, non valde quidem similis sit ipsius Socratis, sed scite tamen & eleganter depicta sit, claram utique & distinctam sui notitiam & speciem spectantibus dabit hæc pictura; at si eam ad Socratem referas, neque claram, neque distinctam Socratis notitiam dabit.

Simi-

V. Idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est neque clara est, neque distincta.

Similiter si quis maris tractum aliquem è litore prospicit, vel ad montis alicujus latissime patentis radices jacens, manu eum contingat (juvat enim uti exemplis ipsis Cartesii) claram quidem & distinctam tractus hujus maris quem videt, vel particulæ montis quàm contingit, ideam mente hauriet; obscuram autem & confusam maris, montisve universi. Pari ergo ratione ex imagine infiniti, quæ infiniti sit dissimilis, & id perfecte & accurate non referat, claram quidem & distinctam notitiam percipiam ejus rei quæ in mente mea informabitur, finitæ videlicet: at nihil id ad infinitum. Deinde ut imaginem infiniti claram & distinctam in me esse sciam, prius infinitum ipsum clare mihi & distincte noscendum est. Nam quî de imagine Socratis arbitrium certo facere possim, qui Socratem nusquam vidi? Cum autem infiniti notitiam nullam habeam, neque verò habere possim de ejus imagine certi nihil possum statuere. Quapropter valde absurda, & ab hominum mentibus longe semina, non priscis solum Philosophis, sed gentibus etiam omnibus semper visa est cognitio Dei. Quod & sacrorum Oraculorum testificatione sæpius declaratum est. *Posuit (1) tenebras latibulum suum*, inquit Psaltes de Deo. Et iterum, *Nubes & caligo in circuitu ejus*. Isaias quoque (2), *Vere tu es Deus absconditus*. Item Paulus, *Lucem habeat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*.

VI. Explicata & soluta propositione Cartesianæ-

(1) *Psalm. 17. 11. & 96.2.*

(2) *Isa. 45. 15. 1. Tom. 6. 16.*

VI. *Idea rei infinita & summe perfectæ, quæ in nobis est, aliunde proficisci potest, quàm d re infinita & summe perfectæ.*

tesiani argumenti , ruit ipsa sponte sua ejusdem assumptio , qua statuit ideam rei infinitæ & summe perfectæ quæ in nobis est , non aliunde proficisci posse , quàm à re infinita & summe perfecta . Nam si idea hæc rei infinitæ & summe perfectæ , finita ipsa est & imperfecta , aliunde sane proficisci potest , quàm à re infinita & summe perfecta ; neque necesse est , ut majoris dignationis , majorisque præstantiæ ei assignetur causa , quàm rebus cæteris , quæ finitæ itidem sunt & imperfectæ . Et vero si id quod tam sæpe à nobis flagitat & exigat Cartesius , præstitisset ipse , & attenta circumspectione animi sui notiones explorasset , tum facile deprehendisset , aliam esse posse originem , aliasque causas ideæ hujus Dei , quæ in nobis est , quàm quas ipse commentus est . Nam ex confusa nostri , aliarumque rerum cognitione , quæ inest in nobis , Dei ideam *κατὰ τὴν οὐσίαν* , hoc est , per transitionem , ut loquitur Tullius ; & similitudinem informari & exprimi manifestum est . Puta , ex eo quod sumus mortales , moriendi necessitatem mente à Deo removemus ; ex eo quod sumus corporei , à Deo detrahimus ; ex eo quod erroribus , quod perturbationibus animi , quod vitiis sumus obnoxii , horum omnium expertem facimus Deum . Jam si quid boni in nobis , aliisve rebus esse intelligimus , pulchritudinem , robur , intelligentiam , scientiam , virtutem , felicitatem , hæc magis magisque animo amplificamus , & præter id quod potuimus cogitando confingere , longe plura superesse putamus . Quam informationem , quoniam finitus est & angustus noster animus , longe citra infinitatem consistere necesse est , & valde obscuram esse ac confusam . Ergone , inquit nullam habet

habemus Dei notitiam? habemus vero, & manifestam quidem; at non ex idea Dei haustam, sed ratiocinando collectam, & ex gentium omnium consensu, & ex præclaro mundi ornatu & ordine, & ex rerum, uti vocant, *existentia*, earundemque motu, aliisque argumentis, quæ & à veteribus Philosophis, & à sanctis Ecclesiæ Patribus feliciter sunt usurpata. Nam de ea, quam per Fidem accepimus, Dei cognitione, nunc quidem non agimus. Porro quælibet sint hæc argumenta quæ dixi, Deum quidem esse nobis persuadere possunt; at quid sit, quæque ejus natura sit, propter angustiam & caliginem mentis nostræ, nos edocere non possunt.

VII Ex his intelligitur *realitatem* illam *objectivam* Cartesii, quæ est in idea rei infinitæ & summe perfectæ, totam esse à mente nostra, neque ulla sui parte ab ea re proxime pendere, quam menti nostræ exhibet. Hæc ut clarissima fiant, & omnis commenti hujus fucus eluatur, pressius agamus cum Cartesio, & decantatæ hujus *realitatis objectivæ*, unde tam speciosa educuntur miracula, vim, naturamque explicemus. Animo informem mundum alterum ab hoc nostro plane diversum: *realitas objectiva* mundi illius nihil aliud est, quàm *realitas* mundi illius, quatenus menti meæ objectus est; qui sive extet, sive non extet, cum in mente mea non sit, nec in mentem meam quicquam immittat, quidquid sit illud quod menti meæ objectum est, nihil omnino ad alterum hunc mundum

VII. Realitas objectiva, quæ est in idea rei infinitæ & summe perfectæ, tota est à mente nostra.

dum pertinere liquet, & solius mentis meæ factum esse, ad arbitrium meum ita se componentis, taliaque sibi fingentis. At certe, inquit Cartesius, *realitas objectiva* commentitii illius mundi menti obversantis, non est plane nihil. Fateor id sane; nam cum de altero hoc mundo cogito, aliud est in mente mea, quam cum de chimæra cogito. Nihilum autem non differt à nihilo; & idcirco hæc cum differant, sunt aliquid. Quid ergo ea esse dicendum? idem nempe ac figuræ ceræ impressas; modos videlicet. At modi isti non sunt omnino nihil: nam quamvis cera in cubum ducta, eadem cera sit ac ducta in globum, aliter tamen modificata est; & cum inter se discrepent modificationis istæ, utique sunt aliquid. Similiter mens de altero mundo cogitans, aliter modificata est, quam cum de Chimæra cogitat, neque negari potest modificationes istas esse aliquid. Hinc sequitur *realitatem objectivam* ideæ alicujus, nihil esse aliud quam *realitatem* modificationis, quæ in mente est, dum hanc ideam sibi objectam habet. Quo nomine *realitatis* si id significatur, modificationem istam esse rem aliquam distinctam à nihilo, eam admittimus; si significatur esse substantiam, negamus in modificatione hac *realitatem* ullam inesse. Quamobrem modificationi huic tantum *realitatis* concedimus, quantum factis est ut non sit omnino nihil: at *realitatem* hanc *realitate* substantiæ longe tenuiorem & exiliorem esse apparet; neque ad eam modificationi ulli mentis nostræ conciliandam necesse esse, ut infinita summeque perfecta causa proxima requiratur.

VIII. Ex-

VIII. Expugnato priore hoc Cartesii argumento, expedita est posterioris confutatio, cui præfixa est illa propositio: Quidquid pertinere ad rem, cujus ideam in mente habent, clare & distincte percipio, id ad rem illam revera pertinet. Hoc præcise negari potest, Cartesio præsertim, qui de rebus omnibus dubitare nos jubet: pendet enim ab eo decreto, quo in perspicuitate ponendum esse Criterium statuitur, quodque à nobis supra profligatum est. Et exemplo præterea falsitatem effati hujus comprobabimus. Ad duas lineas in eadem area plana jacente, & quo longius produciuntur, eo propius ad se mutuo accedentes, quarum ideam in mente habeo, pertinere clare & distincte percipio, ut concurrant aliquando: nusquam tamen Hyperbole, ejusque Asymptotus, quantumlibet productæ, concurrent; etiamsi magis, magisque altera ad alteram producendo accedat. Quod ab Apollonio (1) Pergæo demonstratum est. Verum nolim hic litem movere Cartesio; & pronuntiatum hoc liberaliter admitto. Subjungit ille, clare se & distincte percipere *existentiam* pertinere ad rem infinitam & summe perfectam. In eo vertitur cardo alterius hujus argumenti, ac propterea diligenter expendendum est. Duplex est rerum genus; earum quæ pendent à mente, neque extramentem sunt ullibi, planeque sunt commentitiæ; & earum quæ reipsa sunt, atque
etiam

VIII. Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, non necessario sequitur rem illam infinitam & summe perfectam extramentem nostram extare.

(1) Apollon. Conic. libr. 2. Prop. 1. & 14.

etiam nemine de iis cogitante vere sunt in rerum natura. In Scholis priores illæ barbare dicuntur *dari tantum à parte intellectus*; posteriores hæc *dari à parte rei*. Extant utraque, sed diverso modo, earumque *existentia* naturam earum sequitur: nam quæ sunt tantum *à parte intellectus*, existunt tantum *à parte intellectus*; quæ sunt *à parte rei*, existunt *à parte rei*. Itaque rei infinitæ & summe perfectæ *existentia* sequitur naturam rei hujus: quæ si sit tantum *à parte intellectus*, non aliam obtinebit *existentiam* quam *à parte intellectus*. Sin vero sit *à parte rei*, quæ in eam conveniet *existentia*, erit *à parte rei*. Hæc argumentum Cartesii plane perimunt; quod & clarius fiet, si in simpliciorum istam formam illud redigas. Quod summe perfectum est, necessario existit: res illa infinita & summe perfecta, cujus ideam in mente habeo, summe perfecta est: res igitur illa infinita & summe perfecta, cujus ideam in mente habeo, necessario existit. Propositioni adhibetur distinctio: Quod summe perfectum est, necessario existit, eo modo quo est. Si re ipsa est, re ipsa necessario existit. Si est tantum in intellectu; tantum necessario existit. Opposita quoque distinctione excipitur assumptio: Res illa infinita & summe perfecta, cujus ideam in mente habeo, summe perfecta est, videlicet *à parte intellectus*: nam totum hoc de quo contenditur, idea solum est, ex cujus natura probare conatur Cartesius, Deum existere *à parte rei*. Liquet itaque sensus conclusionis: Res illa infinita & summe perfecta, cujus ideam in mente habeo, necessario existit *à parte intellectus*, sed non *à parte rei*. His ambagibus extricatis, jam ipse se prodit nodus difficultatis, qui

qui totus latet in complexione duarum partium Propositionis; quarum prior est, *Quod summe perfectum est*, altera, *necessario existit*. Atqui pars illa prior propositionis propositionem alteram occulte involvit, hanc nempe, *Aliquid est summe perfectum*: & connexio illa, *est*, furtim hic usurpat significationem hanc, *existit à parte rei*; adeo ut is insit sensus in latebris propositionis huius, *Aliquid existit à parte rei, quod est summe perfectum*. Sumit id itaque Cartesius, quod controversum est; nam cum ait, *Quod summe perfectum est, necessario existit*; tantumdem hoc est, ac si diceret, *Aliquid existit à parte rei quod est summe perfectum, atque id necessario existit à parte rei*. In quo ponit pro confesso, quod quæritur, ac manifeste petit principium. Hæc ut eludant Cartesiani, ac probent in magistri sui argumentatione non sumi, ut concessam *existentiam* rei infinitæ & summe perfectæ, in exemplum proponere solent hunc syllogismum: Quidquid clare & distincte cognosco in idea rei alicujus contineri, id rei illi adscribendum est: atqui in idea trianguli clare & distincte cognosco tres angulos contineri: tres igitur anguli adscribendi sunt triangulo. Si quis, inquit, ad id respondeat tres angulos adscribendos esse triangulo, modo adscribendi sint triangulo, inepte respondeat: nec enim sumitur hic ut concessum, quod vi ipsius argumenti obtinetur. Idem porro peccare ajunt, qui sic solvunt argumentum istud, Quidquid clare & distincte cognosco in idea rei alicujus contineri, id rei illi adscribendum est: atqui in idea rei infinitæ & summe perfectæ, clare & distincte cognosco *existentiam* contineri: ergo *existentia* adscribenda est rei infinitæ & summe perfectæ. Ajunt, inquam,

quam, frustra responderi *existentiam* adhibendam esse rei infinitæ & summe perfectæ, modo existat; nec enim se sumere ut concessum, quod obtinent vi argumenti, Verum hic quoque nobis officias præstent; nam inter Syllogismi utriusque assumptiones magna intercedit differentia: in priore quippe assumptione, quæ talis est, *In idea trianguli clare & distincte cognosco tres angulos contineri*, triangulo id tribuitur, sine quo triangulus esse non potest, quodque naturam ejus constituit; omnino enim pertinet ad naturam trianguli, tres habere angulos. At in altera assumptione, quæ talis est, *In idea rei infinitæ & summe perfectæ clare & distincte cognosco existentiam contineri*, id tribuitur rei infinitæ & summe perfectæ, quod cujuscumque sit, & an ad ejus naturam pertineat, non certo constat; nunc enim id ipsum inter nos quæritur, an ad rei infinitæ & summe perfectæ, cujus ideam in mente habeo, naturam pertineat *existentia*, & cujuscumque *existentia*; atque id cum in quæstione positum sit, sumitur omnino quæsitum pro concessio. Quamvis ergo dem, me non posse animo informare ideam rei infinitæ & summe perfectæ, nisi existentis; ut neque ideam montis sine idea vallis; non propterea concessero rem infinitam & summe perfectam existere, ut neque hunc montem vallemve, quorum ideas in mente habeo. Nec ullum latet hic sophisma, ut frustra caussatur Cartesius, qui id ita conatur dissolvere; ex eo quidem quod idea montis in me non possit esse sine idea vallis, non sequi montem illum vallemve existere; at ex eo quod animo informare non possum ideam rei infinitæ & summe perfectæ, nisi existentis, necessario sequi rem infinitam & summe perfectam existere. In quo

quo adhibet ipse Sophisma ad responsio-
nem hanc infringendam: nam ex eo quod
animo informare non possim rem infinitam
& summe perfectam, nisi existentem, se-
quitur existere quidem illam, at in ani-
mo tantum meo, non re ipsa; & *existentiam*,
quam idea illa includit, cogitatione
ab ea separari non posse. Quapropter quo-
tiescunque exoritur in animo meo idea rei
infinitæ & summe perfectæ, exoriri quo-
que necesse est ideam *existentiæ*, alterius
ideæ comitem individuam, & cum de una
cogitat, cogitare quoque de altera; at cum
de re infinita & summe perfecta, ejusque
existentia cogitat, nihil necesse est rem in-
finitam & summe perfectam, ejusque *exi-*
stentiam extra cogitationem extare. Sive id
libet Scholæ locutionibus explicare: Rem in-
finitam & summe perfectam, cujus ideam
in mente habeo, sive quæ est à parte in-
tellectus, necessario comitatur *existentia* à par-
te intellectus; minime vero eam comitari
necesse est *existentiam* à parte rei. Urgent
rursus Cartesiani, & ajunt, Rem infinitam
& summe perfectam esse *ens* ipsum
κατ' ἐξοχήν, *ens* generale, *ens* infinitum;
id cum sit simplicissimum, simplicissimam
quoque esse ejus ideam; quæ cum *existentiam*
necessario contineat, sequi *ens* ex se,
suæque natura existere; repugnare quippe
ens non existere. Pergunt ambiguitatis la-
tebras querere; *ens* enim illud generale,
notio mentis quædam generalis est, ex sin-
gularium *entium* notionibus collecta; ut
animal, notio mentis est ex singulis ani-
malium notionibus conflata; atque *ens* il-
lud generatim sumtum, ex æquo pertinet
ad res quæ non aliter existunt, quàm in
mente, & ad eas quæ extra mentem reip-
sa existunt; & quatenus pertinet, ad rem.

infinitam & summe perfectam, quæ in mente mea est, re ipsa non existit. Ergo si ad vocem illam *entis* adhibeatur solennis nostra distinctio, ad eam impacta omnis hæc ratiocinatio dissiliet. Talis illa est: Res infinita & summe perfecta est *ens* ejusdem naturæ ac res ipsa infinita & summe perfecta; *ens* nempe quod extra mentem meam re ipsa non existit; non vero est *ens* re ipsa extra mentem meam existens.

IX. Sed ut certius idea hæc Cartesiana rei infinitæ & summe perfectæ cognoscatur, suisque momentis æstimetur, ajo me æquo jure cum Cartesio acturum, si ex idea rei hujus, quæ non in me solum, qui exilis sum ingenii, sed & in maximis fere ætatum omnium Philosophis fuit, judicium faciam de idea Cartesii. Atqui neque ego, neque veteres illi Magistri, ideam ullam in nobis deprehendimus, in qua tantum præstantiæ, dignitatis, & perfectionis insit, ut non humanæ opis, sed solius potentiæ Dei opus esse dicenda sit. Si enim infinitatem & summam perfectionem in ea agnovissent Philosophi, qui Dei naturam diligenter & anxie scrutati sunt; tantamque præstantiam, ut ab humana mente orta esse non posset, unum illum esse, corpore carentem, nulla præditum figura, infinitum, æternum, summe perfectum esse magno consensu omnes haud dubie collegissent, uti factum à Cartesio est. At contra, vel multiplicem confinxerunt Deum, vel corporeum, vel globosum, vel animale, vel cer-

IX. Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in me & aliis est, colligi non potest existentia Dei, ac proinde nec ex illa, quæ in Cartesio est.

certis circumscriptum finibus ; vel morti obnoxium , nec proinde summe perfectum : vel Deum omnino esse penitus negaverunt . Ad me vero quod attinet , cum ideam Dei quæ in me est attente considero , speciem quamdam deprehendo rei maxima præstantia & excellentia præditæ ; ac tanta , quantam in nulla alia specie unquam deprehendisse me memini : & quamvis rerum omnium mihi videatur longe perfectissima , agnosco tamen quidquid illud perfectionis est , quod in ideâ hac percipio , longe infra immensam & infinitam Dei præstantiam & perfectionem esse positum ; & quantumcunque vires animi contendam , futurum nunquam ut cogitatione tantam assequi excellentiam & complecti possim : quippe ex contagione rerum corporearum , quas sensibus usurpare soleo , semper allitum iri imperfectum quippiam & finitum ad ideam Dei quam in me conor exprimere : at quamvis veram Dei notitiam ab idea hac , quæ finita & imperfecta est , habere non possim , habere me tamen à ratione . Quamobrem longe verius , digniusque de Deo & cogitat & loquitur , qui nihil eorum esse dicit quæ cogitari possunt , quam qui Deum id esse quod cogitat , confidenter pronuntiare audet . Cum igitur idea Dei , quæ in me & aliis est , sit hujusmodi , ejus consimilem esse Cartesii ideam arbitrari possum & debeo ; ac propterea nihil omnino opus esse , cur Deus ad eam informandam auctor asciscatur . Quod si solum se sapere , reliquos homines itolidos esse dicat Cartesius , ridebimus : quis enim fanaticus , aut furiosus , pari responsione deliramentâ sua non approbet ? Certe cum ab eo esset aliquando per literas quæsitum , unde tibi ideam comparasset hujusmodi , quam viri

ingenio, pollentes, quantalibet cura & attentione adhibita in se non reperirent, respondere ausus est, ideam hanc perinde ut in se, sic in aliis quoque inesse; verum ab iis non agnosci. At rursus ab eo quaesitum oportuit, cur viri illi, & ingeniosi, & diligentes, & ab eo admoniti, ideæ hujus tam splendidae & illustris, in animis suis versantis essent inscii, solus ipse conscius esset. Nam quid ad id respondisset consentaneum rationi, aut simile veri? Quanto credibilius est, vanis ipsum imaginibus delusum censuisse ea se videre, quæ non videret; quàm reliquos omnes ea non videre, quæ obtutibus eorum paterent.

X. Insignem denique & plane joculari in argumentationis hujus Cartesianæ commissura *διαλλισµὸν*, sive ut loqui solent in Scholis, petitionem principii, & circulum supra jam à me notatum nunc iterum Lector animadvertat. Decernit ille nullam habere nos posse rei cujuslibet certam scientiam, priusquam Deum noverimus. Hinc efficitur, notitiam omnem quæ prævertitur in nobis notitiam Dei, esse incertam. Hoc si sit, ideæ omnes, notiones omnes; item propositiones, assumptiones, conclusiones, quibus ad comparandam Dei notitiam usus est Cartesius, incertæ sunt. Vel si totam hanc pompam demonstrationis, etiam si constet ex omnibus ratiocinationis partibus, ratiocinationem tamen non esse, sed simplicem tantum, ut vocant, visionem & conscientiam, ridicule affirmantibus Cartesianis stolidè credamus, conscientia tamen hæc, sive visio, incerta est. Quod si
to-

X. Per vitiosum ratiocinationis circulum existentiam Dei probat Cartesius.

totum illud, quidquid tandem sit, incertum est; incertum quoque est quodcunque inde colligitur. Colligitur autem *existentia* Dei. Attamen ex hac cognitione Dei, tanquam certissima, & certissimis à se argumentis demonstrata colligit superiora hæc omnia certa esse, & quascunque prius habuerat causas dubitandi, posito hoc principio, penitus esse sublatas. Quamobrem manifesto in se recurrit: Deus existit, inquit, quia vera est idea Dei quæ in me est: vera est idea Dei quæ in me est, quia Deus existit. Quo quid fingi potest magis

XI. Cæterum cum ex hac una Dei notitia omnem suam Philosophiam duxerit Cartesius, ideæque omnes suas, cogitationes, argumentationes, quantumvis claræ sint & distinctæ, dubias fore & inexploratas falsus sit, nisi sua *existentia* Dei probatione nitantur; vitiosam autem eam esse ac vanam à nobis liquido sit ostensum, solvit splendidus ille omnis & operosus Cartesianæ Philosophiæ contextus. Videat igitur magnum illud veritatis columen, quid ex idea rei infinitæ & summe perfectæ in causæ suæ utilitatem possit depromere; cum & finitam esse ideam hanc, & imperfectam, & obscuram, & confusam, & minimum *realitatis* gradum obtinere, & ad probandam *existentiam* Dei plane inutilem, luculenter sit comprobatum. Videt etiam, fatiscne prudenter, fatisque verecunde, si se actum sit, cum jactavit passim & inper-

F 2

no lee

XI. *Expugnatis argumentis, quibus existentiam Dei demonstrare conatus est Cartesius ruit, ipso fatente, omnis ejus Philosophia, & fenestra erroribus aperta est.*

fice gloriatus est, certioribus argumentis ostendisse se Deum existere, quàm ullum Epicherema Geometricum à Mathematicis sit demonstratum; atque una hac via quam aperuit, ad certam tantæ rei cognitionem perveniri; à qua via si qui deinceps discedere audent, pro impiis jam inde esse habendos.

CAPUT QUINTUM.

Expenditur Cartesii sententia de corpore & vacuo.

I. Exponitur Cartesii sententia de corpore & vacuo. II. Et refellitur. III. In maximos errores Cartesium impigit ignorantia duplicis extensionis; quarum alia, quæ corporum est, positiva est; alia, quæ nihili est, est negativa. IV. Jocularis error Cartesii de corporum duritie. V. Parum candide agit Cartesius, cum Mundum esse ait indefinitum.

I. **A** Liam nunc attingamus quæstionem, quæ est de corpore & vacuo: & primum, quemadmodum eam persequatur Cartesius videamus. Materię, sive corporis universe spectati naturam in eo vult esse positam, quod sit extensum in longum, latum, & profundum; quippe id primum in corpore cognosci & esse in illa enim alia re ad corpus pertinente propriam ejus sitam dici posse; non in duritie, non in pondere, non in colore, caliditate frigore, aliisque hujusmodi: nam quod

I. Exponitur Cartesii sententia de corpore & vacuo.

quod spectat ad duritiem, cognosci illam ex manuum nostrarum tactione; quod si ergo, cum manus nostra movetur in aliquam partem, corpora omnia ex illa parte recedant, duritiem illorum perceptum non iri à manu nostra; nec idcirco tamen corpora hæc corpoream naturam amissura. etiamsi nullum nobis exhibeant duritiei sensum: item corpora quæ duritie pollent præ cæteris, licet comminuantur in pulverem, vel etiam liquefiant, haud minus tamen futura corpora: de pondere quoque idem esse judicandum; ignem enim, qui levis est, esse tamen corpus; uti & aerem etiamsi colore careat; aquam, etiamsi calore; ignem, etiamsi frigore; solam esse extensionem, qua detracta, detrahatur corpus; qua addita, corpus augeatur; quantitatem seu extensionem, à corpore, sive re extensa intellectum solum, non re distinguere & differre: imo, si quis ea conetur mente disjungere, confusam tantum rei corporeæ, tanquam corpore carentis, ideam hunc habiturum; claram contra & distinctam extensionis, tanquam corporis, quæ propterea perperam *accidens* appellatur: similiter spatium sive locum internum, qui repletur à corpore, corpus ipsum reipsa esse, sed intellectu solum distinguere; extensionem enim illam in longum, latum & profundum, qua constat spatium, hanc ipsam esse qua constat corpus; id solum interesse, quod in corpore spectetur extensio, ut singularis & individua; in spatio, ut generalis, ita ut mutari possit extensio quæ spatium implet, corpus nempe ipsum: nec mutetur tamen extensio illa in qua erat corpus: cum igitur genus & species re non differant ab individuo, sed tantum intellectu, extensionem spatii,

non re, sed intellectu differre ab extensione corporis; quæ cum ita sint, clarissime apparere nihil esse posse in rerum natura omni corpore plane vacuum; nam cum natura corporis in extensione posita sit, ubicunque inest extensio, necessario illic inesse corpus; alioqui, si extensio illa non sit corpus, eam fore nihil, atque ita nihil fore extensum; id autem fieri non posse, cum nihil nulla sit extensio, nullæ qualitates, proprietates nullæ: unam hanc esse ex anteceptis à pueritia falsis opinionibus, quod nullam rem impedire credimus, quominus vas aliquod ita vacefieri saltem, Deo possit, ut nullum in eo corpus maneat, nam si vacefiat, latera vasis illico coitura; quippe sublato ex vase omni corpore, sublatum iri extensionem, futurumque nihil inter vasis latera; quæ si non coeant, possitque vas manere cavum, uti erat, cum necessaria sit inter ejus capacitatem, & extensionem illam generalem conjunctio, mansuram quoque extensionem; atque hac manente, mansurum quoque corpus; nihiloque magis percipi posse montem sine valle, quam capacitatem vasis, laterumque distantiam sine extensione, & extensionem hanc sine corpore; alioquin nihil fore extensionem, & distantiam illam futuram nihil, quæ secum manifesto pugnent; atque hunc errorem cum aliis temere nos à pueritia præsumsisse, id à Deo fieri posse; quod longe fecus est: hinc sequi porro, Mundum nullos habere amplitudinis suæ fines; nam si qui essent, ultra eos futurum vacuum, quod esse omnino non potest; nec idcirco tamen causam se habere, cur Mundum dicat esse infinitum, quod de solo Deo dicendum sit; sed tantum *indefinitum*; ad id enim

enim satis esse, quod probari vel percipi non possit ullis eum limitibus contineri; neque se negare tamen habere eum posse limitis aliquos quos percipere nequeat; sequi etiam, alios Mundos esse non posse præter hunc, qui jam extat; nec enim spatium ullum esse vacuum, in quo sit esse possint: item sequi, Mundum hunc numquam esse desitutum, nisi eo desinente novum illico mundum condant Deus, ne minima quidem interposita mora ne vacuum oriatur; nec ullum futurum fuisse spatium, si nihil unquam Deus creasset: sequi denique, idem prorsus significari vocabulis, spatii, extensionis, distantiae, corporis, & materiae.

II. Adversus ea multa fusa, & non infeliciter disputata sunt à Philosophis. Horum præcipua sunt isthæc; falso censere Cartesium, id primum in corpore & cognosci & esse, quod sit extensum; prius enim esse, habere partes à partibus secretas & divisas, quam esse extensum: confundi præterea ab eo extensionem cum re extensa; quæ si distinguantur, uti par est, & uti factum nonnunquam ab eo est, inventum iri in re extensa, aliquid: in quo extensio recipiatur, eique suppositum sit: quinetiam cum corpus omne sit in aliquo loco seu spatio, si spatium omne corpus est, necesse esse corpus omne esse in corpore, quod absurdum est; nec inficiari posse Cartesium omne corpus necessario desiderare spatium sive locum in quo sit, eo-que carere haudquaquam posse; quippe qui decreverit Mundum alium, præter eum qui nunc extat, idcirco creari non posse, quod

F 4

nul-

II. Et refellitur.

nullum supersit spatium, locus nullus, in
 quo locari possit: cum autem spatium sive
 locus, in quem diversa corpora possint or-
 dine succedere, sit immobile, nec mutetur
 cum corporibus, spatium sive locum dif-
 ferre à corpore, sive re locata; vel si lo-
 cus, in quo corpus est, dicatur mutari
 cum corpore, corpus non mutare locum,
 cum movetur, hoc est, e loco in locum
 transfertur; quo quid ineptius fingi po-
 test? Ad hæc quod ait, corpus duritie,
 mollitudine, calore, frigore, levitate, pon-
 dere aliisque hujusmodi carere posse; ex-
 tensione carere non posse, idem valere hoc
 ac si dicas, ceram figura quadrata, glo-
 bosa, tereti, levi, angulata carere posse;
 ut autem hæc, illave figura carere potest
 cera, neque tamen omni figura carere po-
 test, ita corpus hæc, illave qualitate care-
 re posse, nec tamen posse omni omnino
 qualitate carere; quemadmodum corpus ca-
 rere potest hæc illave extensione, pedali
 puta, vel dodrantali, vel quadrantali;
 omni omnino extensione carere non po-
 test. Istis graviora sunt hæc, quod augu-
 stissimum Eucharistiæ Sacramentum doctrina
 ista funditus labefasciat; nam si corpus
 non est, quod caret triplici extensione, il-
 lic corpus Christi non est, ubi extensio-
 nem illam non obtinet. Id tam apertum,
 tamque liquidum est, ut quidquid contra
 commentum sint Cartesiani, vel communi-
 scuntur posthac, nauci non esse æquorum
 æstimatorum judicio definitum sit. Jam si
 nullus alius Mundus præter hunc nostrum
 esse potest, valde utique imminuitur &
 attondetur potentia Dei, cui non solum
 Mundi alterius, sed vel minimi corporis
 creandi facultas eripitur. Hoc efficere non
 potest Deus, nec efficere potest, ut ullum
 cor-

corpus ab alio corpore penetretur; quod & aperte negavit Cartesius. Id autem plerisque sacrae Fidei decretis repugnat. Imo, dicendum quoque Cartesio est, ne orbem quidem hunc ex nihilo Deum creasse; nec eum destruere, & in nihilum solvere posse; hoc enim si fuisset, foretve, spatium in quo est, vacuum fuisse ante, & post futurum: quod repugnare Cartesius autumat. Quæ si admittuntur, admittendum quoque est, materiam esse æqualem Deo, nec ab eo pendere; quam impietatem ab Anaxagora, Pythagoreis, Platonis, & Stoicis ortam hauserunt prisci Hæretici, Marchionistæ, Valentiniani, & Manichæi. Et mirabile sane est, adeo in angustum cogi potentiam Dei ab eo, qui efficere hunc posse decrevit, ut his bina non sint quatuor, & res eadem simul sit & non sit.

III. Abnormia hæc vitia doctrinæ istius fere jam deprehensa sunt. Nunc id novi addam, tot monstra peperisse, non falsam modo & absurdam, sed plane puerilem Cartesii hallucinationem, quàm colligit illic necessario inesse corpus, ubicumque est longitudo, latitudo, & altitudo, ex eo quod vacuum, sive nihilum, esse non possit longum, latum, & profundum, nec ulla esse possit, nihili extensio; manifestam enim repugnantiam hoc continere; quippe nihili nullas esse proprietates, nullas qualitates. En vero insuperabilis ille obex, cui Deum ipsum cedere necesse sit. Advertisset vero Cartesius duplicis esse generis

F 5

qua-

III. In maximos errores Cartesium impigit ignorantia duplicis extensionis; quarum alia, quæ corporum est, positiva est; alia, quæ nihili est, est negativa.

qualitates, five proprietates, *positivas* alias, alias *negativas*; nihili proprietates *positivas* nullas esse, *negativas* multas. Annon enim nobis dicere licet, nihilum immutabile esse, immobile esse, infestum, incorruptum, æternum esse? nihilum nihilo simile esse? nihilum differre à rebus creatis? nihilum esse contrarium enti? ex nihilo orbem à Deo esse creatum? cæteraque quæ elegantissimo Poëmatio tribuit Nihilo Passeratus, vir amœnissimi ingenii? Atqui hæc immutabilitas, hæc immobilitas, cæteraque quæ nihilo per huiusmodi locutiones tribuuntur, meræ sunt negationes, nempe mutabilitatis, mobilitatis, generationis, corruptionis, finis, discrepantiæ à nihilo, similitudinis cum rebus creatis, convenientiæ cum ente, *existentiæ* rei ullius ante mundi creationem. Similiter cum fingimus in nihilum à Deo redigi vinum quod continetur vase aliquo, nullo alio admissso corpore in vini locum, dicendum est vacuum manere spatium, quod à vino occupabatur, ejusdemque id fore amplitudinis & extensionis, ac prius erat vinum, meritoque vacuo huic spatio extensionem tribuamus, at *negativam*; nam cum dicam spatium illud inane, quod intra vas est, esse pedis unius quadrati, perinde erit ut si dicerem in spatio illo pedali nullum esse corpus; & pedalis hæc extensio vacui, five nihili, erit negatio corporis in spatio pedali. Huc non iniegit Plato, Philosophus Cartesii valde dissimilis; non enim inane dixit esse, sed quasi esse. Videtis quàm exigui pulveris jactu, maximi motus animorum quiescant. Dignumne vero erat Philosopho, tantas res, quantas ex hoc capite fluere ostendimus, voculæ unius ambiguitate decidere?

IV. Quam

IV. Quàm frivola est autem argumentatio illa Cartesii, qua probare conatus est naturam corporis non esse in^{duritie} positam? Cum manus nostræ, inquit, moventur in aliquam partem, si ab ea parte corpora omnia eadem celeritate recederent, quàm manus nostræ moventur, duritiem nullam sentiremus; nec idcirco tamen corpora ita recedentia corporum naturam amitterent. Quo argumento probare quoque possum, mala Tantalo impendentia, suavia non fuisse; quod cum recederent simul atque ea hic ore captaret, suavitatem eorum degustare non posset. Brevius dixisset, si manus in sinu contineamus, neutiquam sensuras duritiem corporum, ac propterea corporis naturam ex duritie non pendere. Bifariam spectatur durities, vel quatenus opponitur mollitudini, vel quatenus significatur ea, quæ à veteribus dicta est *ἀντιπνικία*.

Ea autem vis est à natura corporibus insita, qua nullum aliud corpus admittunt intra se, suamque molem ac spatium tuentur; adeo ut ubi corpus est aliquod, illic aliud corpus esse naturaliter non possit. Id autem nihil aliud est, quàm quod in scholis appellatur, *impenetrabilitas*. Audiaverat Cartesius priscos quosdam Philosophos naturam corporis posuisse in hac *ἀντιπνικία* quàm sententiam obtriturum se confusus est egregio illo quod attulimus argumento; in quo primum id peccat, quod geminam hanc, quam dixi, duritiem non distinguit; deinde, quod ex manuum nostrarum contactu estimandam eam censet. Ad utramlibet autem duritiem refertur contactus ille, falsissimum id esse liquet: nam tegmen ferreum equo & equiti fugienti impositum, durum esse non desinit,

F 6

etiam-

IV. *Jocularis error Cartesii de corporum duritie.*

etiamsi eum cursu attingere, & manu contingere frustra contendam. At si in Mundo sint hominum manus; si non sint, corpora omnia, etiamsi mollia, aqua, aer, ignis, suam duritiem siue ἀντιτύπιας semper retinent: & aurum, siue solidum, siue fusum, æque tamen impenetrabile est. Præclare itaque veteres illi, qui in ἀντιτύπιας constituebant naturam corporis, corpus ita definebant (1), ὅγν' αὐτὴν πύκν' ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. idest, *Moles renitens, quantum in se est*. Nempe duritiem, siue ἀντιτύπιας internam ac naturaliter corporibus insitam, ex natura suapte, non ex aliarum rerum comparatione æstimari volebant. Quod nec diffitetur Cartesius (2), cum Henrico Moro corpus esse definienti rem sensilem, respondit hac finitione proprietatem aliquam corporis explicari; non naturam integram, quæ extare potest, etiamsi nulli sint homines, nec ab humanis sensibus pendet.

V. Mundum autem cum indefinitum esse dixit, latebram sibi paravit in dictionis hujus obscuritate, ad quam confugeret, cum urgeretur Theologis, quos in se concitatum iri præsentiebat. Id vero esse vult indefinitum, quod finitum, necne sit, ignoratur; unde efficitur vocabulo hoc significasse Cartesium, cujusmodi res sit, si ad nostram notitiam referatur; non cujusmodi suapte natura sit. Quod si indefinitum illud est; quod ignoratur sit ne finitum, an infinitum; ignoratur utique, an Mundus finitus sit, an infinitus.

(1) Plutarch. De Placit. Philosoph. Lib. 1. cap. 12.

(2) Cartes. Epist. Tom. 1. Epist. 67.

V. Parum candidè agit Cartesius, cum Mundum esse ait indefinitum.

finitus ; ac propterea ignoratur quoque ; pluribus Mundis locus supersit , necne. Temere itaque affirmavit Cartesius , quod ignorabat , cum plures Mundos esse non posse dixit. Porro nihil indefinitum est suapte natura : quidquid enim est , vel finitum est , vel infinitum : si finitum , corruere omnem suam doctrinam de corpore & vacuo , cæterisque rebus naturalibus fatetur Cartesius ; si infinitum , frustra effugium quærit in indefinito , & convictus tenetur errorum omnium , quos ex perversis illis principiis oriri ostendimus. Quid quod & ex iis manifeste sequitur Mandum esse infinitum ? nam quid aliud est infinitum quàm quod fine caret , nec ullius clauditur limitibus ? Optime & vere Thomas Aquinas (1) *In rebus materialibus aliquid dicitur , infinitum , per privationem formalis terminationis .* At Mundum nullos amplitudinis suæ fines habere palam asseverat Cartesius ; & si negaret , secum ipse pugnaret ; quippe si corporum & materiæ fines sint aliqui , ultra fines illos nulla materia est , nullum corpus ; proptereaque spatium illic vacuum est & merum nihil , & plures in eo Mundi locari possunt ; quæ fieri non posse contendit.

CAPUT

(1) *Thom. Aquin. Part. 1. Quest. 86. art. 2. ad 1.*

CAPUT SEXTUM.

Expenditur Cartesii sententia
de ortu mundi hujus
aspectabilis.

*I. Exponitur Cartesii sententia de ortu trium
elementorum, ex quibus Mundum hunc aspe-
ctabilem constatum esse docuit: II. Et refellitur.*

I. PROSTRATIS his commentis, reliquarum
Physices Cartesianæ partium, quæ his
incumbunt, ruinam sequi necesse est; ac
egregium præsertim hoc inventum, quo
Mundi hujus aspectabilis ortum descripsit,
ex materia videlicet, ab initio partibus mi-
nutis & æqualibus conflata, quarum una-
quæque circa centrum suum sigillatim; plu-
res vero conjunctim circa communia quæ-
dam centra in morem vorticum volveren-
túr. Ex harum particularum ita commota-
rum conflictu & attritu decisa fuisse vult-
ramenta quedam; atque has particulas ca-
stigatis angulis omnibus, omnique exten-
sione decussa, tornata fuisse in globulos abra-
sa vero præsemina cum agitantur ce-
lerrime, & ad explenda globulorum inter-
valla assidue comminuerentur, summam
adepta esse tenuitatem, ac continuato sub-
inde motu tenuiora magis, magisque esse
facta, neque ullum esse molituræ hujus ac-
trituræ modum; nec globulos quidem ip-
sos

*I. Exponitur Cartesii sententia de ortu trium
elementorum, ex quibus Mundum hunc aspe-
ctabilem constatum esse docuit;*

fos in perpetua hac agitatione adversus mutuos incurfus molem suam integritatemque tueri, sed comminui in dies; cæterum cum non eadem esset ramentorum omnium sive micarum (uti atomi Epicureæ appellantur à Seneca) ex globulis cadentium subtilitas, crassiora simul connexa & implicata varias moles concinnasse; tribus porro his elementis omnem aspectabilis hujus Mundi ortum contineri, ex decussis enim particulis, quas materiam subtilem, sive primum elementum appellat, Solem ac stellas extitisse; cælum ex globulis, quos secundum vocat elementum; ex crassiorum primi elementi partium complexione, quo tertium constat elementum, Terram, Planetas, & Cometas prodisse. Hæc, inquam, miracula, non differentis Philosophi, sed somniantis; non docentis, sed optantis, unice, incumbunt Cartesiano decreto de plenitudine rerum, quæ nullam admittat vacuitatem. Nam si spatium ullum posset esse vacuum; nihil attineret confingere immensam illam primi elementi tenuitatem ad explenda intervalla globulorum, perpetuamque illam trituram, nullis unquam, neque tennitatis, neque temporis finibus terminandam. Atque hanc se habuisse causam istorum comminiscendi fatetur Cartesius; quod vacuum esse quidquam repugnet.

II. Verum cum vanum esse demonstraverim argumentum, quo impulsus asseveravit Cartesius nihil esse posse vacuum, frivolam quoque esse consectarium est, & absouam, quam inde commentus est, rerum progenerationem. Sed & aliis insuper, ac gravissimis laborat incommotis imaginariis

rius

II. Et refellitur.

rius ille trium elementorum ortus. Taceo vulgatum illud, cui nunquam fatis solide occursum est à Cartesianis; quod ex perpetua corpusculorum concursione, & ramentorum decussu, augeri in dies necesse sit primum elementum, minui vero tandemque deleri secundum. Quibus par quippiam in suprema rerum conflagratione eventurum docebant Stoici; futurum videlicet, ut Sol Lunam, cæteraque astra, sibi similia efficiat, in seque convertat. Nam quod respondet Cartesius, ex primo elemento gigni tertium, atque ita actum primi elementi coerceri minime, id quidem secundi interitum sistit: nisi rursus ex primo & tertio renasci dicat secundum; quod nec dixisse tamen usquam Cartesium reperio; & si dicere audeat ullus Cartesianorum, risum tollent coronæ Philosophorum; perinde enim id erit, ut si ex scobe dicat scobinam fieri. Deinde cum negaverit Cartesius (1) coagmentationem ramentorum primi elementi, unde oritur tertium; vel ullum denique corpus, assequi posse soliditatem globulorum secundi elementi, manifestum est tertium elementum in secundi naturam non posse traduci. Quod longe minus dici potest de primo elemento: cum ex continua triturata tam subtile, tanque fluidum evaserit, & in dies evadere pergat, ut longe desciscat à soliditate secundi; etsi quid in eo firmum, solidumque sit, statim transeat in tertium. Taceo & mirificam illam subtilitatem primi elementi, quod ad singulos corporum motus friari necesse est in partes infinitas, ut ad omnes corporum anfractus,

(1) *Cartes. Princip. Part. 3. §. 113. Part. 3. §. 8.*

flus, angustias, & flexus celeriter fragmenta sua accomodet: quod est hujusmodi ut à mente nostra percipi non posse fateatur. Cartesius, sed pro certo tamen haberi jubeat, ut pote ex suis principiis aperte deductum: cum potius principia hæc retractare debuisset & revocare in dubium, utpote ex quibus id sequeretur, quod animo comprehendi non posset: præsertim cum cavendum sæpe sanxisset, ne iis præberetur assensus, quorum clara & distincta non haberetur perceptio. Taceo hæc, inquam: in hoc conquiescam argumento, quod solenter excogitavit acutissimus Anglus, Henricus Morus, quem malleum Cartesiano-
rum merito appelles: ad id enim, velut ad fatalem quemdam scopulum, allisa hæc trium elementorum compages; totiusque aspectabilis orbis coagmentatio, disturbatur prorsus & concidit. Ponamus, inquit (1) particulas illas minutas & æquales, quibus primo constitisse universitatem rerum finxit Cartesius, fuisse quadrantaliam sive cubos, qui & ad figuram globosam accedunt, & omnem vacuitatem possunt explere; si ex eorum agitatione, decisis undique extantibus angulis fiant globi, fragmentorum illorum omnium copia eam habebit ad globulos omnes rationem, quam decem ad undecim; cum cubus ad globum inscriptum eam habeat rationem quam unum & viginti ad undecim. Jam si temporis progressu, & motus continuatione major segminum copia in dies ex globulis delibetur, brevi ita augebitur, ut jam omnem globulorum molem æquet. His positis, si media pars ramentorum sive mate-

riæ

(1) *Herr. Mor. Encbir. Metaphys. cap. 16.*

riæ subtilis explendis globulorum sive secundi elementi intervallis delegetur, altera pars supererit, unde Solis globus conficitur. Ergo cum globuli, sive secundum elementum, & ex iis decussa ramenta omnem vorticis hujus Solaris, in quo sumus, universitatem ex æquo expleant, Sol vero dimidium habeat ramentorum illorum; quartam partem vorticis hujus obtinebit Sol, eamque ad illum habebit rationem, quam unum ad quatuor; ac propterea Solis diametros major erit reliqua parte diametri vorticis. Hoc si sit, Terra, cæterique adeo Planetæ, Solis globo erunt immerfi. Hæc tam firmis nituntur rationibus, ut omnem exceptionis ansam præcidant, & commentitiam hanc trium elementorum, ac universi orbis constructionem, quam non immerito *Fabulam Mundi sui* appellat alicubi Cartesius (1), funditus pessumdent. Scio equidem excogitari posse corpora alterius figuræ, quæ propius accedat ad globosam quam quadrantalem, & omnem vacuitatem possit explere, puta Prisma sexangulum, cujus altitudo sit æqualis diagonali linæ basis sexangulæ; ac minus propterea ex iis detritum iri ramentorum, ut in globos rotundentur. Vel ita tamen ea prodibit inde materiæ subtilis copia, ut Solem ex ea nasci necesse sit, cujus dimidia Diametros, sive radius supereret Solis & Terræ distantiam.

CA-

(1) *Cartes. Epist. Tom. 2. Epist. 103.*

CAPUT SEPTIMUM.

Expenditur Cartesii sententia de
caussa gravitatis corporum
terrestrium .

I. Exponitur Cartesii sententia de causa gravitatis corporum terrestrium . II. Et refellitur .

IN Ihilo felicior fuit Cartesius in assignanda causa gravitatis corporum terrestrium, quam confert in motum globulorum secundi elementi; qui cum à vortice, in quo sunt, circumagantur in orbem, motu hoc tendere illos necesse esse ait ad extremum vorticis ambitum secundum lineas rectas; atque idcirco si quæ terrestria corpora occurrant, cum tantâ in iis non inest ad fugiendum centrum & extrema petenda propensio, de loco suo decedunt, urgentibus globulis, & ab his ad alta continentibus retruduntur ad inferiora; atque eo magis, quo plus habent materiae terrestris, minusque coelestis. Id ut commodius explicet, utitur exemplo ingentis alicujus vasis aqua pleni; quæ aqua si in orbem vertatur, & minutæ aliquæ injiciantur ligni particulae, confluent illæ statim ad centrum, & suspensæ in medio aquæ vortice natabunt, uti medium vorticis surinnat terra.

*II. Hæc quantumvis belle & ad speciem
ve-*

I. Exponitur Cartesii sententia de causa gravitatis corporum terrestrium .

II. Et refellitur .

veritatis composita, fidem tamen non obtinebunt à cordatis Philosophis, si observaverint aquam hanc in vase circumactam, ferri circa axem motus hujus, & injectas in eam particulas ad axem illum tendere, & quidem unamquamque particulam ad id axis punctum, in quo secatur axis ab area plana vertiginis particulæ hujus: non vero tendere ad centrum vasis. Nam si aquâ impleatur vas aliquod in cylindri formam excavatum, & aqua in orbem agatur, tum in eam injiciantur particulæ aliquæ lignæ & lapideæ; conspicientur illi co particulæ lignæ ad supremam axis partem confluere, lapideæ ad infimam; neutræ vero ferri ad centrum cylindri. Nempe singulæ petent centrum areæ planæ in qua moventur; ac proinde cum in suprema parte aquæ ligna, in inferiores lapides circumagantur, centra utriusque vertiginis in variis erunt axis partibus, in iis nempe punctis, in quibus areæ vertiginis utriusque axem secabunt. Hinc sequitur, corpora terrestria à globulis materiæ coelestis depressum iri, non versus terræ centrum, sed versa centra vertiginum suarum; nempe unumquodque versus centrum vertiginis globulorum à quibus deprimitur; hoc est, versus punctum illud axis terræ in quo secatur axis ab area vertiginis hujus: unde fiet, ut ea sola corpora terrestria quæ sunt sub Æquinoctiali, cadant in terram ad perpendicularum, sive ad rectos angulos; reliqua vero ferantur quidem ad perpendicularum versus axem terræ, at oblique versus terræ superficiem; & obliquius, quo obliquior erit illis sphaera & sub Polis denique corpora in terram omnino non cadant. Quæ cum falsa esse experientia testis nos quibus Sphaera obliqua est doceat, & cor.

& corpora omnia terrestria, in quacunque Sphæræ positura sita sint, ferantur in terram ad perpendicularum, ac centrum propterea terræ manifesto petant, causam gravitatis terræ, quam attulit Cartesius, plane falsam esse dicendum est. Inde adeo Anaximander, & Leucippus Eleates, qui ex hujusmodi vertigine concretam esse terram crediderunt, non globosam illam, sed *τυμπαροειδῆ*, sive cylindraceam esse dixerunt: terramque ipsam veteres Cylindri figura adumbrarunt, ut à Porphyrio (1) traditum extat. Plura persequeretur; sed facile intelligitur quam promptus eis in minutis & consuetariis fuerit lapsus, qui in præcipuis tam sæpe corruiť.

CA

(1) Porphyrii, apud Euseb. Præp. lib. 3. cap. 7.

CAPUT OCTAVUM.

Expenditur generatim Cartesiana
Philosophia.

I. I. Laus Cartesiana Philosophia. II. Cur tantum aetati huic placuit. III. Notantur Cartesianae Philosophiae latus. 1. Inconstans est. 2. Figmentis nititur. 3. Effectibus causas non necessarias, causis effectus non necessario assignat. 4. Officiis Fidei. 5. Visiosa utitur ratione philosophandi. IV. Cartesii vitia. V. Censorium iudicium de Cartesii descriptionibus. VI. Cartesii vitia. VII. Insigne hoc Cartesii vitium, quod novitatis nimium fuit studiosus, ac propterea simulate affectavit inscitiam, quam ejus affectare retinuerunt. VIII. Est nihil fere attulit novi. IX. Laus Aristotelis. X. Vulgares sunt Cartesianae Moralis regulae Epilogus.

I. **N**unc ergo novitiae hujus Philosophiae naturam circumspeciamus atque indolem. Fronte quidem ipsa eximiam de se spem facit: præclaros habet ad veritatem aditus; radices errorum, anteceptas videlicet opiniones evellit; & velut in purgato ad ædificandum solo, in confectis & omnium assensu comprobatis principiis fundamenta locat. Principia hæc pauca, clara, simplicia. Depromptus dehinc ex iis speciosus ille doctrinae contextus. Pressa & compacta rerum inter se aptarum & coherentium commixtura. Ad naturæ leges, ad experientiae magistræ testificationem, ad normam machinalis scientiæ, si fastidionis hu-

I. Laus Cartesianæ Philosophiæ.

hujus patronis credimus ; exacta accurate omnia . Magna ubique similitudo veri . Nihil intricatum , nihil obscurum , nihil superfluum . Dilucida passim , & plane philosopha brevitās .

II. Quamobrem minime miror disciplinam hanc tantis plausibus , tanta approbatione vulgo fuisse exceptam ; ab iis præsertim , qui olim in Scholis , dum pueri essent , Peripateticis velitationibus utcunque exercitati , at reliquæ omnis priscæ Philosophiæ , veterumque sectarum plano inscii delectati sunt hac novitate doctrinæ ; non senticosæ , non hispidæ , non perplexæ : & quam Aristotelica parum sibi perspecta probabiliorem & similiorem veri judicabant , cæteris quoque disciplinis , quas Aristotelica etiam putabant esse inferiores , anteponeere non dubitarunt . Postquam enim Arabes , florentibus olim rebus suis , cum extincta per orbem prope jacerent bonarum literarum studia , aliquos Aristotelis codices nacti , in suam converterunt linguam , & ut omnis Philosophiæ ignari adhuc erant , traditam his libris doctrinam avide arripuerunt , & per totum porro Occidentem disseminarunt ; ita primum nostris hominibus placita est Peripatetica hæc doctrina , ut non alia deinceps inibui se passi sint ad hanc ætatem . Sed lapsu demum temporis , uti fit , sectæ hujus tricas pertæsi , ad eamque quasi nauseantes , quæ primæ in hoc fastidio objectæ sunt ipsis offæ Cartesii , tam jucunde ipsis sapere visæ sunt , ut iis sese ingurgitaverint largiter , omnemque aliam ingenii passionem respuerint . Hos alii , nihil nisi alienis oculis spectare so-

II. *Cum tantum atari vult placuit .*

soliti, pecudum ritu secuti sunt. Quidam acutiores, at parum candidi partium, studio ducti, Cartesianos se professi sunt; non quod doctrinam hanc probarent, sed quod eam probare videri, conducibile sibi putarent. At sagacioribus viris, & longo Philosophiæ usu subactis, & animus ab assensionum temeritate cohibentibus, non minores sectæ hujus, quam cæterarum, ac fortasse majores etiam labes deprehensæ sunt, totaque vacillare ac inermis niti radicibus visa est.

III. 1. Agnovistis enim neutiquam obsecutum esse Cartesium positis à se philosophandi legibus, & à tradito in exorsu dubitandi præcepto statim discessisse, plurimæque admisisse, non dubitatione solum, sed repudiatione etiam digna. Quasi cunctatione hac præmuniret confidentiam suam; ac discipulos suos de cæterorum Philosophorum opinionibus dubitare, soli sibi sine dubitatione assentiri vellet. Ex hac porro principiorum inconstantia magnam doctrinæ totius mutabilitatem consequi necesse fuit. Quædam enim probabilia juxta positam ab eo dubitandi legem rejecta videas: quædam valde incerta, quasi pro imperio dictata & sancita. Plurima hujusmodi audistis ex me, & jam ab aliis notata sunt. Atque hoc sane primum doctrinæ hujus vitium est.

2. Alterum hoc, quod ex male perspecta mentis humanæ natura, figmentis ejus solidi aliquid subesse censuit, iisque tanquam certissimo instrumento usus est ad solvendas

III. Notantur Cartesianæ Philosophiæ labes.

(1) *Inconstans est.*

(2) *Figmentis nititur.*

ventas difficillimas Philosophiæ quæstiones ; ut si quis ex motu nubium cursus cœli astrorumque metari velit . Hinc factum ut aberraret , cum in multis aliis , tum maxime in inquisitione Criterii (qua norma qui caret , frustra is aspirat ad cognitionem veritatis) & in demonstranda *existentia* Dei , unde opinionibus suis plerisque fidem facere conatus est . Atque universam hanc Philosophiam labes hæc pervagatur ; ut si fanaticam dicas , non valde alieno eam nomine signes .

3. Minime vero probare possum , quod causas naturales investigans , in iis acquiescit , unde res oriri potuisse fingit ; cum has solum admittere debuerit , unde res necessario ortæ sunt . Nam si vel aliam causam habere potest hic effectus , vel alium effectum habere potest causa isthæc , hunc ex illa arcessere , divinare est . Nihil quippe in natura fit fortuito : sed quoties scun- que concurrunt causæ omnes ad efficiendum aliquid necessariæ , non potest id non effici . Quicumque igitur effectus ex causis aliquibus oriri potest , ex iis necessario oritur ; & ex quibus potest oriri , ex iis necessarium est non oriri . Geminas vero rei ejusdem aut incertas causas proponere , id omnino est micare in tenebris . Præclare Sextus Empiricus (1) : si ex eo solum , inquit , quod verum est , oriretur verum , veritate effectuum cognita causarum quoque unde oriuntur constans esset veritas : at cum ex falso , perinde ut ex vero , oriatur verum , etiamsi veri sint effectus , necesse

G

cesse

3. Effectibus causas non necessarias , causis effectus non necessarios assignat .

(1) *Sext. Empir. adv. Mathem. libr. 7.*

esse non est veras esse causas , unde accessuntur . Hoc est , cum unus effectus plures proponuntur vel proponi possunt causas , plures falsas esse necesse est , cum unica tantum vera sit . Hinc æstimare licet totum illud textum Physicæ Cartesianæ ; etiam si enim concederemus ex iis quas posuit principiis res omnes corporeas , mundumque universum nasci potuisse , quod falsum tamen esse satis probavimus , non inde sequeretur mundum ex his principiis natum esse . Imo vero ex causis plane diversis nasci potuisse non diffitetur Cartesius : nam ex Chao ipso eundem rerum ordinem per leges naturæ deduci posse ait , atque eum qui nunc est , idque olim suscepisse explicandum . Quam ineptus vero ille sit & ridiculus , qui sedens ad Lutetiae portam , profiteatur se dicturum unde viatores omnes illuc adventantes sint profecti , & hunc Lugdunum , illum Divionem dicat esse profectum ; quia hic Lugduno , ille Divione proficisci potuit ? Ut autem ex aliis causis Mundus hic noster nasci potuit , ita ex iisdem causis , quas finxit Cartesius , nasci potuit Mundus alter ab hoc nostro plane diversus . Quid veri autem , quid commodi , percipi potest ex huiusmodi commento , in quo incertæ sunt causæ & incerti effectus ? At , inquiunt , finis id certum & utile , at laudabile profecto est , & ab Aristotele , & Epicuro , & aliis probatum & factitatum : præsertim si ad pauca principia & valde simplicia tanta effectuum varietas reducatur , quod à Cartesio præstitum est . Magnum profecto id videtur , & vulgo placuisse minime miror : verum si attentius spectemus principia Cartesi , quam specie simplicia , tam multiplicia effectum comperimus . Nam con-

tinua

tinua illa tritura partium, quæ quantumvis comminutæ magis magisque tenuari, ac propterea novas semper figuras induere possunt, ingens illa primi elementi subtilitas & mobilitas, varix illæ tertii elementi coagmentationes & moles, tum & corpusculorum terrestrium varietas, feracissima seges est ad quidvis comminiscendum: ut Cartesio tam facile fuerit imaginarium quemcunque Mundum inde procudere, quam huncce nostrum. Id autem Aristoteli aut Epicuro nequaquam possis objicere: nam cum hic certas figuras & immutabiles, certaque figurarum numerum individuis suis corpusculis adscripserit; ille vero ad certas formas & definitas retulerit rerum omnium ortum atque statum, certi inde effectus & definiti jure elici potuerunt. Quæsi-
veris à Cartesio, quid factum sit, ut Saturni orbem Annulus ingens orbiculato circumjectu, nusquam cohærente, amplectatur, causas illico ex inuenso suo causarum penu tam inusitati effectus depromet. At causæ illæ erunt hujusmodi, ut ex iis Annulos ita circa reliquos Planetas, ipsamque terram, pari modo, parique jure architectari possis. Scitum vero est Philosophorum, quæ nimia probant, nihil probare. Atqui si ea posuisset principia, ex quibus Saturnum Annulo circumdatum esse collegisset, antequam id pro singulari sua solertia deprehendisset Hugenius, ea demum magnam veri similitudinem præferrent. Tantum autem abest, ut ex principijs suis hunc Annulum cognoverit, ut eum duos esse planetas cum vulgo creditur; causasque attulisse se verissimas arbitratus sit, cur imaginarii hi Planetæ circa Saturnum tardissime moverentur. Oeger-
gium Philosophum, qui ex iisdem princi-
piis

piis veri atque falsi causas depromit ; qui ad omnia abutitur figmentorum suorum licentia , & infinita materiæ mutabilitate & concretionem , ex eaque efficit quodcumque in solum venit ; nec tam in configendis & contexendis rerum causis quid verum , quam quid causæ suæ sit commodum spectat . Et quod miremur , postquam res Cartesio bellæ visæ sunt procedere , qui origines illas primo commentitias , sicuti erant , haberi iusserat , progressu rerum factus audacior , eas jam pro veris haberi , nec minus iis fidei quam Geometrarum Epicherematis tribui vult , & nullum alium earum explicandi modum posse reperiri .

4. At capitale hoc est , quod à plerisque Christianæ Religionis decretis aliena est hæc Philosophia , etsi magnum præ se ferre studium pietatis . Propositis enim à Deo ad credendum dogmatis mentem , uti debuit , decrevit esse submittendam . Verum vir ille modestus atque pius sanctam hanc legem nefariis adstrinxit conditionibus , & opinionum suarum veritatem , cum veritate dogmatum Fidei ausus est componere , & utraque asseveravit necessario inter se convenire , tamque certa esse atque perspicua quæ in Philosophia à se disputata sunt , ut Theologiæ contraria esse non possint ; nisi Theologia rationis lumini repugnet ; cumque veritas veritati non possit esse adversaria , impiū fore quisquis vereatur ne Philosophiæ suæ dogmata à dogmatis Fidei dissentiant . Immanem scilicet impietatem , puram & sanctam Cartesii doctrinam vel levi suspitione violasse . Quasi par sit opinionum ipsius , & decretorum Fidei veritas ;
tam-

4. *Officit Fidei .*

tamque hæc ad illa liceat exigere ; quàm illas ex his spectare : quasi & par sit pietas assentiri utrisque , par impietas dissentire . In quo tam perverse ratiocinatur , tam inepte se amat , tam arroganter de rationis suæ figmentis ; tam demisse contra de Fidei decretis sentit , ut idcirco quod opinionēs suas certas esse putet , inde sine dubio colligat Fidei non repugnare ; cum contra idcirco quod Fidei repugnent , falsas esse colligere debuerit . Ergo cum pleraque rationi adversari docuisset , secumque pugnare , quæ tamen definiat Fides esse verissima ; atque his commentis imminutam videret à se Dei potentiam , fatis tamen divinæ Majestatis integritati consuluisse se ratus est , si diceret Deum ea etiam facere posse , quæ fieri non posse , secumque ipsa pugnare ratio judicasset ; quippe non ex natura sua , sed ex Dei voluntate pugnare . Quanto fatius fuisset dicere , cum Fides doceat Mundum esse à Deo ex nihilo conditum , verum esse ex nihilo aliquid fieri posse , neque id secum pugnare ? Ita rationem , uti decebat , exegisset ad regulam Fidei ; non Fidem rationis suæ immoderatione læsisset : ita Dei potentiam , ad ea non pertinentem quæ natura sua pugnant , falsæ suæ rationi nimium obsecutus æquo strictius non accidisset & coarctasset ; iis conclusis in numerum rerum natura sua repugnantium , quæ nullo modo repugnant : neque rursus , quasi rationis pravitatem alia pravitate emendaturus , eandem Dei potentiam , præter legitimæ rectæque rationis metas produxisset . Deum enim ea etiam putat posse efficere , quæ rationi adversantur : velut ut bis bina non sint quatuor , & ut tres anguli unius trianguli non sint æquales duobus rectis . Vere

enim pieque dici potest mysteria Fidei superare captum humanæ mentis; non item, rationi repugnare. Et si hoc ipsum dicere visi sunt Patres nonnulli, Ambrosius puta & Augustinus: qui si recte intelligantur, hoc tantum sensisse eos videas, Deum res aliquas facere posse præter ordinem vniuersæ naturæ, quæ mens humana non capiat, & miretur. Quo sensu Scriptores sacri dixerunt (1), *Non esse impossibile apud Deum omne verbum*; res nempe eas, quæ natura non patitur, neque fert humana potentia, iuxta illud (2): *Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum*. Minime autem pertinet potentia ista Dei ad eas res, quæ secum ipsæ & cum ratione pugnant: *Nihil unquam*, inquit Cartesius (3), *à Deo fieri non posse judicavi, nisi propter hoc quod illud à me distincte percipi repugnabat*. En certam & inconcussam normam veritatis & Fidei, mentem Cartesii. Nec jam quæro quam belle ista consentiant cum ejusdem sententia de mutabilitate veritatis axiomatum & essentialium, quam ex Dei arbitrio pendere vult. Nam si Deus efficere potest, ut totum non sit majus sua parte, vel ut his bina non sint quatuor; hæc utique distincte percipit Cartesius; vel si ista distincte non percipit, à Deo neutiquam fieri possunt. At longe aliter Lateranensis Synodus (4): *Cum verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatæ Fidei contrariam, omnino falsam definimus*. Ex hoc principio, Verum vero adversari non posse, merito col-

(1) Luc. 1. 17.

(2) Luc. 18. 27.

(3) Cartes. Medit. 6.

(4) Synod. Later. sess. 3.

colligit Synodus, falsum esse quidquid ratio Fidei contrarium proferat: contra vero Cartesius colligit ex eodem principio, Fidei contrarium esse non posse quod ratio sua probavit, ut pote quod verum sit. At res ipsa Cartesium coarguit: nam rationi suæ morigeratus credidit tam verum esse ex nihilo nihil fieri posse, quam verum est totum esse majus sua parte: quod cum Fidei repugnet, falsum esse jure colligitur, juxta Synodi præscriptum: cum Cartesius contra, propterea quod verum id esse temere credidit, Fidei non repugnare falso quoque crediderit. Nec dictatore suo modestiores fuerunt Cartesiani; qui cum soli legitimum rationis usum ad veri perceptionem reperisse sibi visi sint, nihilo eam Fidei inferiorem posuerunt. Nam præter Henricum Regium, quidam, quorum libri versantur omnium manibus, eo processerunt audaciæ, ut conceptis verbis pronuntiare non dubitaverint, animum æque submittendum esse fidei & evidentia; tam validis argumentis oppugnari posse Fidei Christianæ decreta, & Trinitatis præcipue mysterium, ut salva ratione solvi non possint; Libros sacros, non hujus temporis Theologis, sed Judæis fuisse scriptos: quo quid impium magis dici potest? id enim si admittimus, exolevit omnis sanctorum Voluminum auctoritas, nec jam iis continetur doctrinæ & morum regula (1), nec ea scripta sunt ad correptionem nostram, in quos fines seculorum devenerunt. Passim iidem res Fidei expendunt ad libram rationis, & in causas decretorum Dei inquirunt. Alii ex eodem grege asseverant, quidquid de infe-

(1) I. Cor. 10. 11.

rorum suppliciis, ignibus, tenebris Christus ad plebem differuit, figuras fuisse sermonis, ad incutiendum horrorem compositas, & ex iis rebus petitas, quæ valde forinidolosæ essent. Temerarios appellant, qui scire volunt, possitne Deus rem quampiam in nihilum redigere; simplices, qui ad Dei providentiam & gratiam res naturales referunt. Nonnulli etiam ex iisdem congerronibus Cartesii, nihil usi circuitione, aperte dixerunt Fidei decreta, per aliam viam quam per verisimilitudinem ad nos non pervenire. Et fuit in his qui scriberet, ideam materiæ à creatione non pendere, & nihil creari posse. En quo ratio Fidei legibus soluta, suæque cæcitatæ immemor, infelices Philosophos perduxit; ac eos præcipue, qui confidenter & temere rebus assensum suum & asseverationem præstant: longe minus enim ab iis periculum est, qui assensiones prudenter cohiberi volunt. Mânâvit ex eodém temeritatis fonte, quod alicubi excidit Cartesio, lædè dignitatem Fidei, si confirmandis ejus decretis, quæ *argumentis naturalibus demonstrari non possint, probabilia tantum & humana* adhibeantur. In quo sibi palam blanditur homo nimium amator sui: nam quæ ab ipso allata sunt ad probandam *existentiam* Dei, & distinctionem corporis & animæ, pro *demonstrationibus naturalibus* haberi vult, cætera aspernatur. Quasi hæc ipsius argumenta, quæ *naturalia* appellat, certiora sint *probabilibus & humanis argumentis*: quasi valde incerta non sint: quasi non sint manifesto falsa. Porro si *argumentis probabilibus & humanis* læditur Fides, noxia quoque eis est omnis fere rationis suffragatio. Noxiæ ergo sunt similitudines, noxiæ comparationes, noxiæ rationes ad removenda

im-

impedimenda Fidei usurpari solitæ , noxia *motiva credibilitatis* , quibus referri sunt Patrum libri , quibus circumsonant Theologorum Scholæ , & suggesta Concionatorum . At Fides , etsi cum iis orbata est , retinet naturam , integritatemque suam , magno tamen caret decore & præsidio : ut si à Rege satellites comitatumque removeris , non detraxeris regium jus atque nomen , magnum tamen regis majestatis ornamentum subsidiumque abstuleris . Nihilo magis ferri id potest quod differuit Cartesius (1) super illo præcepto Christi , quo jubemur beneficia malefactorum rependere ; causam nempe præcepti illius hanc esse , ut natura hominum in vindictam prona , dum in contrariam trahitur partem , facilius ad æquanimitatem , & bonitatem flectatur ; quemadmodum incurvum bacillum si quis velit corrigere , in oppositam partem contorquet . Quasi bonitas illa & beneficentia in maleficos & inimicos , non per se & propter se expetenda sit , sed tantum ne in exigenda vindicta justitiæ modum transgrediamur : cum nobiliorem sanctioremque præcepti causam proposuerit Christus (2) : *Ut sitis filii Patris vestri , qui in cælis est , qui solem suum oriri facit super bonos & malos , & pluit super justos & injustos .*

Præterea mentem sensim ad impietatem inclinat machinalis hæc Philosophia , quam propterea erudito opere acute nuper & subtiliter oppugnavit Parkerus . Quamvis enim utilis sit ad explicandas rerum corporearum causas , ac in multis quoque verisimilibus , certis tamen finibus coercenda est .

G 5

Quod

(1) *Cartes. Epist. Tom. 2. Epist. 105.*(2) *Matth. 5. 45. 48. Luc. 6. 35.*

Quod cum facere nesciverint Cartesii pedisequi, eo tandem progressi sunt, ut res etiam materiæ & corporis expertes, velut peccatum & gratiam Dei, ad machinales leges revocare auderent: quæ manifesta est & exitialis sinceræ Religionis corruptela. Merito sane Porphyrium castigavit Jamblichus (1) ille, quem Proclus divinum, ducentemque suum appellat, quod omnia Ægyptiorum placita ad naturæ leges exigeret; cum sublimiores sint causæ, & plura principia rerum, quàm naturalia. Nec id leve est, quod fines molitionis rerum Cartesius vetat inquiri: id enim nisi rite fiat, certis Philosophia niti non poterit vestigiis, nec tuta via ad veritatem grassari, sed incerta vagabitur. Ut enim si quis arborem humi afflictam videat, & ex materiario sciat cæsam fuisse ad construendam domum, certius conjiciet quas in partes deinceps secanda sit, quæ ipsi tribuenda figura, quæ politio, quibus instrumentis; quam si ignoret penitus, quo casu sit dejecta, & an lintri vel currui compingendo, an igni destinata sit: ita qui sciet, Mundum à Deo ante annos aliquot, ad gloriam ipsius, ex nihilo esse conditum; universum ab eo, & singulas illius partes regi; desitutum aliquando; hominem in eo positum hac fine, ut Deum agnoscat, amet, & tam eximii operis admiratione excitatus, totum se ad ejus cultum convertat; tum sane longe certiora de Mundi origine, fabrica, regimine, interioru cognoverit; quam si divinæ & humanæ conditionis nescius, nec aliis subsidiis, quàm ingenii sui tenuitate subnixus, tantarum, tamque abstrusarum re-

(1) Jamblich. De myst. Ægypt. sect. 8. cap. 5.

rerum principia, usus, & diuturnitatem proprio Marte confingat. Hic enim, cum cognoverit Deum, non sicut Deum glorificat, aut gratias agit, sed evanescit in cogitationibus suis, & obscuratur insipiens cor ejus: juxta denunciationem Apostoli (1). Verissime quippe dictum est à Proclo (2), Qui ignorat causam finalem, eum ignorare omnem causam. Meritoque Anaxagoram reprehendit Plato, quod nimis addictus rimandis naturalibus causis, corporumque affectionibus confectandis, præstantissimas omnium causas, propter quid, & à quo, hoc est, ut Dialectici loquuntur, finalem, & efficientem, quæ potiora principia sunt, omiserit. Hæc Plutarchus (3), à quo præclare admodum atque vere notatum est, cum rerum omnium ortus duæ sint causæ, suprema videlicet, quæ Deus est; proxima, quæ natura; antiquos Theologiæ Græcicæ doctores & Poëtas primam eaque nobilissimam, agnovisse & celebrasse; postremam ignorasse: Physicos contra, qui primi in eadem gente fuerunt repertores Philosophiæ, diverso à primis illis instituto in una natura hæsisse, & in corporum motibus, plagis, mutationibus, mixtionibus, & affectionibus, rerum omnium causam posuisse; atque ita imperfectam fuisse utrorumque rationem, cum Physici causam efficientem & finalem prætermiserint, Theologi materialem & formalem; unum hunc egregie esse philosophatum, qui & has & illas causas complexus sit. Ea nunc prætereo, quæ supra jam attigi, quod totam hominis naturam in eo posue-

G 6

rit

(1) Rom. 10. 21.

(2) Procl. in Alcibiad. 1.

(3) Plutarch. De oracul. defectione.

rit Cartesius quod cogitat ; quod per doctrinam ejus de corpore & vacuo violatur Sacrosanctum EUCHARISTIÆ Sacramentum ; quod tam in arctum cogatur Dei potentia , ut nullum omnino corpus possit , vel creatum redigere in nihilum , vel ex nihilo creare ; vel efficere ut corpus aliud ab alio penetretur ; & quod materia denique æqualis Deo , sui que juris , ac Mundus infinitus esse fingatur .

5. Ac tam absurdis commentis uti fidem quærant factionis hujus participes , adversarias sibi sententias , *Præjudiciorum* , hoc est , anteceptorum temere ac sine ratione opinionum titulo infamare solent ; tum præsertim cum rationibus carent ipsi & argumentis . *Præjudicium* est , inquit , credere in bestiis inesse facultatem cognoscendi , & aliud quidquam esse eas , quam automata . *Præjudicium* est ab infantia susceptum , credere vas à Deo vacefieri posse , nullo alio corpore succedente . *Præjudicium* est , credere infantes matrum uteris inclusos nihil cogitare . Ita adversus *Præjudicia* pugnant Paradoxis ; quibus non exquisitis rationibus , sed Pythagorico supercilio vim addunt , sæpe & adversarios contumeliis , convitiisque submovent , solos se sapere volant , solos se mentem abducere à sensibus , & silentium imponere affectibus corporis , solos se attentos esse ; qui sibi contradicant , animo esse omisso , vago , alienato ; vel carni immerfos obbrutuisse . Quæ cum dixerunt , quasi egregie jam præmunita ad quidvis audendum via , grassantur deinde ad Philosophiam & Theologiam , intruduntque in eas visa sua & soni-

1. *Vitiosa ratio philosophandi .*

somnia. Et nisi provida magistratum diligentia tam effræni & projectæ licentiæ ivisset obviam, cælum terræ miscuissent. Vitiosum & illud est, ac jam inde à priscis adolescentis Philosophiæ temporibus reprehensum, quod relictis scientiæ, quam tradunt propriis principiis, aliena arcessunt, *ἡγὶς αὐτοῖς ἡ μεταβαίνουσι*, idest, *In aliud genu transeunt*. Sin autem Parmenidi datum est vitio à Platone & Aristotele, quod Physicis tractationibus Metaphysicas adnecteret, & ex illis in has transiret, quanto æquius nuperos istos Sophistas culpabimus, qui Philosophicis quæstionibus solvendis adhibent decreta Theologiæ? qui cum rationibus usus est, provocant ad Fidem? & non corporum solum proprietates & effectus repetunt ex rebus corpore carentibus; sed corporeas etiam rationes adjungunt rebus divinis, & ad animæ usque & spiritus divisionem invehunt?

IV. Ad Cartesium vero ipsum quod attinet, longe modestior fuit sequacibus suis, ab hisque vitiis haud paulo alienior; etsi non plane expers. Atque de eo quid sentiam si quis ex me quærat, iterum dicam, magnū fuisse & excellentem virum: quod qui negaverit, carebit is utique vel usu rerum, vel pudore. Fuit enim ad penetrandas res à natura reconditas ingenio acri & perarguto; adjuncta erat eximia vis, quæ nec obrueretur multitudine rerum, nec meditationis continuatione frangeretur; tum & ingens capacitas & amplitudo, quidquid libuisset facile complectens. Eximia ad hæc perspicuitas, cum percipiendis rebus, tum differendis. His instructum præsidii animam ad

IV. Cartesi virtutes.

ad Mathematicas primum artes magna cum laude, & ad Philosophiæ deinde studia contulit; ejus animadversis vitiis, cum instaurandam suscepisset, repudiatis primum præjudicatis opinionibus, à paucissimis, & simplicissimis, & clarissimis principiis exorsus, universam naturam explicare instituit: quod fuit summo Philosopho dignum. Rationis ordinem tenet & connexionem rerum. In maxima copia brevis est; in summa brevitate & subtilitate dilucidus. Quibus postremis laudibus cum vel veterum, vel recentiorum Philosophorum æquiparat nemo. Quædam ab eo scite & eleganter excogitata, & inventa præclare. Imprimis hoc commendatione dignum, quod à mentis humanæ & Dei cognitione auspicatus, cavuit id ubique diligenter, ne christianæ doctrinæ dignitatem imminuere videretur: quanquam hoc ab eo tamen imprudente & incio, in multis factum est. Mathematica tractat feliciter, in iisque plane regnat: verum illa cum adhiberet ad Philosophiam, uti Philosophiæ pars re ipsa sunt, non Philosophico, uti decuit, more explicavit; sed Philosophiam contra more Mathematico; omniaque propemodum revocavit ad Geometricas leges & Mechanicas.

V. Hinc scriptionum omnium quæ ab eo sunt profectæ, pluris illæ, me judice, faciendæ sunt, quæ propius pertinent ad has disciplinas. Ergo primas in his obtinet, quæ Geometria ab eo inscripta est, secundas Dioptrice. Proximam his primus dissertationem De affectionibus; quæ nihil aliud

V. *Censorium judicium de Cartesii Scriptionibus.*

aliud est, quàm distincta & machinalis explicatio motuum internorum corporis. Huic succedunt Principia Philosophiæ, quæ partim ex Mathematicis petita sunt, partim ex Physicis, partim ex Metaphysicis. In Meteorologicis etsi plurimum inest salis atque acuminis, quoniam tamen non satis amplum collegerat Cartesius experimentorum instrumentum, peccat sæpenumero, multaque incaute & leviter profert. In dissertatione De methodo, nihil est quod quis valde contemnat; nihil, quod valde miretur. Obvia sunt omnia & petita de medio, si quædam seponas inventa feliciter, quæ Methodi hujus fructus fuisse ait. Meditationes, quæ meræ sunt commentationes Metaphysicæ, postremo loco sunt habendæ. Ex his licet existimare, ea præcipue animi facultate valuisse Cartesium, quæ rerum effinguntur imagines: ingenii, vasti licet & sublimis, at inamoni & austeri, secundas fuisse partes: postremas judicii, quo aliarum facultatum inventa circumspicere & probare, eorumque consequentias videre non potuit.

VI. Præcipue vero egregii viri conatus nimius sui amor, nimia fiducia frustrata est. Inde adeo opiniones suas Geometricorum Epicherematum loco haberi vult; atque ita veras esse censet, ut dogmatis Theologicis repugnare non possint; nisi inquit, rationi repugnet ipsa Theologia; eaque sola, quam inquit, via ad mentis humane naturam cognoscendam, & demonstrandam Dei existentiam iri posse; si qui à se dissentiant, facere ex vecordia & imperitia. Ergo nonnunquam excandescit adversus contra-

VI. Cartesii vitia,

tradicientes, etiam amicos, & convitiis maledictisque pugnat identidem. Audet is affirmare, sententiis suis receptis, omnes deinceps Theologiæ & Philosophiæ sopitum iri controversias. At proditum est à Cicerone (1), itidem existimasse veteres Philosophos suis ingeniis perfectam esse Philosophiam, atque idcirco stultitiæ, vel superbiæ accusatos esse ab Aristotele: qui, quod magna facta esset ad superiorum doctrinam accessio, sperabat ipse quoque, brevi absolutum iri Philosophiam; & quod culpaverat in aliis, idipsum peccare se non sentiebat. Mutato nomine narrari fabulam dicas de Cartesio. Majorem præterea desiderasses in eo Dialectices peritiam; qua levissime imbutum eum, ex modo ratiocinandi quem passim tenet, statim intelligas. Et id in eo vitium ab aliis jam adnotandum est. Desiderasses & candorem in multis. Ita enim est: si opinionum ejus circumspiciamus causas, argumenta, & consequentias, sæpissime eum vel receptis Christianæ Fidei dogmatis, vel temporibus, locis, aut personis, vel propositis jam à se principiis serviisse; nec quid verissimum, sed quid sibi tutum, aut doctrinæ suæ aptum, consentaneumque esset, fuisse secutum apparebit. Exempla de multis pauca seligam: illud imprimis quod proxime attigi. Cum corporis naturam posuisset in extensione atque id officere sensisset Ecclesiæ decreto de Sacrosancta EUCHARISTIA, cumque multa præterea jam à me explicata nullo modo fieri posse, secumque pugnare asseverasset, Ex nihilo fieri aliquid, In nihilum aliquid redigi, No-

(1) *Cicer. 3. Tuscul.*

Novum Mundum creari, Vas vacefieri nullo corpore succedente; nec lateribus coëuntibus, Corpus ab alio corpore penetrari; cumque probe intelligeret, ita vulgo de iis quæ secum ex natura sua pugnant existimari, à Deo fieri ea non posse; ut læsæ majestatis & accisæ potentis Dei crimen effugeret, hujusmodi opinionum temeritati alterius hujus effati novitatem prætexuit, Deum mutare naturas rerum & ea etiam facere posse, quæ natura sua fieri non possint, secumque pugnent. Cum ex infinitate & innumerabilitate mundorum multa sequi videret Christianæ pietati adversaria, egregio hoc commento nos ludificatum iri credidit, si Mundum diceret non esse infinitum, sed indefinitum. Cum accepisset Galilæi sententiam de motu terræ Romæ fuisse damnatam, & Galilæo tamen ac Copernico prorsus in eo assentiretur, totamque Physicam suam ad id accommodasset, veritus ne sibi parem procellam conscisceret, scriptionem suam de Mundo jam affectam & prælo paratam primo premere decrevit, deinde dolo agere cœpit, & terræ motum annuum, diurnumque retinens, nec quicquam delibans de natura motus, definitionem ipsam mutare, & meditatæ ac simulatæ verbis Philosophos universos circumvenire aggressus est. Ergo motum dixit (1), non esse id quod vulgo creditur, nempe *Actionem qua corpus aliquod ex uno loco in alium migrat*; sed *Translationem corporis ex vicinia eorum corporum quæ illud immediate contingunt, & tanquam quiescentia spectantur, in viciniam aliorum*. Quæ etsi infinitis laborare vitiis pro sua

fa-

(1) *Cartes. Princip. Par. 1. §. 24. 25. 29.*

sagacitate intelligebat, maluit tamen Philosophorum, quam S. R. E. Cardinalium censuram & animadversionem experiri. Quorsum enim spectari vult motum, non ex mutatione veri & interni loci, uti postulat æqua ratio, sed ex mutatione circumjacentium corporum? nempe ut si crimini sibi datum foret aliquando, quod motum tribuerit terræ, cum eam circa Solem volvi docuit, negare id liquido posset, cum à Solari hoc vortice rapta, viciniam non matrem circumjacentis materię vorticis illius, nec ab ea recedat. Quasi vero si aqua in vorticem circumacta in vase secum rapiat innatans ligni frustum, etiam si id volvatur celerrime, immotum tamen dici possit, quod simul volvatur circumjecta aqua. Imo, etiam si terra motu diurno circa centrum suum rotetur, ne sit quidem moveri Cartesius (1) fatebitur. Nec ista putetis dubitanter ab eo & modeste esse proposita; verum sine hæsitatione pronuntiat motum à Tychone terræ verus tribui, etiam si immobilem eam esse doceret; quàm à se, etiam si utrumque ei motum, & diurnum, & annum concedat; & quamvis terra, itidem, ut reliqui Planetæ, motus suos habeat, tamen etiam juxta vulgarem motus definitionem, nullum terræ motum esse; etiam si reliqui Planetæ vere moveri dicantur. Quid est vero Lectoribus fucum facere, si hoc non est? Quanto æquius erat, & convenientius Philosopho, candidè agere, & motum motum, quietem quietem appellare, quàm positos à patribus terminos movere, omniaque dolo malo pervertere? Porro quàm dissimulandi artem rebus suis

(1) *Cartes. Princ. Part. 3. §. 33.*

suis adhibuit Cartesius (1), ejusdem adhi-
 bendæ aliis auctor fuit: velut Henrico Re-
 gio, quem monet per epistolam, ne opi-
 niones suas prodat in apertum, sed con-
 fectis verbis obtegit. Cum autem rescrip-
 set ad eum Regius suspicari nonnullos, non
 satis simpliciter eum & candide animi sui
 sensa protulisse, stomachatur quidem, sed
 de eo parum se purgat. At sapius dissimu-
 lantiam hanc compositam videas ad offen-
 sationem: ut cum literas suas ex tempore
 scribere se fingit passim, non meditates &
 per otium compositas describere: cum ta-
 men Clerfelerius, nobis dum viveret quàm
 alienus Philosophicis opinionibus, tam con-
 junctus voluntate, à quo editæ sunt istæ
 literæ, palam testificetur in præfatione To-
 mi primi & tertii, se eas ex codice manu
 Cartesii ipsius descripto excepisse. Quem co-
 dicem ex epistolis jam compositis descrip-
 tum ab eo cum fingunt ejus affectu, do-
 ctoris sui imitantur dolos, nobisque os su-
 blinere conantur; cum frequentes in hoc
 codice appareant literæ; cujusmodi fere
 sunt eorum, quæ meditando elucubramus,
 non quæ ex elucubratis describimus. Quid
 quod & Græcæ licet imperitus esset lin-
 guæ, gloriosam tamen peritiæ hujus pue-
 riliter & inconsideratæ sibi arrogavit. Nam
 cum Geometriam suam Gallicè scriptam ede-
 ret Lugduni Batavorum, & locum quem-
 dam afferret ex Pappo (2), qui Latine tan-
 tum editus extat, *Interpretationem*, inquit,
Latinam proferre satius duxi, quàm verba ipsa
Græca; ne caput ullius fugiant. Cujus flagitii
 festa-

(1) Cartes. Epist. Tom. I. Epist. 89. & 98.

(2) Geometr. Cartes. Gallic. Lugd. Bat. 1637.
 P. 304.

sectatores ejus demum cum puduisset, hæc ab iis in sequentibus editionibus erasa sunt. Adeo nihil aspernabatur, quod ad existimationem suam pertineret. Ut autem alienam laudem captabat studiose, ita plurimum se ipse faciebat, minimeque erat contentor sui, etsi magnam præ se ferebant modestiæ speciem. Ac tum præcipue erumpebat innatæ superbiæ igniculi; si quando nobiles aliquos nactus erat adversarios; magnos enim tunc sumebat spiritus, eosque præ se valde despiciebat. Velut in iis contentionibus, quas cum excellentibus viris Fermatio, Robervallio, Gassendio & Regio exercuit. Velut cum de Gallilæi doctrina tulit judicium. Velut cum ad magistratus Ultrajectinos scribere non erubuit, meliorem esse se Philosophicarum rerum æstimatorem & judicem, quàm totam Ultrajectinam Academiam; quod etiamsi verum fuisset, ita tamen jactare se, hominis fuit intemperanter ostentatoris & gloriosi.

VII. Laudem vero captat præcipue ex doctrinæ suæ novitate, quidquid obgan-
niat, etsi nihil fere attulit novi. Hinc Philosophorum, aliorum scriptiones parum sibi versatas esse simulat: quamvis in dissertatione De methodo, oblitus suis fateatur diligenter tritum fuisse se ab adolescentia & versatum in libris veterum, aliisque in quibus reconditum inesset aliquid, & à vulgi notitia semotum. Atque hoc etiam ipso dissimulante, facile perspiciet, quisquis usum aliquem habuerit veteris Philosopho-

VII. *Insigne hoc Cartesii vitium, quod novitatis nimium fuit studiosus; ac propterea simulate affectavit inscitiam, quam ejus assecla vere retinuerunt;*

loſophie. Futurum autem id cum præſenſiſſet, excuſatione uſus eſt in ſpeciem mo-
deſta, reuera jaſtantiæ & diſſimulationis
pleniſſima; nullarum ſententiarum haberi ſe velle inventorem, id tantum præ ſe
ferre, nullam ſe idcirco adoptaſſe, quod
vel ab aliis jam ante probata fuiſſet, vel
rejeſta, ſed quod admittendam eſſe ratio
ſibi perſuaſiſſet. Hanc porro inſcitiam, non
ſimulate, ut ipſe, ſed vere aſſectatores ejus
plerique retinuerunt. Mirari proſecto ſu-
bit, exortos eſſe nuper ex hac factione ali-
quos, qui perverſum illiteratorum Epicu-
reorum exemplum ſecuti, non elegantiori-
bus ſolum, ſed reconditioribus quoque li-
teris, præterquam ſi quas callere ſibi viſi
ſunt, bellum palam auderent indicere,
noſque, in agreſtem illam & ſeram barba-
riem, quæ vix tot ſeculorum laboribus &
ſtudiis expugnata eſt, vellent retrudere.
Nam quæ vox edi poteſt magis barbara
& immanis, quàm quæ in eorum libris
expreſſa extat ad æternam ignominiam, exi-
guum fore damnum, ſi igni abſumatur
quidquid uſpiam Poetarum & Philoſopho-
rum Ethnicorum eſt? Inanis ergo eſt tot
ætatum, tot gentium, tot excellentium
hominum conſenſus, apud quos ſumma
Homeri & Virgilii admiratio fuit. Qui ta-
metſi vitiis non caruerunt ſuis, ut imper-
fecta ſunt humana omnia, multo majori-
bus tamen ea virtutibus compenſant. Pro
nihilo ergo jam inde putandum eſt in ſin-
gendo & in excogitando acumen, in nar-
rando elegantiæ & ſubtilitas, amœnitas in
exornando. Faceſſant ergo artes omnes quæ
pertinent ad humanitatem, ac humanitas
quoque ipſa; & quia ad delicias animi &
ad lepores bardī iſti ſunt & ſtupidi, nos
iis carebimus. Delirabant vero tot præſtan-
tes

tes ingenio & doctrina viri, ac ipsi quæque Ecclesiæ Patres, à quibus tantus habebatur Platoni honos: despiebant tot Scholæ, Scholarumque magistri, qui & Aristotelis tenuerunt sententias, & aliis tenendas tradiderunt. Quoad è tenebris prodierunt homines novi, qui emendarent vitam, eriperent errores, & animis hominum lucem inferrent: qui nobilissimos auctores numquam sibi lectos nobis excuterent de manibus, & ne à limine quidem sibi salutatas disciplinas pessumdarent, ut uni posthac essent magistri recte sentiendi & vivendi; ut quæ somniarunt per otium, silentibus (sic enim passim loqui amant) sensibus, & animi affectionibus, ea pro certa veri norma haberemus; & unica deinceps vigeret Cartesii Philosophia. Linguas Orientis condisci vetant, & Rabbinos lectitari, quæ ad sacrorum Codicum intelligentiam magno esse nesciunt adjumento. Otiosi hominis esse volunt, scrutari naturas animalium; vani etiam ea stolide arrogantis, de iis disputare animalibus quorum mentio habetur in Libris sacris; quasi partis illius oraculorum Dei supervacanea notitia sit; quasi hominum, sit non jam dico ineruditorum aut semidoctorum, sed non omni doctrinæ genere excultorum, de Bocharti, quem non obscure suggillant; scriptionibus iudicium ferre, viri magni & de re literaria præclare meriti, cujus consuetudine ita me olim cupide frui memini, quasi id tum prospicerem quod re expertus sum, eo amisso parem habiturum me unde discere neminem. Cognitionem contemnunt Astronomiæ, sine qua neque notitia constare potest temporum, neque navigandi ars, neque agricultura. Inventionem aspernantur & usum specularium vitæ, quæ res vel propter longinquitatem

tem vel propter exiguitatem obtutum nostrum fugientes retrahunt, & oculis subiiciunt: cum Dioptricen tamen diligenter excoluerit dictator illorum Cartesius, cumque per eam & maxime hominibus partæ sint commoditates, & Physicæ fines, ut ita dicam, amplificati. Culpant Critices studium, quæ nobilissima Grammaticæ pars est, & reliquarum disciplinarum, quæ literarum monumentis consignatæ sunt à Veteribus, velut sepes & munimentum. Grammaticam ipsam respuunt, qua itur ad disciplinas. Interdici jubent antiquæ & externæ Historiæ notitia, unde opportuna petuntur ad vitam regendam, & administrandam Republicam præcepta; ac priscae etiam Geographiæ, sine qua historiæ cognitio nulla est. Nihil configo, nihil addo de meo. Libri sunt in vulgi manibus, quibus præclara hæc sinceræ doctrinæ capessendæ præcepta & effata continentur. Atque ea egregio hoc firmant argumento, frustra in externis & antiquis cognoscendis eum abuti operam, qui recentia ac domestica penitus perspecta non habeat. Igitur lapides omnes domus suæ ante numerare debuerat Villalpandus, quàm de Salomonici Templi forma describenda cogitaret. Universa ergo terra percurrenda prius & dimetienda mihi est, quàm ad videndum Solem oculos mentemque convertam. Ad terram vero ipsam obsundam, vel studio peragrandam priusquam me accingam, Lutetiæ fora omnia, angiportus, viæ & insulæ mihi erunt perlustrandæ. Rursus ineptus ero, si Lutetiam cognoscere velim, me ipsum non noverim. Itaque à me auspicanda mihi erit rei cuiusvis cognitio. Quæquam absurda sint, æquorum hominum arbitrium esto. Quinetiam adeo inconsiderate imperitos se
& ru-

& rudes produnt, ut vix alterius quàm vulgaris linguæ usum concedant in scribendo; nec aliam probent Latinitatem, quàm simplicem, incomptam, & facilem; ne sibi scilicet, cum legent, sæpius recurrendum sit ad interpretem. Jam ergo ludibrium debemus Cartesianis, quod eruditi sumus. Ita conversæ sunt rerum vices, postquam exorta est fax illa vitæ & veri; nunc laudi imperitia est, dedecori eruditio: nunc non scientia inflat, quod dictum est Apostoli (1), sed inscitia. At Geometriam commendant, at probant Analyticen, at Anatomicen laudant, quippe quarum notitia aliqua tincti sunt. Ita aliena bona despiciunt, dum prædicant & ostentant sua. Ita quod nesciunt, damnare malunt, quàm discere. Ita apposite in eos convenit istud Sancti Judæ (2): *Quæcunque ignorant, blasphemant; quæcunque autem norunt, in his corrumpuntur.* At quanto æquius erat, rectores illos mentis, emendatores rationis, disciplinam quamque pro merito estimare, cum & Geometria, & Analytice vitiis suis laborent, earumque multo maxima pars usum habeat nullum, sed inanem tantum otiosi animi oblectationem; cæterarum vero disciplinarum nulla sit, in qua non & dignitas sua insit & utilitas. Porro ne frustra jactatum à me caussetur quispiam, nihil Cartesium fere attulisse novi, digitum hic intendam ad fontes, unde latifundia sua irrigavit.

VIII. Hoc primum à dubitatione sumtum philosophandi initium, causasque dubitandi, ab Academicis & Scepticis jam ante ex-

(1) 1. Cor. 8. 1.

(2) Jud. 10.

VIII. *Esti nihil fere attulit novi.*

ta excogitata esse pervulgatum est. Aristoteles (1) ipse vult veritatis investigationem à dubitationibus proficisci. Dubitationem hanc, an finis, proponit & solvit Augustinus (2). Arcessitum & ab utrisque, Academicis & Scepticis, alterum illud, quod à communi usu vitæ removen-
da est ista ratio dubitandi, & receptis con-
suetudinibus est obsequendum. Fundamen-
tum istud doctrinæ suæ, Ego cogito, er-
go sum, admonitus à Merzenio Cartesius
agnovit esse Augustini (3), cujus hæc verba
sunt: *Mibi, esse me, idque nosse & amare,*
certissimum est. Nulla in his veris Academicorum
argumenta formido, dicentium, Quid
si falleris? Si enim fallor: sum: nam qui non
est, utique nec falli potest; ac per hoc sum, si
fallor. Quo argumento usus quoque est aliis
locis. Jam quod in clara & distincta rerum
perceptione certam ponit normam verita-
tis, facit Platonici Auctoribus, & Cyre-
naicis, & Epicureis, cæterisque Dogmati-
cis. Ex me jam supra audistis præcepta
veri cognoscendi proposita ab eo in dis-
sertatione De methodo, communia esse di-
sciplinarum omnium; Arithmeticæ vero
præcipue & Geometriæ; & certe nova non
esse ne ipse quidem inficiatur Cartesius. Pri-
mum quidem illorum manifesto petatum est
ex Augustini libris contra Academicos. Ex
Ethicis Carronii habuit plurima. Habuit à
Francisco Verulamio (4), quod à Phycis
disquisitionibus omnem causarum, quas fi-
nales vocant, investigationem decrevit es-
se

H

se

- (1) *Aristot. Metaph. lib. 3. cap. 1.*
 (2) *August. De lib. arbitr. lib. 2. cap. 3.*
 (3) *August. de Civit. Dei. lib. 11. cap. 26.*
 (4) *Franc. Bacon. Verul. de augment. scient.*
lib. 3. cap. 4.

se sejungendam. Habuit à priscis Academicis & Epicuro, quod diligenter inquiri & exprimi iussit, quæ vocibus significatio & vis subjecta sit. Quæ ad demonstrandam naturam humanæ mentis, & existentiam Dei attulit, in aliis fundis nata reperimus & vix quicquam super his novi proferri posse palam ipse declarat: ac merito sane; extant siquidem in libro Augustini (1) de Trinitate probationes illæ: quibus animum à corpore distinctum esse demonstravit: & Cartesio quoque in hac disquisitione præluisse Proculum (2) Diadochum, jure suspicabitur, quisquis Elementa ejus Theologica diligenter evolverit. Nec pauca transtulit ex Claudii Mamerti libro De anima. Celebris vero illa argumentatio, & à Cartesii suffragatoribus tam impense laudata, qua adstruxit existentiam Dei, tota est Anselmi, & in Proslogio, & in Apologetico contra Gaunilonem; eandemque & exposuit Thomas Aquinas, & refellit (3); cujus opera studiosè ab eo lectitata fuisse constat. Ut taceam probationem à Platoniciis, Epicureis, & Stoicis ductam ex impressa hominum omnium animis Dei notione. Jam quod addit notionem Dei, quæ nobis inlita est; alterius esse generis ac cæterarum rerum notiones, quas animo insertas habemus, idem ab Jamblichio traditum est (4). In aliis etiam plerisque quæ pertinent ad animum, habuit quos sectaretur: puta Protagoram, & Cyrenaicos, cum dixit nihil certi nos ha-

(1) August. de Trin. lib. 10. cap. 10.

(2) Proclus Elem. Theolog. Prop. 136.

(3) Thom. Summ. Part. 1. Quest. 2. art. 1. ad 2.

(4) Jamblich. De myst. Egypt. lib. 1. cap. 3.

habere de rebus extra nos positis, sed tantum de intimis earum perceptionibus quæ in nobis sunt; quàm sententiam secutus Arnobius (1) his exposuit verbis: *Ut quisque est factus ad extrinsecus rei venientis attritum, ita afficitur, qualitatem non accipit eorum impulsionebus natam, sed ex sui sensus contagiique natura.* Sedabatur & Platonem, cum dixit mentem nostram res corporis & materiæ expertes primas omnium percipere; item esse in intellectu aliquid quod non fuerit in sensu, innatas videlicet ideas: Socratem, atque Augustinum, cum dixit mentem eandem nostram per se ipsam res illas corpore carentes, seque adeo cognoscere: Stoicos, cum dixit solas nostras cogitationes esse in nostra potestate: Socratem etiam, cum dixit scire neminem idemne quod sensu percipit, alii quoque percipiant: Platonem item, cum dixit se cum Geometricorum principiorum ac Theorematum veritatem cognoscit, non tam sibi videri ea primum discere, quàm jam pridem cognitorum recordari: Augustinum ac Thomam, cum præter eam memoriam, quæ per instrumenta corporis exercetur, aliam in nobis ponit, quæ tota ad animum pertineat: item Augustinum (2), sed male, ut videtur, intellectum, cum dixit animum sentire, non corpus. Quod spirituum animalium velut primum condum esse dixit Conarium, id totum transtulit ex Galeno (3), à quo & accurate confutatum est. Sed & proposita ab eo commentum hujus ratio, quod nempe necesse sit, ut quæ per varios sensus undique appellant ad animum, in unum aliquid confluant

H 2

& co-

(1) *Arnob. lib. 7.*(2) *August. de Gen. ad liter. lib. 12. cap. 24.*(3) *Galen. de usu part. lib. 8. cap. 14.*

& cogantur, eadem usurpata est à Platonis & Stoicis. Cum auctorem se fert axiomatis hujus, Quidquid potest cogitari, potest esse, facit arroganter & imperite; fuit enim id unum ex dogmatis Philosophorum illorum Arabum, qui Medabberim, id est Loquentes, vel potius Dialectici, vocabantur, & quorum doctrinam fuse exposuit Majmonides in More (1) nevachim. Atque hoc ipsum effatum eruditissimus ille Magister suffragio suo comprobavit. Jam notiones rerum externarum, quas nuntio sensuum suscipimus, cum modificationes animi esse dicunt Cartesii gregales, eo vocabulo id repræsentant, quod *ἰσχυρίσας* Veteres appellabant. Eosdem secutus est Cartesius, cum voluntates; sive actus voluntatis retulit in censum cogitationum; omnem enim animi sensum nomine voluntatis afficiebant, ut ex Quintiliano cognoscimus: & cum hominem à bestiis sermone præcipue discerni docuit; jam ante enim id docuerant Pythagoras, Plato, Cicero, Quintilianus, Galenus, & alii. Perturbationum causas & effectiones cum motibus membrorum, humorum & spirituum corporis adscripsit, quibus tanquam verticillis & nervis sigillaria quædam & machine agitentur, fecit auctore Platone (2), qui perturbationibus illis, tanquam funibus & nervis trahi nos & cieri tradidit. Quam Platonis comparisonem usurparunt deinde Horatius (3) & Persius, imprimis vero & crebro Marcus Aurelius. Quid hoc est vero, quod apud Ciceronem (4) legimus

(1) *More nevachim. Part. 1. cap. 15. & 73.*

(2) *Plat. lib. 1. Leg.*

(3) *Horat. Sermon. lib. 2. Sat. 7. Persius Sat. 5. M. Aur. lib. 1. §. 2. & lib. 3. §. 16. & lib. 12. §. 19.*

(4) *Cicero. Tuscul. lib. 4.*

mus, bestias simile quiddam facere perturbationum animi in perturbationes non incidere, quod hæc eveniant solum ex aspersione rationis, quæ carent bestię? quid aliud, inquam, suadet hoc nobis, quàm bestias mera esse automata? nam si perturbationibus carent: neque herum diligit canis, neque lupum ovis reformidat: imo, nec cibum appetunt, nec dolorem fugiunt, nec mortem timent; sed ex coacto cæcæ materiæ motu id facere videntur quod non faciunt. Scribit conceptis verbis Plutarchus (1) credidisse Diogenem brutas animantes, neque intelligere, neque sentire, quod & confutavit Porphyrius (2). Sciscit Proculus (3) animalia tantum rationalia animâ esse prædita; additque decretum esse à Platone, animam vere esse eam quæ ratione polleat, cæteras simulacra animarum. At nemo doctrinam hanc vel tradidit apertius, vel fufius propugnavit, quàm Gometius Pereira, qui in Antoniana sua Margarita, perfractis Lycei, in quo eductus fuerat, repagulis, & ingenii sui libertati obsecutus, novum hoc Hispaniæ paradoxum, aliaque multa proposuit. Venit ex Lyceo pervulgata hæc argumentatio; quàm in Meditationibus suis usurpavit Cartesius, esse se dicens vel à se, vel ab alio; non à se, quippe fore se Deum; ergo ab alio: rursus alium hunc, vel esse à se, vel ab alio; si à se, esse Deum; si ab alio, iterum idem quæri de alio isto, donec ad primum sui auctorem pervenerit, atque hunc esse Deum. In explicanda corporis natura, fraudi ipsi fuit trita Geometrarum definitio. Paradoxum illud, quo doctrinam suam de corporis natura,

H 3

tura,

(1) *Plutarch. De Placit. Philos. lib. 5. cap. 20.*(2) *Porphyr. De abst. ab anim. lib. 3.*(3) *Procl. in Platon. Philos. lib. 2. cap. 1.*

tura præcepto inter Catholicos dogmati de fã-
 cto EUCCHARISTIÆ Sacramento adversariam
 defendere tentavit ; Efficere nempe Deum
 posse , ut res sine natura sua consent , ut
 sint simul & non sint , ut fiant quamvis
 fieri non possint ; hoc , inquam , Parado-
 xum sumisit ex quibusdam Augustini (1).
 & fortasse etiam Ambrosii , locis male le-
 ctis & intellectis ; quibus traditur Deum
 mutare posse naturas rerum , & ea etiam
 facere , quæ fieri non possunt , & rei cu-
 jusque naturam esse voluntatem Dei . Nec
 enim illic , cum de naturis rerum ageret
 Augustinus , significavit rerum *essentias* , quæ
 immutabiles sunt ; nec ea simul esse posse
 docuit , quæ pugnant interse , & , ut vul-
 go loquuntur , *implicant contradictionem* : sed
 ad naturæ tantum vires attendit , quas volun-
 tati Dei subjectas esse merito censuit : cum ex-
 teroquin diserte pronuntiet , multa non posse
 Deum (2) ; etsi omnipotens est , & iteo omni-
 potentem esse , quia ista non potest . In vacuo à
 rerum natura excludendo , Jonicæ scholæ ad-
 hæsit , quæ à Thalete ad Platonem usque
 in ea fuit hæresi . Aristoteles quoque & Stoi-
 ci è mundi finibus exterminaverunt vacu-
 um , at extra mundum esse passi sunt . Sed
 & ex Italica secta extiterunt , qui impu-
 gnarent vacuum , Empedocles , Melissus , &
 Zeno , Eleates . Quo argumento usus est Car-
 tesius , ut probaret nihil omni corpore
 vacuum esse posse , futurum nempe ut
 Nihil esset extensum , Nihil autem nullas
 esse posse affectiones , eodem probavit Pyr-
 rho , id quod non est , sive Nihilum , do-
 ceri non posset , quippe si Nihilum do-
 ceri posset , Nihilo aliquid eventurum , Ni-
 hilo

(1) *August. Sermon. 147. de temp. De civitate Dei , lib. 21. cap. 8.*

(2) *August. De Symb. Fid. ad Catech. men. & lib. 19. contr. Faust. cap. 5.*

nihil autem nihil posse contingere. Cartesiani argumenti prorsus simile est argumentum, quo ad rejiciendum vacuum usus est Gulielmus (1) Episcopus Parisiensis, *Vacuum nempe distantiam facere non posse*. Idem asseveravit ante Cartesium, si vas à Deo ita vacet, ut nullum omnino in eo corpus superfit, futurum ut vasis latera coeant. Dixit Plotinus (2) nihil Deum creare posse, præter id quod creatum est; quod idem placuit & Cartesio, licet ob diversas causas. In loco externo explicando præivit Cartesio Aristoteles. Quidquid de mundi origine traditum ab illo est, totum id prope modum manavit è veteri Philosophia. Nam primum Anaxagoræ est materia illa infinita, in minutas distributa particulas, inter se similes, & mente divina in ordinem adductas. Quam doctrinam persecutus est Anaxagoræ discipulus Euripides. Sciscebant eadem fere Empedocles & Heraclitus. Sciscebant imprimis Democritus & Epicurus, omniaque ex corpusculis angulosis, levibus, uncinatis, & hamatis concreta esse volebant. Posse hæc semper dividi, & ad quantumlibet tenuitatem redigantur, novæ rursus partitioni superesse locum, cum Thalete, Pythagora, & Academicis Aristoteles censuit. Imprimis vero Leucippus, Eleates, Democritus, & Epicurus Cartesio præluserunt in Mundi hujus aspectabilis explicandis causis: nam præterquam quod individua corpuscula & inane admisserunt, quæ repudiavit Cartesius, cætera prope omnia consentiunt. Primum enim ponunt universitatis rerum, Mundorumque infinitatem, quod & Anaximandro, & Anaximeni, & Anaxagoræ, Metrodoro, Seleuco & Archelao,

H 4

(1) *Gulielm. Paris. Part. 1. De univers. Part. 1. cap. 14. § 31.*

(2) *Plotin. Enn. 5. lib. 5. cap. 12.*

lao, & Xenophani placuit; & Diogeni quoque Apolloniatae, qui & Mundos generari credidit; atque etiam Melisso, qui & ab hac infinitate vacuum removit, perinde ut Cartesius. Particulas rotari & circummagi dicunt, & is, quē dixi, Leueippus, & ejus affectae: atque ex ea vertigine corpuscula variis modis implicata orbem hunc aspectabilem edidisse; terram in ima subsedisse, ac propterea factam cylindraceam; Mundos longis intervallis occidere & oriri: quod & Anaximandro visum est. Astra singula Mundos esse, aere suo & aethere, ac sua etiam terra instructos opinati sunt Heracitus & Pythagorei. Idem in Orphicis traditum est. Strato quoque Lamplacenus repuditatis illis Democriti corpusculis & inani Mundum naturae opus esse docuit; & quidquid sit, naturalibus ponderibus & motibus fieri. Varias Mundi figuras, sed globosam praecipue adscripsit Epicurus. Unam & eandem esse Mundi totius materiam dixit Anaximander, alique subinde. Pervulgata est apud Sinenses opinio, Mundum ex aqua conflatum esse, quae magna vi agitata in leviores partes gravioresque discreta abierit: ex illis prodiisse terram, ex his caelum; medias partes naturam suam retinuisse. In varios vortices, sive Mundos primam rerum materiam distribuerunt Leueippus, Democritus & Epicurus: unde existimemus meritorie in vorticum horum inventionem tantum se jactet Cartesiani Schola. Ac de his quidem manifesta res est apud Diogeneum Laërtium (1) & Hesychium Illustrum. Aiebant enim corpuscula ex infinita simul collecta, *στυλὸν ἀπὸ πρῶτης ὁδοῦ*; vortices efficere; & *ἡ τῆς γῆς μέσση, οὐ τῆς αἰθέρος περιελθούσῃ*, εἰλεῖσθαι, συστῆναι, *περιελθούσῃ*, remittente medio circumvolvi: ex hac vertigi-

(1) Laërt. & Hesych. in Leuc. Demetr. & Epicur.

tigine particularum secessiones & conjunctiones oriri; ex conjunctionibus enasci globum acervum, *ὄνυμα σφαίροειδης* Infinitum quoque universum posuisse Diogenem Apolloniaten, atque infinitum vacuum, auctores sunt Plutarchus (1) & idem Laërtius (2); ac cum moveretur universum, effecisse vorticem, *συσροφὴν πῆλιν* densiusque illic evasisse, istic rarius, & ex levioribus partibus Solem extitisse: quæ ab Anaximenis doctrina non valde discrepant, & mera sunt Cartesianæ fabulæ semina. Sparsa quoque plurima reperies hujusmodi in Plutarchi libello De facie in orbe Lunæ: velut universum esse infinitum: cumque sine careat, carere & medio, plures esse Tellures, quæcumque gravia sunt non ferri in medium Mundi, nec Mundi medium Terram hanc nostram obtinere. Extitit vero inter novitios Philosophos Jordanus quidam Brunus Nolanus, quem Cartesianæ doctrinæ antesignanum jure dicas, adeo accurate omnem propemodum ejus compositionem præsignavit in eo libro quem De immenso & innumerabilibus inscripsit. Nam & universi infinitatem & Mundorum innumerabilitatem tuetur; & duo esse vult Astrorum genera, Soles, & Tellures, hoc est, Stellarum Fixas, & Planetas; circa singulos Soles ingens esse spatium æthereum in quo Tellures volvantur, ut circa hunc nostrum Solem Terra, Saturnus, Jupiter: cæterique Planetæ; atque ideo quot Soles sunt sive Fixæ, totidem esse Mundos, diversis intervallis à terra semotos; Cometas esse de genere Planetarum; Terram nativo igne foctam esse; Mundi hujus igneum elementum esse Solem ipsum; ignem alio modo esse in Sole atque in Astris. Sed ne

Hic nimius

(1) Plutar. apud Euseb. Præp. Evang. lib. 1. cap. 3.

(2) Diog. Laërt. in Diogene Apollon.

nimus sim, librum legi velim; qui fecerit, feret operæ pretium, & quam pulchre ei cum Cartesio conveniat cognoscet. Provenerunt post Brunum acuti Philosophi, Gilbertus & Gallileus, qui Mundum esse infinitum, ac proinde figura, centroque carere sentirent, etsi non aperte sententiam suam scriptis explicarunt. Nonnulla quoque Cartesianis haud absimilia prodidit Keplerus, insignis ætatis hujus Mathematicus, à quo multa se didicisse Cartesius profitetur. Is licet Fixis singulis suos non attribuit vortices, in eoque & in Mundi infinitate, dissentire se à Bruno & Gilberto sæpius affirmet, suum tamen dat Soli vorticem, Cartesianis & Brunianis vorticibus parem, in quo Terra & Planetæ volvantur. Sic enim in Epitome Astronomiæ Copernicæ (1), *Pro manibus est Soli, inquit, virtus sui corporis lineis rectis in omnem Mundi amplitudinem emissis, quæ eo ipso quod est species corporis, una cum corpore Solis rotatur instar rapidissimi Vorticis. Deinde, Corpore Solis converso, virtus etiam ista convertitur. Cumque Sol illa virtute corporis arripuerit Planetam, secum etiam circumducit illum, & cum illo forte etiam omnem auram ætheream circumfusam. Et in eximio opere De motu stellæ Martis, lemmati capitis tricesimi quarti verba hæc inseruit: Species illa virtutis, quæ vehit Planetas per Mundi amplitudinem, circumgit instar fluminis, seu Vorticis. Tum in ipso capite refellit Fracastorium, quod vetustissimos Ægyptios secutus, futurum censuerit; ut aliqui Planetæ orbitis suis deflexi, novas incant vias, pristinis relictis; quæ ipsa est origo Cartesiana Cometarum. Id ab Ægyptiis sumserunt Pythagorici & interpolaverunt, si Theoni (2) horum opinionem referen-*

(1) Kepler. Epit. Astron. Copern. lib. 4. Part. 2. cap. 3.

(2) Theon. in Arat. Progn.

ferenti credimus. Ad idem redit eorum opinio, qui stellam anno MDLXXII. exortant in signo Cassiopeæ, ex profundis & immensis ætheris spatiis recta versus terræ centrum processisse & hominibus apparuisse rati sunt, quique à Tychone (1) & Keplero sunt confutati. Quemquam nec multum ab his discrepat Keplerus (2) ipse, advenas esse Cometas statuens, ex vastis cæli regionibus motu recto profectos, qui tum in oculos hominum incurrant, cum rectas lineæ quàm describunt eam tenent partem, quæ terris proprior est & tum videri posse desinant; cum institutum iter peragentes recedunt à terris. Cecinisse fertur Empedocles Astra ignem esse, quem in primo rerum diremtu ex se expresserit æther atque eliserit & magnam quoque ignis vim circa centrum terræ esse collectam: atque ab hoc igne terram moveri Parmenides credidit: quæ omnia arripuit Cartesius, atque ad usus suos accommodavit. Ex Luna & Planetis, qui Tellures sunt & habentur à Bruno & Cartesio, Soles effici volebat Cleanthes; Cartesius ex Solibus Tellures. Unde Magneti insita sit ferri attrahendi vis, cum quærerent Platonici, multa attulerunt Cartesianis consentanea: ferrum enim dixerunt, non tam raro esse corpore ac lignum; nec tam solido atque aurum; huic meatus quosdam inesse asperos atque scabros, qui admittant aërem, atque eum in has angustias receptum obstructo deinde exitu retroagi, & versus lapidem reverti, ferrumque secum unà rapere. Causam æstus maris ad compressionem venti terram inter & contravenientem Lunam intercepti retulisse Seleucum Mathematicum auctor est Plutarchus in libro De placitis Philosophorum

(1) *Tych. Prognos. Tom. 1. pag. 641.*

(2) *Kepler De stell. nov. Serpentar. cap. 21. 22. & de Comet. lib. 2.*

rum(1) : quem librum Cartesio accurate lectum & subiectum fuisse multa indicant. Non aliam fulguribus, tonitribus, & fulminibus causam assignavit Cartesius, atque Anaxagoras. Is nubes calore correptas collidi, atque inde fragorem existere docuit. Fuscæ hæc exponentem Socratem Anaxagoræ auditorem inducit Aristophanes in Nubibus : quæ qui lever, Cartesium fuisse Socratem putet. Tonitru ; inquit, edunt nubes provolutæ ; nam cum nimio aque pondere gravatæ sunt, in subjectas sibi nubes concidunt, rumpuntur, & fragorem ciunt : interceptus enim aer, illique inclusus, eas distendit haud secus quam vesicas, ac demum eas discindens & per-rumpens, exit magno impetu, ignemque concipit. Hæc placuerunt deinde Stoicis. Addit Aristoteles, exhalationem siccam in humida nube coactam vi magnam sibi facere, & erumpendo sonum edere. Colores nihil aliud esse quam lucem modificatam, & diversis modis reflexam, neque inesse in corporibus, opinio fuit Aristarchi Samii, Democriti, & Epicuri. Quam, ad explicandam visionis naturam, baculi similitudinem adhibuit Cartesius, eadem Stoici utebantur. Quippe ne ab alienis quidem abstinuit manum, cum tractaret Mathematica : in quibus etsi magnus fuit, longe tamen minor fuit, quam prædicat ejus factio. Pauca addidit ad Analysin Vietæ. Quæ primus in hac arte deprehendisse ferebatur, furtim ex Harrioto Anglo exceperat. Exceperat Dioptrica ex Rogerio Baco & Antonio de Dominis ; Optica ex Snellio. Nec dubitare licet, quin ex pervulgato usu speculi Parabolici concavi, ad excitandos ignes per radiorum repercussum adhiberi soliti, adductus sit, ut Hyper-

(1) *Plurarch. De placit. Philos. lib. 3. cap. 7.*

perbolica vitra , quorum ad res oculis ob-
jectas , per radiorum refractionem amplifi-
candas mirifica vis est , ad Telescopia trans-
ferret . Quamquam Robervallius , celeberrimus
ætatis hujus Geometres , Hyperbolen ad
usum Telescopiorum ineptam esse censebat .
Causa palpitationis cordis , quam refert
Cartesius ad fervorem sanguinis affluentis ,
& ingenito illic calore ebullientis , & pul-
santis repagula venarum dum influit ; e-
dem claudens , & arteriarum contra ostium
referantis , easque subeuntis dum effluit , &
quæ confutata est à Johanne Mayovvio
Anglo , tota Aristotelis est . Ait enim con-
ceptis verbis in libro De respiratione , pul-
sûm cordis inde oriri , quod humor ex ci-
bo illuc appulsus per calorem intumescat ,
& extimam cordis tunicam attollat ; hu-
morem quippe hunc in cor prolabi conti-
nenter , ex coque sanguinem gigni , cujus
prima origo est in corde . Hæc quantum-
vis sui paria , plurimum tamen discrepare
contendebat Cartesius (1) , cum hunc ei
Aristotelis locum indicaret Lovaniensis qui-
dam Medicus , ne gloriam scilicet inven-
tionis & novitatis amitteret . Sed frustra
erat : quamvis enim neque ventriculorum ,
neque valvularum nominatim meminerit
Aristoteles , mirabile tamen est in tanta
Anatomicæ imperitia , qualis fuit illis tem-
poribus , & recentiorum experimentis ca-
rentem eum , velut acu tamen rem tetigisse .
Et sane quid hac extima cordis tuni-
ca significatum voluerit , satis obscurum
est ; nec litem ei movere hoc nomine Car-
tesius debuit .

IX. Verum solenne hoc est sectæ hujus
& præsulis & sequacibus , Aristoteli , non
omnis

(1) *Cartes. Epist. Tom. I. Epist. 77. 78.*

IX. *Laus Aristotelis .*

omnis solum eruditionis & ingenii laudem, sed Philosophi quoque titulum, ac pene hominis nomen invidere. Quem tamen si à vero saepe abstrasse nemo, qui frontem habeat, negaverit, plura tamen & illustriora certum est contulisse ad Philosophiam, & ampliori omnis doctrinae & elegantiae suppellectile locupletasse humaniores disciplinas, clariorique felicissimi ingenii face mortalibus praeluxisse, non dico quam Cartesium, hominem ingenii boni, doctrinae permediocri, sed quam ultimum Philosophorum omnium, quorum constat apud nos memoria. Quae qui infitiri audent, viros esse videmus, vel litterarum plane rudes & impolitos, vel anteceptis opinionibus, quas ab aliis tamen repudiari jubent, excæcatos; vel abreptos partium studiis, vel novitati faventes. Quamvis enim parum habeat novitatis disciplina isthæc; hominibus tamen omnis antiquitatis incisiis visa nova est. Atque hæc novitatis opinio quantum valuerit in vulgus vel inde scias: si priscis temporibus extitisse Philosophus aliquis Cartesii similis, talemque condidisset disciplinam, qualis Cartesiana est, jam pridem illam exolevisset, uti exoleverunt nobiliores plurimæ. At nunc viget, floretque, quia novitatis speciem præ se fert, & nova creditur ab imperitis. Atqui Philosophicarum rerum dijudicatio animos desiderat ad versus novitatis lenocinia munitos; nec attentos solum & acutos, sed æquos etiam & literis non leviter tinctos: & jam satis liquet verius dictum esse à Cartesio, quam credidit ac voluit, Philosophiam suam non esse novam, sed antiquam & vulgarem.

X. Atque hæc hactenus: nec enim laborandum mihi in eo est, ut regulas ducendæ vitæ, morumque fingendorum, quas

ex-

Vulgares sunt Cartesiana. Moralis regula.

ex instituta à se & reperta studiorum ratione depromisse se scribit Cartesius, è prima Philosophia manasse, & prudentiæ ipsius præcepta esse ostendam. Nam quis nescit patriæ legibus esse obtemperandum, & ex communi usu agendum, & juxta vetus effatum, viverendum esse ut plures, sentiendum ut paucos: quod Scepticos præcipue tenuisse & sanxisse supra dixi? Quis nondum audiverat, extrema omnia esse fugienda, & virtutem esse (1) *medium vitiorum*, & *utrimque reductum*? Constantia in proposito, & perseverantia in eodem tenore vitæ, qua altera conflata est regula, quam multis suadetur rationibus à Cicerone in libris De Officiis? Quam false & eleganter deridetur ab Horatio Tigellius ille Sardus, levis adeo, sibi impar, & mutabilis? Quam decantata à Cyrenaicis & Stoicis tertia regula, quæ seipsum vincendum potius constituit, quam fortunam; cupiditates domandas potius, quam rerum ordinem mutandum? Tralatitia hæc sunt & obvia: nec jam, nisi me meus fallit animus, obscurum est, meritone Philosophiæ reparator à suis dictus, à se etiam creditus sit Cartesius (2), qui nihil fere, nisi veterum dictata recoxit. Nos vero non agere tribuamus ipsi, quod ad calcem Principiorum jure postulat, ut eorum quæ attulit nihil admittamus, nisi quod clara ratio persuadebit. Hoc si facimus, magnam utique dogmatum ejus partem explodemus.

EPILOGUS.

Sed nunc desino, nec enim expectas, opinor, à me, GENEROSISS.DUX, ut cæteras disciplinæ hujus propagines persequar & elidam: erutis enim radicibus, accisoque trunco, correre cum cacumine ramos necesse est.

(1) Horat. Epist. lib.4. Epist.18.

(2) Cartes. Princip. Part.4. §.207.

F I N I S.

I N D E X

PARTIUM LIBRI HUIUS.

P R E F A T I O.

I. Exordium .	1.
II. Libri argumentum .	4.
III. Idem tenebitur ordo disputationis, quem sequutus est Cartesius, quoad ejus fieri poterit .	5.

C A P U T P R I M U M.

Expenditur Cartesii sententia de dubitatione, & de hac argumentatione,
Ego cogito, Ergo sum. 6.

I. Philosophia Cartesiana fundamentum est dubitationis .	7.
II. Cur in dubitatione fundamentum Philosophia suae posuerit Cartesius .	8.
III. Dubitandi propositum ante deserit Cartesius, quam teneat .	10.
IV. Primam veritatis notitiam in eo statuit, <i>Ego cogito, ergo sum.</i>	ibid.
V. In quo ponit ut concessum id quod quaeritur .	11.
VI. Ex hoc enuntiato, <i>Ego cogito</i> , non certo colligi potest istud <i>Ergo sum.</i>	14.
VII. Notio haec, <i>Ego cogito, Ergo sum</i> , non est omnium prima .	16.
VIII. Sibi contradicit Cartesius, iis quae lumine naturali nobis nota sunt, fidem aliquando tribuens, aliquando detrahens .	19.
IX. Enuntiato haec, <i>Ego cogito</i> , aliud significatur quam quod vult Cartesius; ac proinde ducta ex eo conclusio, <i>Ergo sum</i> , nulla est .	21.
X. Cum quis cogitat de re aliqua non eadem est idea rei hujus de qua cogitat, ac idea ipsius cogitationis .	32.
XI. Falsum est, istud, <i>Ego cogito, ergo sum</i> , nobis	co-

I N D E X.

cognitum esse per simplicem visionem, non per rati-
cinationem. 37.

XII. Ex hoc dubitandi argumento, quod à Carte-
sio propositum est, nescire nos annon ita comparati si-
mus à Deo, vel à maiore aliquo Genio, ut semper fal-
lamur, refellitur istud, Ego cogito, ergo sum. 42.

XIII. An verum sit, Deus nos fallere non posse in
iis rebus, quas cognoscimus per simplicem visionem.
50.

XIV. Cartesius in exersu Philosophiæ Academicos
& Scepticos affectatus, statim errat, ut eos deserit. 53.

XV. Fatetur Cartesius nullam nos habere verita-
tis normam, nisi constet nos ita à Deo non esse factos,
ut semper fallamur. 55.

CAPUT SECUNDUM.

Expenditur Cartesii sententia de Cri-
terio.

57.

I. Perversum Criterii querendi viam insistit Car-
tesius. ibid.

II. In eo querendo parum sibi constat. 61.

III. Et in eo quoque assignando. 64.

IV. Distinguit claram & distinctam Perceptionem
à Lumine naturali, & à Perspicuitate generaliter
sumpta, & à Notitia rei ex re ipsa hausta. 65.

V. Lumen naturale Cartesii non est certum Cri-
terium. 66.

VI. Neque clara ejus & distincta perceptio. 67.

VII. Quid sit idea, juxta Cartesium. ibid.

VIII. Refelluntur argumenta, quibus probare co-
natus est Cartesius, claram & distinctam perceptio-
nem esse certum Criterium. 69.

IX. Argumentis oppugnatur hoc Criterium. Pri-
mum argumentum. 70.

X. Secundum argumentum. 71.

XI. Tertium argumentum. 72.

XII. Quartum argumentum. 73.

XIII. Quintum argumentum. ibid.

XIV. Neque Perspicuitas, neque Notitia rerum à
rebus ipsis hausta, sunt certa Criteria. 74.

Re-

I N D E X.

- XV. Refelluntur præcepta veri cognoscendi à Cartesio tradita. 75.
 XVI. Inanis est, quàm ad percipiendum verum adhiberi volunt Cartesiani, Attentio. 76.
 XVII. Cartesius dubitans in exorsu Philosophiæ suæ, confidens in progressu. 78.
 XVIII. Quàm ejus confidentiam Cartesiani superarunt. 79.

CAPUT TERTIUM.

Expenditur Cartesii sententia de mente humana. 80.

- I. Certissima dogmata de mente humana, de quæ Dei existentia, incertis rationibus confirmare conatus est Cartesius. 81.
 II. Esi ob veritatis asserendæ studium laudandus est. ibid.
 III. Exponitur Cartesii sententia de mente humana. 82.
 IV. Quæ refellitur. 83.
 V. Etiam si diversæ haberi possint idæ rei cogitantis, & rei corporeæ, non hinc tamen efficitur res esse diversas. 85.
 VI. Falsum est, prius, certius, & clarius cognosci mentem, quàm corpus. 86.
 VII. Falsum est, totam hominis naturam in eo positam esse, quod cogitat. 89.
 VIII. Falsum est, animum sentire res externas, non corpus. 90.
 IX. Falsum est esse aliquid in intellectu, quod non fuerit in sensu. 93.
 X. Falsum est, in Conario præcipuam esse sedem animi. 96.

CAPUT QUARTUM.

Expenditur Cartesii sententia de existentia Dei. 101.

- I. Exponitur Cartesii sententia de existentia Dei. ibidem.

Ex.

I N D E X.

- II. Exploratur Cartesii opinio de idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est. 103.
- III. Idea rei infinitæ & summe perfectæ quæ in nobis est, finita est & imperfecta. 104.
- IV. Falsum est finitum cognosci ex infinito, non hoc ex illo. 106.
- V. Idea rei infinitæ, & summe perfectæ, quæ in nobis est, neque clara est, neque distincta. 110.
- VI. Idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, aliunde proficisci potest, quam à re infinita & summe perfectæ. 111.
- VII. Realitas objectiva, quæ est in idea rei infinitæ & summe perfectæ, tota est à mente nostra. 113.
- VIII. Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ quæ in nobis est, non necessario sequitur rem illam infinitam & summe perfectam extra mentem nostram extare. 115.
- IX. Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in me & aliis est, colligi non potest existentia Dei; ac proinde nec ex illa, quæ in Cartesio est. 120.
- X. Per vitiosum ratiocinationis circulum existentiam Dei probat Cartesius. 122.
- XI. Expugnatis argumentis, quibus existentiam Dei demonstrare conatus est Cartesius, ruit, ipso factente, omnis ejus Philosophia, & fenestra erroribus aperta est. 123.

CAPUT QUINTUM.

Expenditur Cartesii sententia de corpore
& vacuo. 124.

- I. Exponitur Cartesii sententia de corpore & vacuo. ibid.
- II. Et refellitur. 127.
- III. In maximos errores Cartesium impegit ignoratio duplicis extensionis; quarum alia, quæ corporum est, positiva est; alia, quæ nobis li est, est negativa. 129.
- IV. Jocularis error Cartesii de corporū duritie. 131.
- V. Parum candidè agit Cartesius, cum mundum esse ait indefinitum. 132.

CA-

I N D E X.

CAPUT SEXTUM.

Expenditur Cartesii sententia de ortu mundi
hujus aspectabilis . 134.

I. Exponitur Cartesii sententia de ortu trium elementarum, ex quibus mundum hunc aspectabilem constatum esse docuit. ibid.

II. Et refellitur. 135.

CAPUT SEPTIMUM.

Expenditur Cartesii sententia de causa
gravitatis corporum terrestrium. 139.

I. Exponitur Cartesii sententia de causa gravitatis corporum terrestrium. ibid.

II. Et refellitur. ibid.

CAPUT OCTAVUM.

Expenditur generatim Cartesiana Philosophia. 143.

I. Laus Cartesiana Philosophia. ibid.

II. Cur tantum atati huic placuit. 143.

III. Notantur Cartesiana Philosophia. ibid. 144. I. Inconstans est. ibid. 2. Fugientis nititur. ibid. 3. Effectibus causas non necessarias, causis effectus non necessarios assignat. 145. 4. Officit Fidei. 148. 5. Vitiosa proutur ratione philosophandi. 156.

IV. Cartesii virtutes. 157.

V. Censorium judicium de Cartesii descriptionibus. 158.

VI. Cartesii vitia. 159.

VII. Insigne hoc Cartesii vitium, quod novitatis nimium fuit studiosus; ac propterea simulate affectavit inscitiam, quam ejus affectus vere retinuerunt. 164.

VIII. Et si nihil fere attulit novi. 168.

IX. Laus Aristotelis. 181.

X. Vulgares sunt Cartesiana Moralis regula. 182.
Epilogus. 183.

F I N I S.

